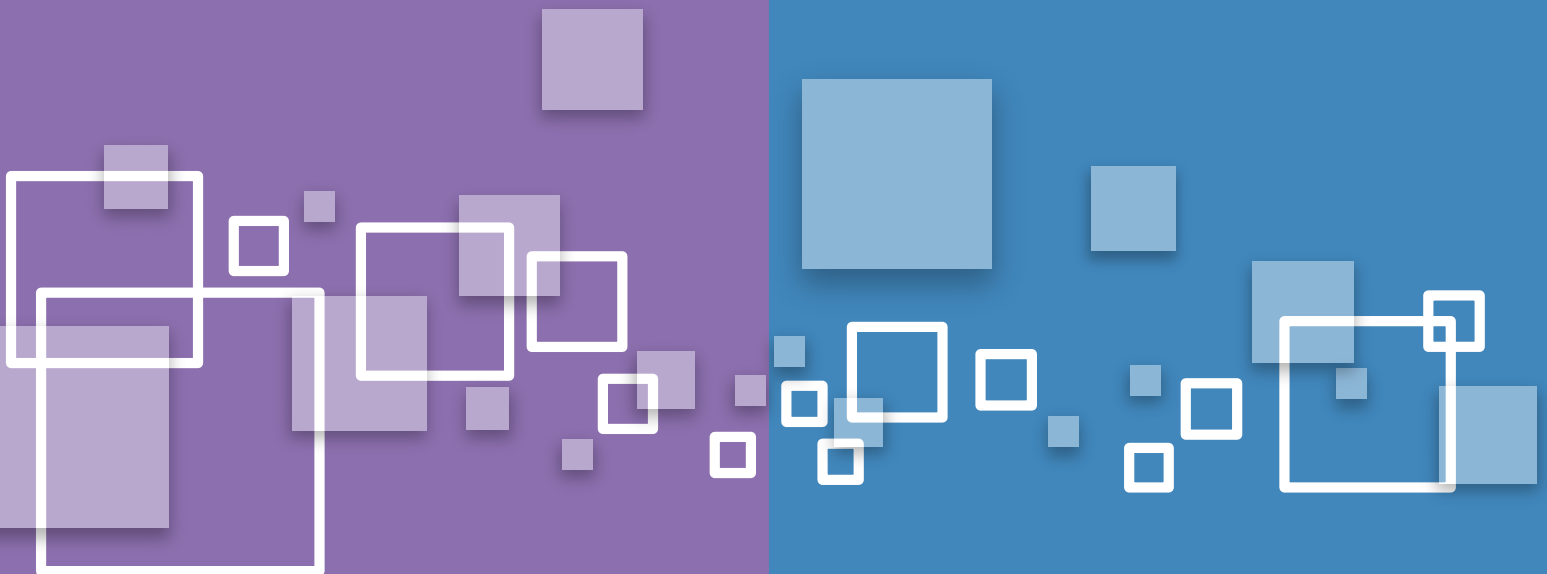

Проект: “РАЗВОЈ НА ЕКОЛОШКО ИСТРАЖУВАЧКО НОВИНАРСТВО”

Проектот е финансиран од Европската Унија

Анализа на состојбите

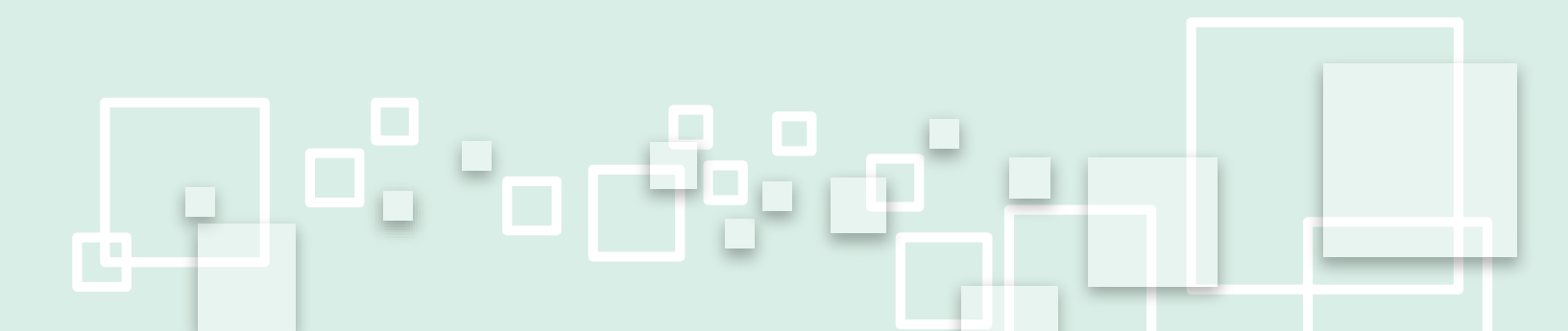

АНАЛИЗА НА СОСТОЈБИТЕ

ПРОЕКТ:
“РАЗВОЈ НА ЕКОЛОШКО ИСТРАЖУВАЧКО
НОВИНАРСТВО”

Скопје, 2016

ИЗГОТВУВАЧИ

ИЗДАВАЧ :

ЦЕНТАР ЗА ЕКОЛОШКА ДЕМОКРАТИЈА ФЛОРОЗОН СКОПЈЕ

ИЗРАБОТИЛ:

ЕНВИРО РЕСУРСИ Д.О.О. СКОПЈЕ

Проект:

Развој на еколошко истражувачко новинарство

ГРАФИЧКИ ДИЗАЈН И ПЕЧАТ:

ГРАФИК МАК ПРИНТ

СТРУЧЕН СОРАБОТНИК:

ЉУБОМИР ПЕТКОВСКИ, ДИПЛОМИРАН ИНЖЕНЕР ПО ЖИВОТНА СРЕДИНА

ПРОЕКТЕН ТИМ:

КИРИЛ РИСТОВСКИ , ПРОЕКТЕН МЕНАѢЕР

НЕШАТ АЗЕЛОВСКИ, ПРОЕКТЕН СПЕЦИЈАЛИСТ

ИВАНА ТРАЈЧЕВ, ПРОЕКТЕН АСИСТЕНТ И ЛИЦЕ ОДГОВОРНО ЗА ОДНОСИ СО ЈАВНОСТ

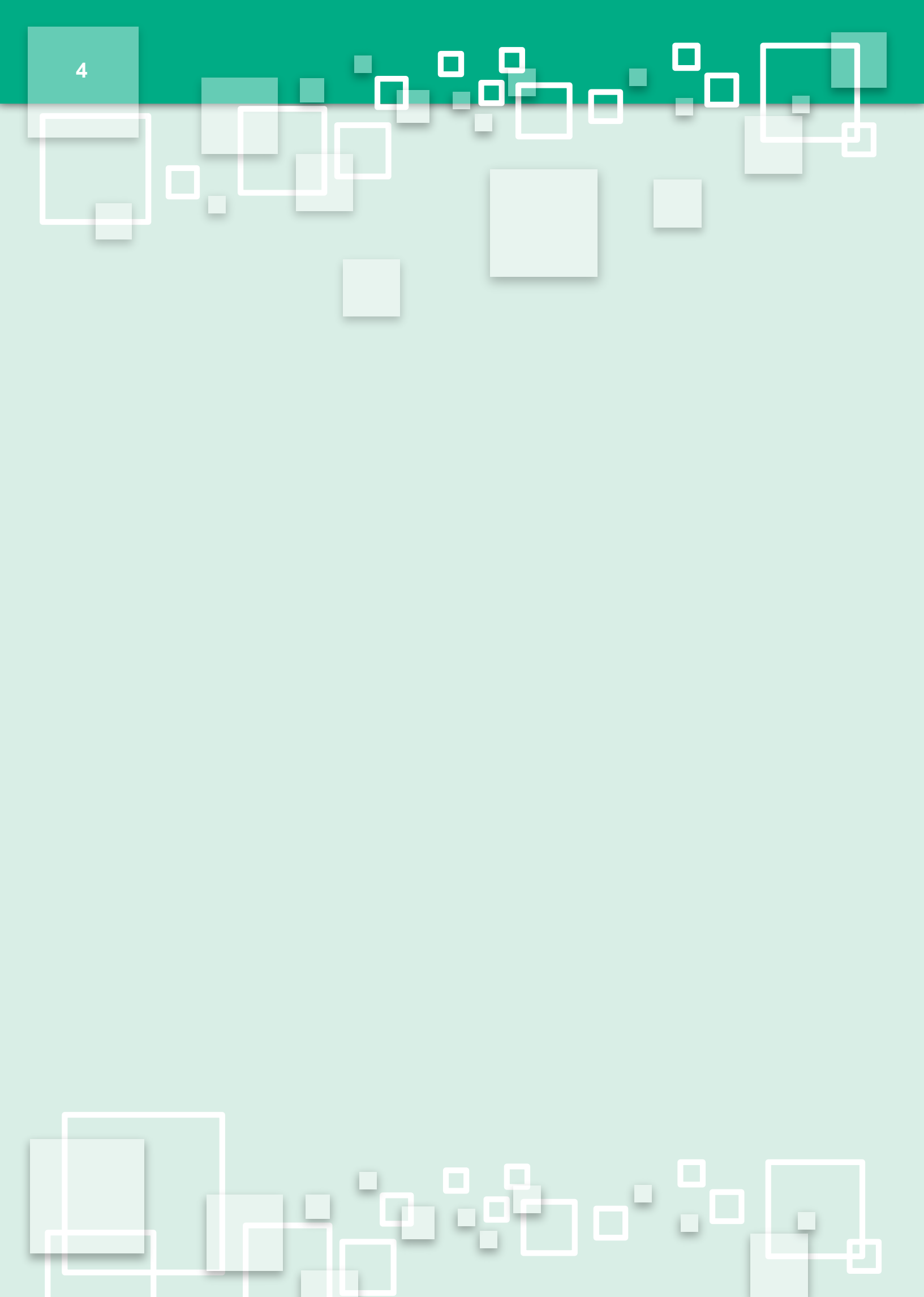
ТИРАЖ: 250 ПРИМЕРОЦИ

СКОПЈЕ, МАЈ, 2016 ГОДИНА

Оваа публикација е подготвена со поддршка на Европската Унија.
Содржината, ставовите и мислењата се единствена одговорност на авторите и на никој начин не може да се смета дека ги одразува ставовите на Европската Унија

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР	5
1. ВОВЕД	6
2. ИНСТИТУЦИОНАЛНА ПОСТАВЕНОСТ И ЖИВОТНА СРЕДИНА	8
2.1 СТАТУС НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА.....	8
2.1.1 Преглед на Извештаите на ЕК за напредокот на Македонија во поглед на животна средина и климатски промени	8
2.2 ФУНКЦИЈА НА ДРЖАВЕН ИНСПЕКТОРАТ ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА	17
2.2.1 Организација на работата на ДИЖС	17
2.2.2 Проблеми и предизвици за работата на ДИЖС	18
2.2.3 Реализирани активности на ДИЖС	21
3. ИНТЕГРАЦИЈА НА РАНЛИВИТЕ ГРУПИ ВО СИСТЕМОТ ЗА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНА СРЕДИНА И КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ	22
3.1 ИНСТИТУЦИОНАЛНА ПОСТАВЕНОСТ НА КЛИМАТСКИТЕ ПРОМЕНИ	22
3.2 РАНЛИВОСТ КОН КЛИМАТСКИТЕ ПРОМЕНИ.....	24
3.2.1 Социо-економска ранливост и климатски промени	24
3.2.2 Ефекти врз здравјето	29
4. ПРАВНА РАМКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	32
4.1 ПРИОРИТЕТИ ЗА УСВОЈУВАЊЕ НА ПРАВОТО НА ЕУ ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА	33
5. СОСТОЈБА И ОСНОВА ЗА ФИНАНСИРАЊЕ НА АКТИВНОСТИ ОД ОБЛАСТА НА ЗАШТИТАТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА	40
5.1 ОСНОВА ЗА ФИНАНСИРАЊЕ НА АКТИВНОСТИТЕ ВО ОБЛАСТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА.....	40
5.2 НАДОМЕСТОЦИ И ПРИХОДИ ОД НАДОМЕСТОЦИ	40
5.2.1 Основи за определување на износот на надоместокот	41
5.3 ПРОГРАМА ЗА ИНВЕСТИРАЊЕ ВО ЖИВОТНАТА СРЕДИНА	48
5.3.1 Анализа на програма за инвестирање во животната средина во изминатите 10 години.....	51
5.4 ДОНАЦИИ ОД СТРАНСКИ ДОНАТОРИ ЗА ПРОЕКТИ ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА.....	70
5.5 ТРОШОЦИ ЗА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА	71
6. ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИИ ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА, ПЕЧАТЕНИ ЕЛЕКТРОНСКИ МЕДИУМИ И ЖИВОТНА СРЕДИНА	74
6.1 ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИИ ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА.....	74
6.2 МЕДИУМИ, ВЕСТИ (НАПИСИ) И ЗАШТИТА НА ЖИВОТНА СРЕДИНА	80
6.2.1 Објавени вести (написи) на медиуми поврзани со заштита на животна средина и анализа на теми и области на животната средина во објавени написи	81
7. ЕКОЛОШКА ЕДУКАЦИЈА	88
7.1. ИНТЕГРАЦИЈА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ВО ОБРАЗОВНИОТ СИСТЕМ ВО МАКЕДОНИЈА.....	88
8. АКТИВНОСТИ НА НЕВЛАДИНИ И ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА	90
8.1. НЕВЛАДИНИ И ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА.....	90
9. ЗАКЛУЧОЦИ	92
10. ПРИЛОГ 1	96
11. ПРИЛОГ 2	102
12. ПРИЛОГ 3	103

ПРЕДГОВОР

Центарот за еколошка демократија „Флорозон“ од Скопје и Здружението за развој на ромската заедница „СУМНАЛ“ го реализираат проектот „Развој на еколошко истражувачко новинарство“.

Проектот е финансиски поддржан од Делегацијата на Европската Унија во Република Македонија преку грантовата шема „Инструмент за поддршка на граѓанското општество, Акција 2014 за градење на капацитети на граѓанските организации и слобода на медиумите -Europe Aid/136-992/DD/ACT/MK“.

Главната цел на проектот е да се зајакне соработката помеѓу граѓанските организации и медиумите за развој на истражувачкото еколошко новинарство преку воведување на иновативни алатки за граѓанско новинарство, вмрежување, размена на релевантни информации и креирање на услови за финансиска поддршка.

Очекувани резултати од спроведувањето на проектот се:

1. Зајакнати капацитети на граѓанските организации и професионалните новинари за примена на еколошкото истражувачко новинарство и проследување на релевантни информации поврзани со животната средина до пошироката јавност;
2. Воспоставено партнерство помеѓу граѓанските организации и медиумите;
3. Подобен пристап до релевантни информации од областа на животната средина преку воведување на ефективни методи за граѓанско истражувачко новинарство.

Главните активности на проектот се насочени кон зајакнување на капацитетите на различните чинители кои непосредно т.е. директно го тангираат еколошкото истражувачко новинарство особено медиумите и граѓанските организации, со цел зголемување на нивната моќ за застапување преку вмрежување и воспоставени партнерства и активности насочени кон пошироката јавност.

Анализата на состојбите дава преглед на степенот на развој на националната легислатива за заштита на животната средина и преку тоа ја отсликува реалната позиција на земјата во однос на евроинтеграциите. Дополнително, документот врши преглед на националните инвестиции во животната средина во минатите години, а истовремено укажува на состојбата со застапеноста на информациите за животната средина во медиумите, влијанието на лошото управување врз маргинализираните групи и активноста т.е. учеството на граѓанските организации во заштитата на животната средина.

Овој документ ќе послужи за креирање на стратешки пристап на разработка на односната проблематика која се надевам дека како краен резултат ќе креира една нова реалност и квалитет на живеење во современото македонско општество.

Скопје,
Мај 2016
Кирил Ристовски
Проектен менаџер

1. ВОВЕД

За многумина заштитата на животна средина е најкраток пат на нашиот регион до Европската Унија. Очигледно е дека Европската Унија нема да толерира нечиста животна средина во својата близина. Токму затоа медиумското известување за животната средина е од голема важност, како и подигање на свеста на граѓаните и укажување на значењето на заштита на животната средина, а секако со оглед на тоа што животната средина како интердисциплинарна гранка не познава граници, меѓудржавната соработка е од големо значење.

Процесите со широко учество и консултација со приватните и јавните засегнати страни, невладините организации, печатените, електронските и дигиталните медиуми и заинтересираната јавност, претставуваат клучни елементи за развивање на добри и здрави основи за одлучување и креирање политики за животната средина.

Свеста за проблемите за животна средина и познавањето на проблематиката претставуваат есенцијални фактори, со кои се обезбедува партиципацијата на широката јавност како и посебните субјекти, во таквите процеси и дека истите се меѓусебно рамноправни во однос на јавните органи, во врска со знаењата и пристапот до информации и носењето на одлуки. Транспарентноста во одлучувањето и подоцна во имплементацијата претставува друг неопходен елемент во остварувањето на циклусот на учество, со оглед на тоа што, на тој начин, се обезбедува одговорност во одлучувањето, во имплементацијата и во спроведувањето на прописите.

Архуската конвенција, 1998¹ игра битна улога во обезбедувањето на основа за подобри и институционализирани механизми за размена на информации помеѓу оние што одлучуваат и широката јавност, меѓу членовите на широката јавност и меѓу широката јавност и другите одговорни партнери и засегнати субјекти. Во секој случај, целосната имплементација на Архуската конвенција претпоставува и определено ниво на еколошка свест и зголемување на знаењето за животната средина во општеството во целина.

Исто така, од витално значење е вклучувањето на граѓаните и невладиниот сектор во идентификација на проблемите и спроведување на активностите за нивно разрешување, како и во одлучувањето за воспоставување на одредени мерки за заштита на животната средина на локално ниво

Соопштенијата за јавноста, активно информирање за посебните еколошки проблеми од страна на локалните власти, јавните расправи по одредени прашања, учеството на невладиниот сектор во работата на советите и другите тела на локално ниво, како и известување по одредени актуелни прашања од областа на животната средина, претставуваат добар пристап до информациите за животната средина.

Битен елемент во преносот на информации за животна средина, и достапноста на истите до јавноста се е печатените, електронските и дигиталните медиуми.

Еколошкото истражувачко новинарство во Македонија е сеуште во фаза на развој и поттикнувањето преку транспарентна размена на информации со органите кои поседуваат информации за животна средина е неопходна.

¹ Закон за ратификација ("Сл.Весник на РМ" 44/99)

Соработката со невладиниот сектор, медиумите кои известуваат за состојбата во животна средина и воопшто со заинтересиранта јавност е императив во унапредувањето на животната средина.

Во овој Извештај спроведена е анализа на:

- Институционалната поставеност – статус на имплементација на законската регулатива за животна средина, главни активности на Државниот инспекторат за животна средина;
- Интеграција на ранливите групи во системот за заштита на животна средина, како и влијанието на климатските промени врз ранливите групи.
- Извори, основа за финансирање на активности од областа на заштитата на животната средина;
- Пристап до информации за животна средина, активности на Македонскиот Информативен Центар за животна средина, известување за животна средина во печатени и електронски медиуми, написи за животна средина;
- Еколошка едукација и нејзина интеграција во образовниот систем, како битна алатка за развој на свеста за заштита на животна средина;
- Активности на невладини и граѓански организации за животна средина;

Се со цел да се дадат препораки за понатамошен развој на еколошкото истражувачко новинарство во Македонија, активностите на НВО (ГО) формирани заради заштита на животна средина и за заштита на ранливите групи.

2. ИНСТИТУЦИОНАЛНА ПОСТАВЕНОСТ И ЖИВОТНА СРЕДИНА

2.1 Статус на имплементација на законска регулатива за животна средина

Како што е познато, во 2005 година Европската Комисија го започна објавувањето на т.н. извештаи за напредокот за да го презентира патот на реформите во секоја земја која беше кандидат или потенцијален кандидат за земја-членка. Овие извештаи ги комбинираат реформите завршени или неостварени во секое од поглавјата на правото на ЕУ сумирајќи сè што е направено во претходната година, како и наведувајќи препораки за идни чекори. Напредокот на Македонија во областа на животна средина во овие извештаи е даден во засебно поглавје.²

Прашањата од секторот животна средина не се високо на агендата на македонската влада поради многу други проблеми кои одземаат и време и финансии, како реформите во јавната администрација и економските и судските реформи, реформите во полицијата, човековите права, правата на немнозинските заедници, итн. кои обично имаат приоритет во однос на животната средина.

Треба да се напомене дека е постигнат одреден напредок во некои од областите, како што е превземањето на правото на ЕУ во националното законодавство, особено кај областите управување со отпад, хемикалии, цивилна заштита, но потребно е да се вложат поголеми напори пред се во зајакнување на административните капацитети за управување со квалитетот на воздухот, водата, климатските промени.

Македонија треба да го следи трендот на Европската унија во однос на промоција на силна климатска акција, оддржлив раст и заштита на животната средина. Законодавството на ЕУ содржи одредби за справување со климатски промени, квалитет на вода и воздух, управување со отпад, заштита на природа, индустриско загадување, хемикалии, бучава и цивилна заштита.

Во ова Поглавје даден е краток осврт на напредокот во секторот животна средина во последните 5 години по засебни области, односно она што е направено досега, во кои области напредокот е бавен или влошен, кои области имаат потенцијал за напредок и што го чека во иднина развојот на заштитата на животната средина во земјата.

2.1.1 Преглед на Извештаите на ЕК за напредокот на Македонија во поглед на животна средина и климатски промени

Општо земено, подготовките во областа на ЖС и климатски промени бележат константен умерен напредок.

Неколку области од секторот животна средина се земаат предвид при подготовката на извештаите кои што ЕК ги смета за важни при оценувањето на реформите и тоа:

² Поглавје 27 од правото на ЕУ - животна средина и климатски промени, кое се до 2012 година се нарекуваше само Животна средина

- Хоризонтално законодавство;
- Квалитет на воздух;
- Управување со отпад;
- Квалитет на вода;
- Заштита на природа;
- Контрола на индустриско загадување и управување со ризици;
- Хемикалии;
- Бучава;
- Цивилна заштита;
- Климатски промени;
- Административен капацитет.

Хоризонтално законодавство

Најрамномерниот напредок е забележан кај усвојувањето на потребната легислатива. Сепак, дури и во процесот на донесувањето на регулативата има неколку недостатоци кои се појавуваат скоро секоја година. Во 2010 година ратификуван е Мултилатерален договор меѓу земјите на Југоисточна Европа за спроведување на Конвенцијата за оцена на влијанието врз животната средина во прекуграничен контекст³ и Протоколот за Регистар на загадувачи и пренос на загадувачки материји⁴. Донесено е законодавство за стратешка оцена на влијание врз животна средина (СОЖС) и за оцена на влијанието врз ЖС (ОВЖС), како и Законот за ратификација на протоколот за стратешка оцена на животната средина.

Во 2013 година формирано е координативно тело за соработка и дијалог со граѓанското општество. Пристапот до информации и јавни консултации поврзани со спроведувањето на директивите за ОВЖС и СОЖС треба да се подобри. Јавната консултација и координација со граѓанското општество треба да се подобрат.

Во 2014 година, се финализираше 9-иот Прогрес мониторинг (ПМ) во областа на животната средина и климатските промени со кој се оценува степенот на приближување на националното законодавство на Република Македонија кон законодавството на Европската Унија, како и степенот на неговото спроведување. Прогрес мониторингот се водеше во рамките на Регионалната мрежа за пристапување во областа животната средина и клима (ЕКРАН) во соработка со Европската комисија – Генералниот директорат за животна средина. Се донесе „Закон за изменување и дополнување на кривичниот законик“ со кој се транспонираше Директивата 2008/99/ЕЗ на ЕУ за криминал во животната средина (“Службен весник на РМ“ бр. 27/2014). Се донесе „Закон за национална инфраструктура на просторни податоци“, кој ја транспонира Директивата INSPIRE 2007/2/ЕЗ (“Службен весник на РМ“ бр.38/2014). Се направија измени и дополнување на Законот за животна средина (“Службен весник на РМ“ бр. 42/14) кои се однесуваат на лиценца за постапување со средства за ладење и /или производи кои содржат средства за ладење, со што се обезбеди подобро спроведување на Монреалскиот протокол. Во мај 2014 година, Државниот инспекторат за животна средина, како орган во состав

³ Закон за ратификација (“Сл. Весник на РМ“ бр. 157/10)

⁴ Закон за ратификација (“Сл. Весник на РМ“ бр. 135/10)

на Министерството за животна средина и просторно планирање, се стекна со статус на правно лице. Владата на Република Македонија ја усвои Програмата за инвестирање во животната средина за 2014 година (“Службен весник на Република Македонија” бр.7/2014). Во рамки на проектот „Управување на пристапувањето кон ЕУ“, финансиски поддржан од Британската амбасада во Скопје, се направи деталната проценка на напредокот во 9-те подсектори за на поглавјето 27— Животна средина, како и се направи анализа на недостатоците во спроведувањето на законодавството во ова поглавје. Во декември 2014 започна проект „Право да веднаш“, помеѓу МЖСПП и НВО Флорозон, финансиски поддржан од Норвешка Амбасада во Белград. Проектот има за цел зајакнување на административните капацитети за воспоставување и одржување на Регистар на испуштање и пренос на загадувачи. Во текот на 2014 година редовно и интензивно се спроведуваа прекршочни постапки како и постапки за посредување.

Во текот на 2014 година, реализирани се низа активности за подигање на свеста на јавноста преку одбележување на денови од еколошкиот календар, промоции, презентации, работилници, консултативни средби и емитување ТВ емисии со еколошки теми.

Квалитет на воздух

Забележан е одреден напредок во областа на квалитетот на воздухот, сеуште продолжува усогласувањето со *acquis communautaire*, со донесувањето на законодавството за спроведување.

Постигнат е одреден напредок во развојот на системот за следење на квалитетот на воздухот, како и во известувањето и споделувањето на информации за квалитет на воздух. Поголемиот дел од системот за мониторинг на квалитетот на воздухот е ставен во функција.

Постигнат е само ограничен напредок во спроведувањето на националниот план за заштита на квалитетот на воздухот. Евидентирани се нивоа на загадување на воздухот (PM10) значително над границите на ЕУ. Недостатокот на доволно финансиски ресурси е пречка за нормално функционирање и одржување на Државната мрежа за мониторинг на квалитетот на воздухот. Земјата стана полноправна членка на Гетеборшкиот протокол⁵.

Во февруари 2014 година се донесе Закон за контрола на емисии на испарливи органски соединенија при користење на бензини (“Службен весник на Република Македонија” бр. 38/2014) во кој се транспонираа одредби од ЕУ мерките 31994L0063 и 32009L0126. Исто така се донесоа подзаконски акти кои произлегуваат од горенаведениот Закон. Се донесоа подзаконски акти согласно Законот за квалитет на амбиентен воздух. Беше донесена Програмата за работа на Државниот систем за следење за квалитет на амбиентен воздух за 2015 година, кој е управуван од МЖСПП. Беше подготвен инвентарот КОРИНЕР со податоци за 2012 година и истиот беше испратен до Конвенција за прекуграничен пренос на аерозагадувањето и до Европската агенција за животна средина.

⁵ Протокол кон Конвенцијата за далекусежно прекугранично загадување на воздухот од 1979 година за намалување на закиселувањето, еутрификацијата и приземниот озон (Гетеборг, ноември 1999), Закон за ратификација (“Сл. Весник на РМ” бр. 135/10)

Управување со отпад

Во областа на управување со донесени се: Закон за управување со батерии и акумулатори и отпадни батерии и акумулатори, Законот за управување со електрична и електронска опрема и отпадна електрична и електронска опрема, како и одредени закони за спроведување во областа на планирање на управување со отпад и управување со пакувањето на отпад. Инвестирањето во оваа област е далеку од доволно и треба да се зголеми. Во оваа област подобрен е и административниот капацитет, но инвестициите се далеку од доволни и треба да се зголемат, со посебен фокус на селекција и рециклирање на отпадот. Воспоставен е пилот систем за собирање на податоци, регистрација и известување.

Започна спроведувањето на интегрираниот систем за управување со отпад. Во септември 2014 година се донесоа регионални планови за управување со отпад за Источниот и Североисточниот регион, придружени со постапки за стратешка оценка врз животната средина на овие плански документи, финасирани преку мерка 3.2 компонента 3 од ИПА проектот „Подготовка на регионални планови за управување со отпад и стратешка оценка на животната средина за Источен и Североисточен регион“. Се надгради и надополни базата на податоци на Катастарот на создавачи на отпад. Се стави во функција софтвер за издавање на дозволи за управување со отпад. Се изработи Физибилити студија за постапување со опасен отпад во рамки на проектот „Зајакнување на капацитетите на Министерството за животна средина и просторно планирање за интегрирана контрола на загадувањето и управување со опасен отпад“, кој е финансиран од страна на Норвешката Влада.

Спроведувањето на законодавство за специјални отпадни текови се уште заостанува.

Квалитет на вода

Во 2011 година донесено е одредено законодавство за усогласување со директивата за отпадни води и рамковната директива за води, процесот на транспонирање во оваа област не е многу напреден и е бавен, што произлегува од недостатокот на координација меѓу надлежните органи во секторот за води што го попречува спроведувањето на законодавството. Во 2013 донесена е Национална стратегија за води, заедно со измените на законодавството за спроведување.

Беа преземени чекори за изготвување на нацрт-планови за управување со речни сливови, и заштита и обновување на водните ресурси. Програмата за управување со води за 2013 година предвидува ограничени финансиски распределби за инфраструктурни инвестиции.

Беше усвоена Програма за води за 2014 година (“Службен Весник на Република Македонија“ бр. 8/14). Во декември 2014 година заврши проектот „Развој на националниот тарифен систем за снабдување, одведување и третман на води“ финансиран од ИПА. Во рамките на овој проект се донесе методологија за утврдување на цена на водата со Акционен план за спроведување на истата.

Не се посветува внимание на важните недостатоци кај системот за следење на води. Заостанува планирањето и подготовката на инвестиции за инфраструктурата, а финансирањето е

премногу ниско и нема напредок во примена на принципот “загадувачот плаќа”, нема воспоставено соодветен систем за одредување на цената на водата што го отежнува функционирањето на пречистителните станици. Воспоставени се структури за управување со речни сливови, но истите сеуште не се целосно функционални. Подготовките на инфраструктурни инвестиции заостануваат и финансирањето е ниско во однос на потребите на секторот.

Заштита на природата

Во областа на заштитата на природата, измените на законодавството за спроведување доведе до ограничено зголемено усогласување со *acquis*, затоа што е транспонирањето на правото на ЕУ за природните живеалишта и дивата фауна и флора.

Постигнат е добар напредок во воведување на национален систем за информирање за биодиверзитет. Во 2014 година продолжија активностите за прогласување на заштитени подрачја. МЖСПП во соработка со експертски тим го изработи Петиот национален извештај кон Конвенцијата за биолошка разновидност.

Меѓуграничната соработка беше подобрена со прогласување на Охридско-Преспанскиот регион за меѓуграничен биосферен резерват. Националната стратегија за заштита на природата треба да се заврши.

Нема постигнат напредок во областа на идентификација на идните места од Натура 2000. Развиени се и треба да се спроведат планови за управување со заштитените подрачја. Направени се одредени напори за подобрување на финансирањето на спроведувањето на плановите за управување, но мерките кои се во сила сè уште се недоволни. Во однос на планираната изградба на две големи хидроцентрали, Луково Поле и Бошков Мост, останува загриженоста за потенцијално штетно влијание врз животната средина. Инвестициите во хидроелектрани треба да бидат во согласност со соодветното законодавство на ЕУ за животна средина, почитувајќи ги оцената на влијанието врз животната средина, законодавството за води и обврските за заштита на природата, особено за националните заштитени области и областите со висока природна вредност, потенцијално заштитените предели со мрежа на подрачја на заштита на природата Натура 2000.

Заинтерисераните страни сеуште не се доволно вклучени, и не се применуваат секогаш соодветно барањата за јавна консултација со засегнатите страни, односно резултатите не се секогаш целосно одразени во одлуките

Контрола на индустриско загадување и управување со ризици

Напредокот во оваа област е многу мал, целосното усогласување преставува значаен предизвик за земјата. Процесот на издавање на ИСКЗ дозволи во голема мера заостанува. Барањата за консултација на јавноста во однос на системот за издавање на дозволи за ИСКЗ не се применуваат секогаш правилно. Транспонирањето и спроведувањето на Директивата Севесо II напреднува.

Потребно е значително да се зајакне административниот капацитет, особено во активности за издавање на ИСКЗ дозволи, контрола и вршење инспекции.

Хемикалии

Подготовките во оваа област се умерено напреднати. Ратификувана е Конвенцијата за увоз/извоз на опасни хемикации (Конвенција од Ротердам, 1998)⁶, донесен е нов Закон за хемикалии со цел транспонирање на Регулатива за регистрација, евалуација, овластување и ограничување на хемикалии. Бирото за лекови и хемикалии објави список на ограничувања и забрани за употреба на хемикалии. Донесен е Извештај за состојбата со хемикалиите и националниот план за стратешки пристап за управување со хемикалиите, како и Национален план за намалување и елиминација на постојани органски загадувачи. Подобен е административниот капацитет. Постигнат е одреден напредок во усогласувањето со Директивата за биоциди.

Бучава

Во оваа област подготовките се во рана фаза. Комплетирано е транспонирањето на директивата за бучава. Административниот капацитет е недоволен и во однос на кадар и во однос на опремата. Развојот и спроведувањето на стратешките карти на бучава заостануваат, како и подготовката на мапи и акциони планови

Цивилна заштита

Во однос на цивилната заштита, постигнат е напредок со потпишување на меморандум за разбирање за прием на замјата во финансискиот инструмент за цивилна заштита на ЕУ и механизмот за цивилна заштита на ЕУ. Постигнат е и добар напредок во вид на пристапување кон механизмот на цивилна заштита на ЕУ и учество во ИПА – проектот за соработка во областа на цивилна заштита.

Беше донесена националната стратегија за заштита и спасување 2014-2018, заедно со акциски план за утврдување на врската со Заедничкиот комуникациски и информациски систем на ЕУ за вонредни ситуации. Продолжи трилатералната соработка со институциите од Албанија и Косово во областа на кризни и вонредни ситуации. Земјата сеуште не е поврзана со Заедничкиот систем за итна комуникација на Механизмот за цивилна заштита. Управувањето и намалувањето на ризици од катастрофи треба да се третира како приоритетно прашање, особено во однос на поплавите од 2015 година.

Климатски промени

Во однос на климатските промени, забележан е одреден напредок во развој на општата политика, но спроведувањето на законодавството сè уште не е ефикасно. Потребни се конкретни чекори за спроведување на *acquis*-то на ЕУ за клима, особено на шема на тргување со емисии во ЕУ. Заштитата на животната средина и барањата за климатските промени сè

⁶ Закон за ратификација (“Сл. Весник на РМ“ бр. 83/10)

уште не се доволно интегрирани во креирањето на политиките и спроведувањето на истите во други области.

До Рамковната конвенција на Обединетите нации за климатски промени беше доставена третата национална комуникација за климатски промени. Постигнат е напредок во развојот на националниот план за приспособување: показателите за ранливост од климатските промени беа планирани за осум сектори, десет локални органи ги подготвија нивните социо-економски проценки на ранливост на населението и беше утврден систем за рано предупредување од поплави. Законот за животна средина беше изменет со цел да се обезбеди систем за собирање и управување со податоци кој се користи за подготовка на национален инвентар на емисии на стакленички гасови. Донесено е законодавството за информирање на потрошувачите за потрошувачката на гориво и емисиите на CO₂ за новите патнички автомобили.

Земјата го поднесе својот прв Двогодишен ажуриран извештај кон Рамковната Конвенција на ОН за климатски промени и го поднесе својот индикативен национален придонес и го усвои како придонес кон очекуваниот климатски Договор Париз 2015.

Беше подготвен патоказот за постигнување на долгорочните цели за климатска акција, но земјата треба да продолжи за посветува внимание на адаптацијата на климатските промени.

Земјата започна петгодишна програма за развој на зелена економија, но мерките, одговорностите, временската рамка се уште не се дефинирани. Земјата активно учествува во климатската дејност според Регионалната еколошка мрежа за пристапување.

Во јануари 2014 година Владата на Република Македонија го усвои Третиот национален план за климатски промени. Дополнително се изработија:

- Инвентар на стакленички гасови за годините 2011 и 2012 и ревидирани инвентари за периодот 1990-2009 според новата методологија на меѓувладиниот панел за климатски промени за секторите енергија, индустриски процеси и земјоделство;
- Студија за потенцијалот за ублажување на климатските промени во секторите згради, транспорт и снабдување со енергија;
- Концептуална рамка за национален мониторинг, известување и верификации на акциите за ублажување на климатските промени;
- Извештај за климатските прашања и половите аспекти;
- Се дефинираа секторите со потенцијал за ниско-емисионен јаглероден раст.

Започна процесот на воведување на мерки за ублажување во одредени национални стратегии. Продолжи програмирањето на пилот проекти за спроведување на механизмот за чист развој во рамките на Кјото протоколот ("Сл. Весник на РМ" бр. 49/2004). Направен е одреден напор во областа на озонската обвивка и флуорираниите гасови. Развиен е национален план за елиминирање на HCFC, во ноември 2011 година, но потребни се значителни напори за зајакнување на капацитетите на земјата за следење, известување и потврдување.

Потребно е да се развие сеопфатна стратегија за клима. Климатските аспекти се повеќе се интегрираат во енергетската политика, меѓутоа потребни се значителни напори за целосна интеграција на климатските промени во други секторски политики и стратегии. Иако претходно го поддржуваше Договорот од Копенхаген, земјата сеуште нема превземено обврска

за намалување на емисиите до 2020 година. Земјата треба да размисли да превземе обврски за намалување на емисиите во воздухот доследни на оние на ЕУ и нејзините земји – членки со цел, до 2015 година да се постигне договорот за клима кој би почнал да се спроведува од 2020 година.

Земјата ги направи првите чекори за идентификација на стационарни инсталации посочени се 40 инсталации за целите на идна примена на систем за тргување со емисии.

Земјата, исто така, се повикува да започне да ја одрази нејзината климатска и енергетска рамка за 2030 година во согласност со Зелената книга на Европската комисија „Рамка 2030 за политиките во областа на клима и енергетика”.

Усогласувањето на националното законодавство со регулативата за механизмот за следење треба да биде приоритет. Беа воведени мерки за да се зголеми свеста и да се унапреди соработката помеѓу заинтересираните страни, но истите треба дополнително да се зајакнат. Меѓуинституционалната работна група за климатски промени треба значително да се зајакне со цел да биде во можност да одговори на потребата за поефикасно дејствување во однос на климатските прашања на одржлив начин, не само врз основа на секој проект одделно. Беа направени занемарливи напори за зајакнување на административниот капацитет за спроведување и извршување на законодавството, со што останува во голема мера недоволен, како на национално, така и на локално ниво. Координацијата меѓу соодветните тела и понатаму е неефективна. Заинтересираните страни сè уште се недоволно вклучени во процесот на одлучување. Системот за следење на животната средина и информирање не е соодветен. Инвестициите во секторот и понатаму се ниски во однос на тековните потреби.

Административен капацитет

Во 2011 година забележано е подобрување на административниот капацитет за спроведување на барањата за оцена на влијанието врз животната средина (ОВЖС) и стратешка оцена на животна средина (СОЖС), но одредбите за консултирање на јавноста сеуште соодветно не се применуваат. Административниот капацитет за квалитет на воздух, управување со отпад, заштита на природа, на централно и локално ниво е сеуште недоволен. Административниот капацитет во областа на хемикалиите како и за индустриско загадување и управување со ризици треба да зајакнат, особено во активностите на проверките. Во однос на бучавата, недоволен е персоналот и опремата. Координацијата помеѓу административните тела одговорни за животна средина се уште не е ефикасна. Барањата за заштита на животна средина се уште не се доволно добро интегрирани во креирањето на политики и спроведувањето во други области. Начелото мерки на претпазливост, на превентивни дејства и загадувачот плаќа само делумно се применува.

Административниот капацитет, како и техничките и финансиските ресурси треба значително да се зајакнат со цел да се усогласат и применат сите барања од политиката и законодавството на ЕУ за климатски промени.

Вклученоста на засегнатите страни во одлучувањето е подобрена меѓутоа сеуште е недоволна. Системот за информирање и мониторинг на животната средина треба дополнително

да се развие. Инвестирањето во секторите и понатаму е на исклучително ниско ниво во однос на потребите. Целосното искористување на финансирањето од надворешни извори бара зајакнување на капацитетите и ставање на секторот во преден план.

Врз основа на спроведената анализа за статусот на имплементација на законодавството за животна средина, како и на Поглавјето 27 од Извештаите од ЕК за напредокот на Македонија во поглед на животна средина и климатски промени (2011-2015) може да се донесат следните заклучоци:

- Постигнат е ограничен напредок во областите на животната средина и климатските промени. Свкупно, подготовките во областа на животната средина се умерено напреднати, додека подготовките во областа на климатските промени и натаму се во почетна фаза;
- Потребни се стратешко планирање и значителни напори за да се осигури дека националното законодавство е усогласено со *acquis*-то и дека тоа законодавство е спроведено;
- Постигнат е дополнителен напредок во усогласувањето на националното законодавството со *acquis* на ЕУ за животната средина, особено во хоризонталното законодавство, управувањето со отпадот и квалитетот на воздухот;
- Потребни се значителни напори за спроведување на законодавството, особено во областите на управување со водата, контрола на индустриското загадување, заштитата на природата и климатските промени;
- Нивоата на загадување на воздухот остануваат високи, преставуваат сериозен ризик по здравјето и треба итно да се решат;
- Од најголемо значење е зајакнувањето на административниот капацитет, како на централно, така и на локално ниво. Инвестирањето треба значително да се зголеми, особено во секторите за отпад и вода;
- Потребна е поголема соработка со граѓанското општество и заинтересисираните страни и подобрување на вклученоста на јавноста, ГО за ЖС, НВО во процесот на донесување на одлуки согласно барањата на Архуската конвенција;
- Потребна е целосна имплементација на принципот “загадувачот плаќа”;
- Системот за следење на животна средина и информирање е несоодветен;
- Барањата за заштита на животна средина и климатска акција се уште не се добро интегрирани во други области на креирање на политики и спроведување;
- Треба да се подготви сеопфатна политика и стратегија за климатска акција, усогласена со Рамката 2030 на ЕУ.

Заклучоците од Стратегијата за проширување на ЕУ во однос на животна средина се:

- Изработка на квалитетен статистички систем, односно статистика на животна средина кој ќе вклучува отпад, вода, заштита на животна средина, економски сметки во животната средина, емисии во воздухот, итн.;
- Во однос на климатските промени, земјите аспиранти за членство ќе мора да спроведат значајни реформи во согласност со ЕУ2030 рамката за климатска и енергетска политика и да ги спроведат своите меѓународни обврски за климата.

2.2 Функција на Државен инспекторат за животна средина

2.2.1 Организација на работата на ДИЖС

Државниот Инспекторат за Животна Средина (ДИЖС) прави реформи за модернизација и зајакнување на капацитетите на инспекторатот, преку зголемување на одговорноста во акциите и ефикасност во превземените чекори, како и подобрување на контактите со јавноста. ДИЖС врши инспекциски надзор над примената на техничко-технолошките мерки за заштита на воздухот, водите, земјиштето, флората и фауната од деградирање и загадување, заштита на гео и биодиверзитетот, посебното природно богатство (Национални Паркови, споменици на природата, парк шуми, орнитолошки резервати и др. заштитени со закон подрачја), заштита на озонската обвивка, заштита од штетна бучава во животна средина и заштита од нејонизирачки зрачења во заштитетни подрачја, превенција од еколошки инциденти.

Согласно Законот за организација и работа на органите на државната управа, ДИЖС е орган во состав на МЖСПП, а согласно измените и дополнувањата на Законот за животна средина ("Сл. Весник на РМ" бр. 187/13), Член 194 став (7), ДИЖС има својство на правно лице, со сопствена буџетска сметка, како буџетски корисник од прва линија. Според Буџетот на РМ за 2016 год. За работа на ДИЖС предвидени се 15 531 000 денари ("Сл. Весник на РМ" бр. 209/15).

Во состав на ДИЖС се следните Сектори:

- Сектор за инспекциски надзор во животна средина и природа;
- Сектор за водостопанска инспекција;
- Сектор за координација на работата на инспекторатот.

Со Законот за животна средина се уредуваат начелата, надлежностите, организацијата на ДИЖС, како и постапката на инспекциски надзор. Работењето на Инспекторатот покрај со Закон за животна средина е дефинирана и регулирана и со Закон за инспекциски надзор, Закон за заштита на природа, Закон за водите (водостопански инспектори), како и 30 тина други закони и повеќе од стотина подзаконски акти.

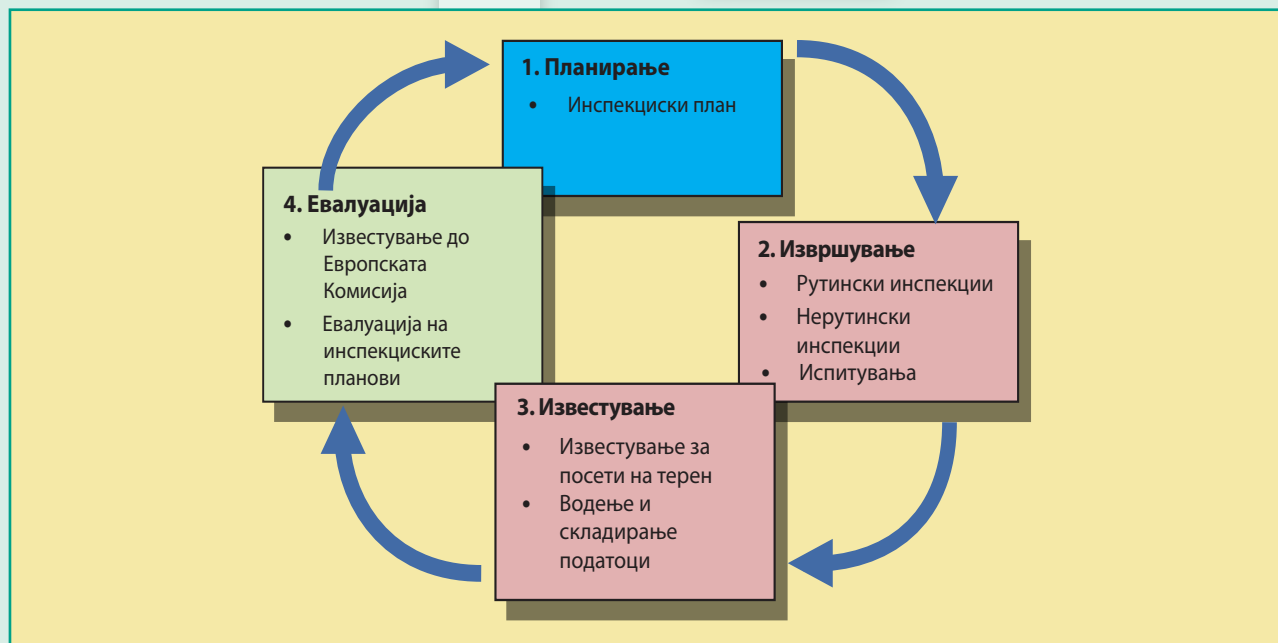
Согласно постојните прописи инспекцискиот надзор од областа на животната средина е уреден на централно и локално ниво. На централно ниво, инспекцискиот надзор се врши од Државниот инспекторат за животна средина преку државните инспектори за животна средина, државни инспектори за природа и водостопански инспектори. На локално ниво, инспекцискиот надзор се врши од страна на овластените инспектори.

Согласно начинот на кој е уреден инспекцискиот надзор постои годишно планирање на инспекцискиот надзор преку подготовка на Програма за инспекциски надзор на Државниот инспекторат за животна средина. Следењето на спроведувањето на Програмата на централно ниво се врши согласно Законот за инспекциски надзор.

Главна активност на ДИЖС е да спроведе **проверки, истраги и ревизии на локациите**. Тие се три типа на активности:

- Превентивни (во процесот на одобрение на ИСКЗ, т.н. еколошки дозволи, авторизации, гранични вредности на емисии);
- Казнени (наметнување казни, декомисионирање на операциите или активностите);
- Ремедијативни (наметнување активности за ремедијација за елиминирање на недостатоците и нивните причини).

На следната Слика (Слика 1)⁷ прикажан е циклусот на инспекција во животната средина.

Слика 1 Циклус на инспекција во животна средина

2.2.2 Проблеми и предизвици за работата на ДИЖС

Во 2001 година Европскиот Парламент и Советот ја донесе Препораката за обезбедување на минимум критериуми за инспекција во животната средина (RMCEI). Целта на RMCEI е да се зајакне усогласувањето, и да се придонесе за подоследно спроведување и примена на Законот за животна средина на Заедницата во сите земји-членки на ЕУ. RMCEI утврдува насоки за инспекции во животната средина на инсталациите, други претпријатија и установи чии емисии во воздухот, за испуштање на вода или активности на одлагање или обновување се предмет на барањата за овластување, дозвола или лиценцирање според законот на Заедницата („контролирани инсталации“). Сите инспекциски органи во земјите-членки на ЕУ треба да ги применуваат овие упатства. Тие се грижат меѓу другото и за минималните критериуми за воспоставување и евалуација на плановите за инспекциите во животната средина.

Согласно со RMCEI сите активности на инспекција треба да се планираат однапред, што значи треба да имаат планови за инспекција кои ја покриваат целата територија на секоја држава и на сите контролирани инсталации. Плановите треба да биде врз основа на: (i) законските барања на ЕУ треба да се почитуваат, (ii) регистар на контролирани инсталации, (iii) генерална оценка на главните прашања од животната средина во областа, и (iv) општа

⁷ Извор: Прирачник за планирање, инспекциски надзор и спроведување на законодавството на ЕУ во животна средина, Октомври 2015

проценка на состојбата на усогласеност на контролираните инсталации.

Плановите за инспекција треба да бидат достапни за јавноста, според Архуската конвенција и на Директивата 2003/4 / ЕС за пристап на јавноста до информации за животната средина.

Во однос на планирањето на инспекцискиот надзор на локално ниво, исто така постои обврска подготова на Програма за инспекциски надзор на локално ниво. Но следењето на програмата не се врши согласно Законот за инспекциски надзор.

Врз основа на претходно наведеното може да се забележи дека постои разлика во обврските за централните и локалните инспектори кои произлегуваат од Законот за инспекциски надзор односно обврските кои се пропишано во Законот за инспекциски надзор за државните инспектори не важат и за локалните инспектори.

Согласно наведеното може да се заклучи дека не постои координација во планирањето на инспекцискиот надзор од областа на животната средина на централно и локално ниво.

Дополнително, планирањето не се врши врз основа на воспоставени критериуми односно не постои воедначено планирање на инспекцискиот надзор на целата територија на Република Македонија. Исто така не постои ни воедначен систем на следење на спроведувањето на инспекцискиот надзор на целата територија на Република Македонија.

Ваквото спроведување на инспекцискиот надзор без координација на централната и локалната власт, како и непостоење на механизам со кој ќе се следи спроведувањето на инспекцискиот надзор на централно и локално ниво ја доведува во прашање ефикасноста на истиот и резултатите од истиот. Спроведувањето на инспекцискиот надзор на овој начин не дава реална слика за спроведувањето и почитувањето на прописите од областа на животната средина од страна на субјектите на надзорот кои се должни истите да ги почитуваат. Отсуството на вакви податоци за исполнетоста на условите дефинирани во прописите за животна средина од страна на субјектите на надзорот се одразува и на понатамошното креирањето на политиките во областа на животната средина согласно потребите. Отсуството на сето претходно наведено влијае врз квалитетот на животната средина затоа што на тој начин отсуствуваат и потребните мерки и активности кои е потребно да се преземат за нејзино подобрување.

На ниво на ЕУ инспекцијата за животна средина е уредена со Препорака на Европскиот Парламент и на Советот од 4 април 2001 за обезбедување минимални критериуми за инспекција во животната средина во Земјите членки. Согласно оваа препорака инспекцискиот надзор само делумно е уреден во согласност со барањата кои произлегуваат од оваа препорака. Во однос на организацијата на инспекцијата во животната средина од страна на ЕУ во одредени директиви од областа на животната средина конкретно во член 23 од Директивата за индустриски емисии 2010/75/EУ како, член 20 од СЕВЕСО III Директивата е уреден начинот на вршење на инспекциски надзор во животната средина и Регулативата 2013/2006 за транспорт на пратките на отпад. Со ова за земјите членки на ЕУ се наметнува обврска за задолжително почитување на обврските кои се однесуваат на инспекцијата во животната средина.

Главни причини поради кои инспекцискиот надзор не ги исполнува барањата кои произлегуваат од правото на ЕУ се следните:

- Планирањата на инспекциите во животната средина не се врши врз основа на повеќегодишно планирање кое ќе биде во согласност со стратешките документи во областа на животната средина односно истиот не го следи остварувањето на приоритетите и целите дефинирани со планските документи од областа на животната средина;
- Недостасува повеќегодишно планирање за инспекција во животната средина со кое ќе биде опфатена целата територија на Република Македонија односно планирањето ќе се врши на

централно и локално ниво и истото ќе ги земе во предвид сите субјекти на надзорот кои со својата работа влијаат врз животната средина;

- Недостасуваат критериуми за процена на ризикот кој субјектите го имаат врз животната средина;
- Критериумите дефинирани во рамките на Законот за инспекциски надзор за планирање и оценување на работата на инспекторите и инспекторатите, не се во согласност со најдобрите практики на ЕУ;
- Заради големиот број на активности кои имаат значително влијание врз животната средина, а кои се во надлежност на локалните овластени инспектори за животна средина, не постои механизам за соработка и контрола со овластените инспектори и согласно тоа превземање на мерки во случај на отсуство на резултати;
- Различен статус и правила кои се применуваат за државните инспектори и локалните овластени инспектори за животна средина во однос на планирањето на инспекцискиот надзор како и следењето на истото.
- Државниот инспекторат за животна средина е многу ограничен да делува во случај локалните инспектори да не си ги извршуваат своите задачи за која се надлежни.
- Отсуство на постојано стручно оспособување и усовршување на инспекторите за животна средина.

За надминување на тековните проблеми а врз основа на ЕУ регулативата од областа на заштитата на животната средина е и изработка на Законот за инспекција во животната средина со цел воспоставување на ефикасен систем на инспекција во животната средина на територијата на Република Македонија со кој ќе се овозможи зголемување на спроведување на законодавството за животна средина од страна на субјектите на надзорот и исполнување на стандардите за животна средина со кој ќе се влијае на подобрување на животната средина.

Главен проблем поради кој се пристапи кон подготовка на нов закон за инспекција во животната средина е потребата од воспоставување на систем на планирање на инспекцијата во животната средина на целата територија на РМ кој ќе се заснова на критериуми за процена на ризикот кој субјектите на надзорот го имаат врз животната средина.

Воспоставувањето на системот ќе се заснова на:

- испитување на целокупното значително влијание кои субјектите на надзорот го имаат врз животната средина;
- повеќе годишно планирање на инспекцијата во животната средина во кој ќе се опфати и централната и локалната власт врз основа на систематска процена на ризикот кој субјектите на надзорот го имаат врз животната средина;
- зголемување на соработката и координацијата на централни и локално ниво во инспекцијата во животната средина и
- зајакнување на административните капацитети преку континуирано планирање на потребите за стручно усовршување и оспособување.

Во Јануари 2016 година подготвен е Предлог на Закон за инспекција во животната средина.

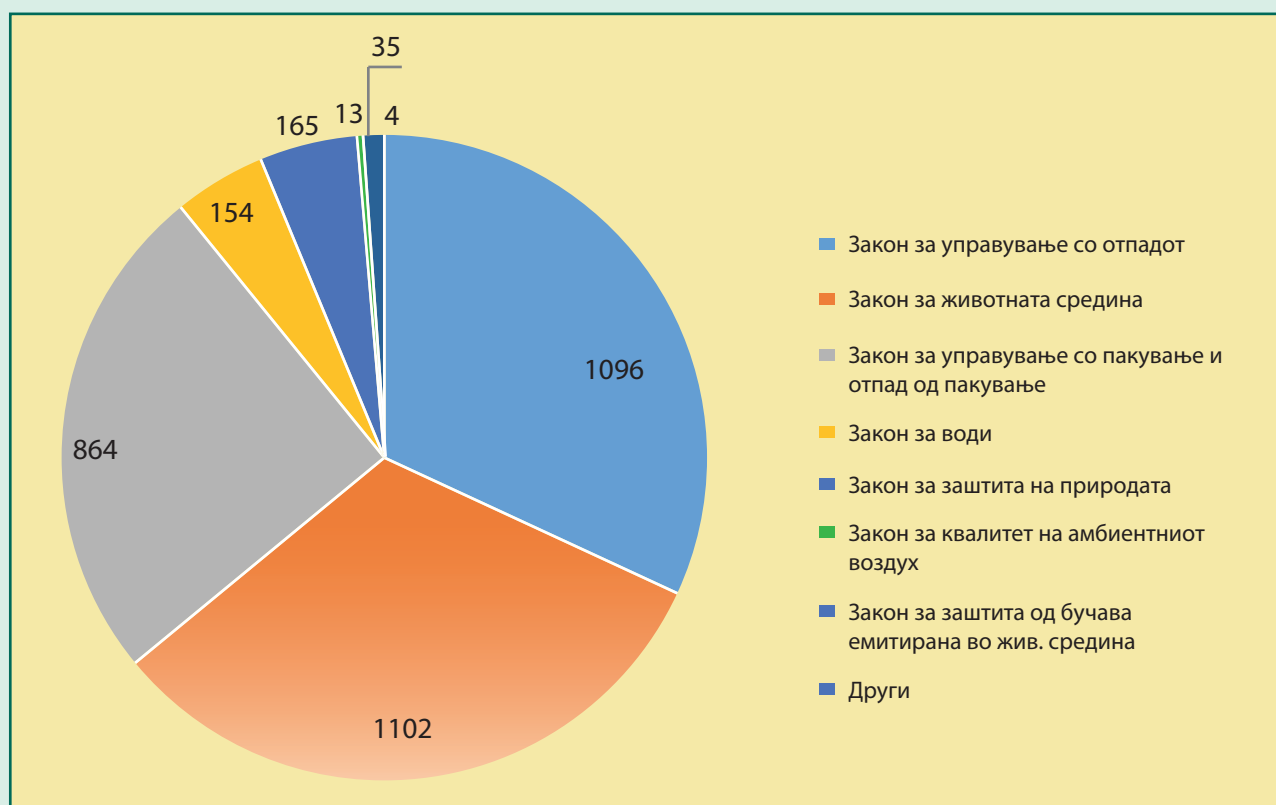
2.2.3 Реализирани активности на ДИЖС

Според годишниот Извештај за извршен инспекциски надзор и спроведување на мерките за заштита на животната средина, природата и водите за 2014 година, од страна на ДИЖС реализирани се следните активности:

- постапено е по 3 091 предмети (изготвени се вкупно 3 091 Записници со кои се констатираат одредени состојби при вршењето на непосреден инспекциски увид на лице место);
- во инспекциска постапка донесени се 394 решенија од кои со 366 решенија се наредува и 28 решенија со кои се забрануваат одредени активности на инспектираните субјекти;
- поднесени се 72 барања за поведување на прекршочна постапка;
- донесени се вкупно 141 известувања/барања до разни правни субјекти и физички лица;
- изготвени се 614 заклучоци за запирање на постапка поради плаќање на надоместок.

Согласно повеќето закони, постапувањата во 2014 (Слика 2) се следни:

- Закон за управување со отпадот – 1 096 надзори;
- Закон за животна средина 1 102 надзори;
- Закон за управување со пакување и отпад од пакување – 864 надзори;
- Закон за води – 154 надзори;
- Закон за заштита на природата – 165 надзори;
- Закон за квалитет на амбиентниот воздух – 13 надзори;
- Закон за заштита од бучава – 35 надзори;
- Други – 4 надзори.

Слика 2 Опис на инспекциски активности во текот на 2014 година

3. ИНТЕГРАЦИЈА НА РАНЛИВИТЕ ГРУПИ ВО СИСТЕМОТ ЗА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНА СРЕДИНА И КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ

Ранливи групи се сите луѓе кои трпат големи и долготрајни последици по здравјето и социјалната благосостојба како резултат на загадувањето на животната средина, дискриминација по различни основи од страна на институциите на системот заради непреземање на соодветни превентивни мерки и спроведување на законската регулатива и луѓе под ризик изложени на периодична или постојана закана на лошите социјални, економски и културни нееднаквости поврзани со квалитетот на урбаното живеење и заштитата на животната средина.

Ризици кои предизвикуваат периодична или постојана закана се:

- Супстандардни услови на живеење;
- Изложеност на висок степен на аерозагадување;
- Луѓе под ризик од поплави како резултат на климатските промени;
- Луѓе со професионални заболувања како резултат на лошата работна средина и лош квалитет на животната средина;
- Недостапност на чиста вода за пиење и санитација;
- Изложеност на загадена и контаминирана почва;
- Присуство на диви депонии во непосредната околина на живеење;
- Изложеност на јонизирачки зрачења;
- Изложеност на бучава;
- Луѓе кои немаат пристап до информации поврзани со животната средина, начинот на донесување на одлуки и пристап до правдата;
- Други ризици на периодична или постојана закана по животот, здравјето и благосостојбата на луѓето.

За потребите на овој Извештај, а согласно барањата на проектната програма даден е осврт на социо-економската ранливост и климатските ризици, и влијанието врз здравјето од климатските промени врз социјално ранливите лица како најосетлива категорија на населението.

Во Прилог бр.1 дадена е листа на организации кои работат со ранливи групи.

3.1 Институционална поставеност на климатските промени

Република Македонија е страна на Рамковната конвенција на ОН за климатски промени (UNFCCC), како земја што не потпаѓа под Анекс I и страна на Протоколот од Кјото, без квантифицирана обврска за ограничување и намалување на емисиите (QELRC). Меѓутоа, земјата пристапи кон Спогодбата од Копенхаген и достави листа на активности за ублажување (без квантифицирани намалувања на емисиите) врз основа на овие активности.

Министерството за животна средина и просторно планирање (МЖСПП) е клучен владин орган одговорен за развој на политики што се однесуваат на климатските промени.

МЖСПП е назначено како Национално централно тело за UNFCCC и Назначен

национален орган (DNA) за имплементацијата на Протоколот од Кјото, па поради тоа е и клучен владин орган одговорен за координирање на имплементацијата на одредбите од Конвенцијата и Протоколот. Други министерства кои имаат одговорности поврзани со климатските промени се: Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство, Министерство за економија, Министерство за транспорт и врски и Министерство за финансии. Повеќето од овие министерства имаат назначено Централни тела за климатски промени кои се одговорни за интегрирање на климатските промени во соодветните политики, стратегии и програми. Покрај тоа, Министерството за здравство формираше Национален комитет за климатски промени и здравје во 2009 г., кој функционира како одговорно тело за надзор и донесување одлуки во оваа област.

Во јануари 2000 г., беше основана **Проектна канцеларија за климатски промени** во МЖСПП. Исто така, Владата основаше **Национален комитет за климатски промени** кој се состои од претставници од сите релевантни засегнати страни: владини органи, академските кругови, приватниот сектор и граѓанското општество. Националниот комитет за климатски промени е платформа во која учествуваат многу засегнати страни, чија цел е да обезбеди поддршка на високо ниво и да дава насоки за глобалните политики за климатски промени во земјата. Освен тоа, беше основан и **Националниот совет за одржлив развој** под покровителство на Заменик претседателот на владата надлежен за економски прашања.

На законодавно ниво, прашањата во врска со климатските промени се вградени во Законот за животна средина, вклучително и одредбите за подготовка на инвентари за емисии на стакленички гасови, како и акциски план за мерки и активности за намалување на зголемените емисии на стакленички гасови и ублажување на климатските промени.

Законот за животна средина наведува дека треба да се усвои Национален план за климатски промени со цел да се стабилизираат концентрациите на стакленички гасови на ниво кое би спречило какво било опасно антрополошко влијание врз климатскиот систем во одредена временска рамка, доволно за да им овозможи на екосистемите природно да се приспособат на климатските промени, во согласност со принципот за меѓународна соработка и целите на националниот, социјалниот и економскиот развој. Во јули 2013 г. беа усвоени промените во Законот за животна средина, при што беше додаден нов член (188) за националниот систем на инвентари за емисии на стакленички гасови. Овој член предвидува востановување на национален систем на инвентари на емисии на стакленички гасови што ќе треба да обезбеди база на податоци со релевантни информации за подготовка на инвентари на стакленички гасови како и следење на имплементацијата на договорите во врска со климатските промени. Овој систем вклучува собирање, процесирање, процена, верификација и проверка на квалитетот и управувањето со сигурноста, како и складирање, користење и дистрибуција и презентација на податоците и информациите што се добиени од субјекти кои располагаат со податоци за антрополошки емисии од извори на стакленички гасови во атмосферата.

Исто така треба да се забележи дека во контекст на процесот за пристапување кон ЕУ, Република Македонија веќе го иницираше процесот за хармонизирање на нејзиниот пристап со обврските на ЕУ кон UNFCCC и деловите од *acquis communautaire* на ЕУ во врска со климатските промени.

3.2 Ранливост кон климатските промени

Во извештајот од 2009 година „Приспособување кон климатските промени во Европа и Централна Азија“⁸ изработени се серија индекси со кои се оценува изложеноста, чувствителноста и капацитетот за адаптација на одбрани земји во однос на климатските промени. Ранливоста на Република Македонија врз основа на овој индекс, беше класифицирана како „средна“ во споредба со другите земји во регионот. Покрај ова, во овој извештај Република Македонија е идентификувана меѓу пет земји од регионот кои најверојатно ќе почувствуваат зголемувања во климатските екстремни настани до крајот на 21 век.

Анализата на влијанијата, ранливоста и капацитетот за адаптација во Третиот национален план за климатски промени, 2013 е направена за осум сектори (земјоделството и сточарство, биолошката разновидност, шумарство, здравство, туризам, културно наследство, водни ресурси и социо-економски развој), со посебен фокус во југоисточниот регион кој и во двете претходни национални извештаи беше идентификуван како особено ранлив на климатските промени.

3.2.1 Социо-економска ранливост и климатски промени

Процесот на климатски промени е веќе започнат и потребно е да се вложуваат напори за проценување на ранливоста на населението во Р. Македонија со цел да се направат потребните интервенции и прилагодувања.

Климатските промени влијаат на сите, но сите не се еднакво ранливи на нив бидејќи фактори како географската положба, здравствениот систем, возраста, социјалната класа и системите за поддршка го утврдуваат влијанијето на климатските промени врз луѓето.

Ранливоста на население во однос на климатските промени се зголемува кога е под влијание на определени социо-економски фактори.

Се со цел идентификација на социјалната ранливост и одредување на индексот на социјална ранливост на населението се земаат во предвид следните социо-економски индикатори⁹:

⁸ Светска Банка, Јуни, 2009

⁹ Социо-економска ранливост на населението од ризик од катастрофи и климатски промени, 2013

Табела 6 Индикатори за одредување на индексот за социјална ранливост на население

Социо-економска карактеристики	Варијабла	Ефекет на социјална ранливост
Етничка припадност ¹	% на ромско население ² ;	Ја зголемува
Возраст	% под шест години и % постари од 65 години	Ја зголемува Ја зголемува
Основ по кој домаќинството го користи станот во кој што живее	% сопственици	Ја намалува
Занимање	% на професија која најмногу е афектирана од климатските промени ³	Ја зголемува
Домаќинства со поголем број на членови	% домаќинства составени од две или повеќе семејства	Ја зголемува
Писменост	% на неписмени во вкупно население на 9+	Ја зголемува
Образование	% помалку од завршена виша школа	Ја зголемува
Пораст на населението	Просечна годишна стапка на пораст на населението Брз раст на населението	Ја зголемува
Пристап до здравствени услуги	Лекари на 1000 жители	Ја зголемува
Население со посебни потреби	% население со пречки во развојот	Ја зголемува
	% население со пречки во развојот сместени во институции	Ја зголемува
Население кое бара посебен третман во случај на катастрофа	Туристи на 1000 жители	Ја зголемува
Социјална зависност	% корисници на социјална помош	Ја зголемува

Податоците за определување на социо-економските индикатори се земаат од Државниот завод за статистика од последниот попис на населението, домаќинствата и становите, пописот на земјоделството, проценки на населението по пол и возраст, податоци за здравствените установи и медицинскиот, како и податоци за корисници на парична социјална помош и за лица со посебни потреби, податоци за вработувањето, статистички податоци за приходите и трошоците на домаќинствата, сиромаштијата.

¹⁰ Напомена: Етничката припадност е субјективна димензија, врз основа на слободна декларација

¹¹ Во Република Македонија ромската етничка заедница е идентификувана како ранлива и од тие причини се вклучува во пресметките на индексот на социјална ранливост

¹² Лицата со одредени занимања може да бидат поранливи од другите на климатски промени, како на пример: - Земјоделските работници кои во услови на климатски промени може да останат без земјоделскиот имот и без работа и без приход. Од друга страна земјоделските работници со оглед дека работат на отворено се повеќе изложени на ризикот по здравјето од топлотните бранови и другите појави предизвикани од климатските промени. Таква изложеност постои и кај градежните работници и кај некои услужни занимања кои работат одредени услужни дејности на отворен простор.

Најголем проблем при оценка на ранливоста на различни територијални нивоа е расположливоста на веродостојни и точни податоци за пресметка на избраните индикатори како и достапноста до постоечките податоци.

Како резултат на влијанието на присутните климатски фактори и услови кои се карактеристични за територија на Република Македонија, како и на климатските промени и трендови кои се случуваат на глобално, регионално и локално ниво, Република Македонија во последните години често е подложна на природни непогоди од метеоролошки карактер, како што се:

- екстремни климатски услови во летниот период, изразени со високи температури, суши и намален хидропотенцијал;
- екстремни климатски услови во зимскиот период изразени со ниски температури, мразеви, снежни врнежи и друго;
- пожари на отворен простор и шумски пожари од голем интензитет;
- интензивни и поројни врнежи од дожд и град кои предизвикуваат штети во земјоделието, поплави, одрони и оштетување на инфраструктурата;
- земјотреси поради геотектонските предуслови (трустно подрачје), и со катастрофални последици (Валандово, Гевгелија);
- лизгање на земјиште, ерозија и други тектонски пореметувања, и друго (Милковски, Љ., 2013).

Ваквите природни непогоди имаат негативно влијание врз луѓето или животната средина. Природните непогоди во зависност од обемот и јачината може да влијаат негативно врз здравјето и економската состојба на населението: нарушување на здравјето, појава на одредени болести, психолошката траума по несреќата, економски загуби, принудна евакуација од местото на живеење и губење на имот, а некои природните катастрофи вклучуваат и смрт или повреда за време на настанот. Ранливоста на природните катастрофи може да биде поголема под влијание на одредени социо-економски фактори. Ранливоста на локалното население во однос на одредени природни непогоди и природни катастрофи се зголемува кога е под влијание на одредени социо - економски фактори.

Социјално ранливи групи се групи население кои се наоѓаат во животна ситуација поради која кај нив постои поголема можност да бидат погодени од различни социјални, психолошки, здравствени, економски и други проблеми, и истите кај нив да останат потешки последици за разлика од останатото население. Нивната животна ситуација е ризичен фактор кој не мора да биде директен причинител, но во комбинација со други фактори ги зголемува можностите за појава на проблем.

Врз основа на индивидуалните ризик фактори (возраст, пол, постоење на болест, користење на лекови, прекумерна телесна тежина, дехидратација, намалена способност за аклиматизација и бременост), ризик - факторите на животната средина (домување, капацитет на внатрешно разладување, урбан ефект на “вжештен остров”, аерозагадување, услови во работната средина и работното место) и социјалните ризик фактори - (осаменост, неможност на користење на информативни системи и услуги на итната медицинска помош) согласно анализите направени преку истражувања, на достапна литература и насоките дадени во СЗО прирачникот “Здравствени акциони планови за топлина” според АКЦИОНИОТ ПЛАН за превенирање на последиците од топлотните бранови врз населението во Република Македонија во Р. Македонија се идентификуви како ранливи група на население и лицата чиј

социо економски статус ги прави ранливи. Лица чиј социо економски статус ги прави повеќе ранливи кои поради одредени социјални фактори (професија социјална изолација итн) се ранливи на влијанија на климатски промени. Во оваа група се вбројуваат бездомници лица кои живеат во субстандардни услови, деца на улица, внатрешно раселени лица и др.

Македонија има висока стапка на невработеност и сиромаштијата, која придонесува за големи несигурности. Невработените кои се сиромашни, не се доволно вклучени и нивниот пристап до стоки и услуги се ограничени или целосно прекинати и тоа негативно влијае врз нивниот животен стандард. На патот за пронаоѓање на соодветни стратегии за справување со проблемите на сиромашното население, процесот е започнат на национално и индивидуално ниво, иако е тешко да се постигне тоа.

Најзастапени невработени лица се лицата со пониско образовно ниво и без квалификации, ранливите етнички групи (како што се Ромите, 78,5 %), пониска е стапка на учество на жените на пазарот на трудот, особено помалку се застапени етничките заедници како турските и албанските.

Програмите најчесто се насочени на регистрираните невработени лица кои имаат завршено основно образование и кои се на помлада возраст. Промоцијата на самовработување има цел да се поддржи сиромашното население во руралните и во урбаните средини, со повеќе програми за самовработување иницирани од страна на Владата или поддржани од Меѓународни донатори во рамките на проектни активности. Програмите нудат курсеви за обука и преквалификација, субвенционирање на вработувањето со посебен акцент на вработувањето на инвалидни лица, економското засилување на жени жртви на семејното насилство, како и програми за поддршка на Ромите.

Вредно е да се напомене дека во Законот за пакување и отпад од пакување предвиден е Индивидуален собирач на отпад како физичко лице кое повремено или редовно собира и продава неопасен отпад на правно или физичко лице кое поседува дозвола за вршење на дејноста складирање, третман и/или преработка на отпад и за што е евидентирано кај тоа правно или физичко лице.

Според **Член 24** Самостојно постапување со отпад од пакување од истиот закон предвидено е дека Производителите обврските од законот можат да ги остваруваат самостојно доколку за тоа има обезбедено дозвола за постапување со отпад од пакување и се регистрира во евиденцијата кај стручниот орган како производител кој самостојно обезбедува постапување со отпадот од пакување што го создава.

Врз основа на добиената дозвола, стручниот орган издава потврда дека производителот е регистриран во евиденцијата на производители како субјект кој самостојно обезбедува постапување со отпадот од пакување што го создава.

Самостојниот постапувач со отпад од пакување е должен да обезбеди: редовно преземање на отпадот од пакување што тој го создава, редовно преземање и собирање на отпадот од пакување од крајните корисници и повторна употреба, преработка или отстранување на преземената и собраната количина на отпад од пакување

Самостојниот постапувач со отпад од пакување е должен да ги исполни соодветно обврските и да доставува извештаи. Доколку органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина го одбие барањето за издавање на дозволата од

ставот подносителот има право да поднесе жалба до Државната комисија за одлучување по управна постапка и постапка во работен однос во втор степен.

Врз основа на овие одредби како и во согласност со Законот за социјална заштита голем број на активности на Граѓанските организации се превземени со цел регистрација на неформалните собирачи на отпад, нивна едукација, техничка помош итн.

Грантови се најчестиот механизам за поддршка на граѓанскиот сектор, поддршка на иновативни идеи и промовирање на иновативни услуги. Тие не се ефективни механизми за поддршка на тековните услуги, со оглед на тоа се засноваат на проекти и што се временски ограничени. Од друга страна, грантовите вообичаено се полесни за администрирање од другите финансиски механизми, како што се договорите или плаќањата од страна на трети лица. Поради тоа, во земјите кои се уште не се подготвени да воведат комплицирана шема на финансирање во доставата на социјалните услуги од страна на недржавните актери, грантовите за граѓанските организации може да бидат добро решение во премостувањето на јазот помеѓу постоечките потреби и капацитетите на постојните сервиси.

Социо-економскиот статус влијае на способноста на поединците и заедницата да ги апсорбира загубите од опасностите. Општо земено, лицата со ниски примања и оние кои живеат во сиромаштија се повеќе ранливи на природните катастрофи отколку богатите и тоа на различни начини и од различни причини. Сиромашните луѓе имаат помалку пари да трошат на превентивни мерки, итни резерви, и напорите за обнова. Тие обично живеат во полоши станбени услови, не го осигуруваат својот имот исл., а доколку претрпат штети од природна непогода, поради ниските примања неможат да ги санираат последиците. Во случај ако треба брза евакуација, лицата кои немаат сопствен автомобил се со помала веројатност да се евакуираат. Понатаму постои поголема веројатност, лицата со ниски примања да страдаат емоционален стрес и други психолошки влијанија по катастрофа заради економски загуби поради фактот дека тешко може да го надокнадат изгубеното. Во делот на социо-економски карактеристики е вклучена етничката припадност како фактор кој може да ја зголеми социјалната ранливост. Во сите општества има одредени расни, етнички, верски или друг вид на заедници кои во просек имаат понизок стандард на живеење од другите.

Возраста е земена како еден од факторите кои може да ја зголемат социјалната ранливост тргнувајќи од фактот дека во услови на катастрофи, децата и постарите без надворешна поддршка не можат да одговорат на катастрофата. Пореметувањата кои може да настанат по несреќата може да имаат значајни психолошки и физички влијанија врз деца. Имајќи ги во предвид висините на пензиите, а и општо земено постои поголема веројатност постарите лица да ги немаат потребните физички и економски ресурси за ефикасно да одговорат на катастрофа. Исто така и децата до 6 години и повозрасните се здравствено почувствителни па се со поголема веројатност да страдаат од здравствени проблеми, старите лица потешко закрепнуваат. Стари лица се потешки за евакуација не само заради физички потешкотии, туку и заради фактот дека не сакаат да се евакуираат од своите домови во катастрофа.

Домаќинствата со голем број на издржувани членови или семејства составени од самохрани родители со деца често пати имаат ограничени финансиски средства и доколку се погодени од природна непогода потешко можат да се справат со последиците. Во иста положба се и лицата кои примаат социјална помош. На крајот, како фактори кои ја зголемуваат

социјалната ранливост се вклучени лицата со посебни потреби кои живеат во своите семејства, како и лицата со посебни потреби кои живеат во специјални институции или болници со оглед дека нив им треба посебна грижа, континуирано обезбедување со лекарска исл., а во услови на евакуација им треба и посебна помош. Во население за кое е потребно посебно внимание се вклучени и туристите. Прво тие го зголемуваат бојот на изложените елементи, а од друга страна, тие не го познаваат местото во кое се дојдени, ниту знаат каде треба да се обратат во услови на природна непогода.

Во Македонија проценка на социјална ранливост по општини е подготвена само за Југоисточниот регион бидејќи во Првиот национален извештај и во Вториот национален план за климатски промени (МЖСПП), тој беше определен како особено ранлив на климатските промени.

Треба да се има предвид дека квантификацијата на овие групи идентификувани како општествено ранливи е многу важна, но исто така е важно како секој фактор или променлива влијае или како сите фактори влијаат едни на други и создаваат општествено ранливи групи. Ранливите групи кои се наведени можат да се сметаат за групи кои дополнително ќе бидат оптоварени од природните опасности и несреќи поради социо-економскиот статус, возраста, полот, условите на живот и околностите на работа или во семејството.

Набројаните ранливи групи треба да се сватат повеќе како групи кај кои товарот од природните опасности и катастрофи ќе се натовари на социјалниот товар кој веќе постои кај овие ранливи овие групи (заради социо-економскиот статус, возраста, полот, условите за живеење и работа и семејни околности) и нивното меѓусебното влијание би придонело за зголемување на ранливоста.

Индексите на ранливост треба да се сметаат како апроксимација и можат да бидат показател за потреба од понатамошни квалитативни истражувања од страна на надлежните институции за добивање на поконкретни сознанија за социо-економската ранливост на просторите за се однесуваат. Самите индексите (или индексите со дополнети сознанија) може да послужат и како водич за развој на политика за намалување на социјалната ранливост во регионот и да послужат како средство за мерење на напредокот кон таа специфична цел.

3.2.2 Ефекти врз здравјето

Новите докази за последиците од климатските промени врз здравјето на луѓето покажуваат дека климатските промени влијаеле на промената на дистрибуцијата на векторите преку кои се пренесуваат одредени заразни болести, и дека ја промениле сезонската дистрибуција на одредени алергенски видови на полен. Исто така, зголемен е бројот на смртни случаи предизвикани како последица од екстремни временски влијанија и топлотни бранови. Проблем претставува и аерозагадувањето, зголемениот интензитет на УВ зрачење, како и очекуваното зголемување на бројот на луѓе кои смртно ќе страдаат или ќе претрпат болести и повреди од поплави, пожари, лизгање на земјиштето и суши.

Како најранлива група на луѓе од климатското влијание е посиромашното население. Економскиот развој претставува важна компонента од приспособувањето, но од суштинска

важност ќе биде начинот на кој се остварува економскиот раст, распределбата на придобивките од тој раст, како и факторите што најнепосредно влијаат врз здравјето на луѓето, како што се образованието, здравствената заштита и јавно-здравствената инфраструктура.

Климатските промени се комплексно поврзани со здравјето. Температурата има директни влијанија на болестите и состојбите кои можат да завршат со смртност. Екстремните временски настани, како и ефектите на аерозагадувањето во форма на дистрибуција на спори и мувли, исто така, имаат влијание врз здравјето на луѓето. Останатите влијанија ги следат индиректните патишта како што се оние кои влијаат врз дистрибуцијата на болестите поврзани со водата за пиење, храната или пак за болестите кои се пренесуваат преку вектори и зоонози, или пак здравствени состојби кои настануваат поради недостаток на храна и вода, или загрозување на здравјето и животот од појава на поплави, пожари и други непогоди, како резултат на климатски промени. Во наредните неколку декади поради климатските промени се очекува во некои од постудените месеци од годината пад за неколку проценти на вкупната средна месечна смртност во државата (јануари за 4%, октомври за 4%, ноември за 2%), а во потоплиот дел од годината се очекува зголемување од 4-11% (највеќе во месеците април, мај, јуни и тоа во просек за 10% повеќе во однос на периодот 1996-2000 година). Од друга страна, како последица на климатските промени, директни здравствени влијанија предизвикани од топлотни бранови би можело да биде значаен проблем, особено во контекст на зголемување на урбанизација. Повеќе од 60% од населението живее во градовите. Според предвидените сценарија на смртност во земјата и во Скопје за период по 2035, предвидената смртност со промени во просечната месечна температура од само 1 ° C, во споредба со периодот 1996-2000, значително ќе влијае на промената на дистрибуцијата на вкупната смртност изразена како месечен просек. Ова зголемување на месечната стапка на смртност во земјата ќе биде повисока во месеците април, мај, јуни (4- 11%), а во просек 10% во однос на периодот април, мај, јуни 1995-2004. Лицата со хронични болести, особено од кардиоваскуларни и респираторни природата, имаат висок ризик од зголемување на смртноста за време на топлотни бранови. Особено се зачестува појавата на поплавите. Пет посериозни поплави се регистрирани во периодот 2003 – 2009 година, кои што предизвикаа оштетувања на домови, патишта и мостови, како и на земјоделските површини и системи за снабдување со вода, кое што индиректно може да доведе до појава на зголемен интензитет и фреквенција на заболувања кои се пренесуваат преку контаминирана вода и храна. Индиректно овие промени можат да доведат до намалување на изворите на храна и вода за пиење, загуба на живеалиштата, како и исчезнување на некои видови на растенија и животни. Индиректните климатски ефекти на производството на храна, водоснабдувањето и епидемиите на болести кои се пренесуваат преку вектори можат да го вклучат и влијанието на климатските промени на човековото здравје.

Се предвидува дека изложеноста на климатските промени кои се од важност за човековото здравје ќе доведе до:

- Зголемување на потхранетоста и слични нарушувања, вклучително и нарушувањата поврзани со детскиот раст и развој;
- Зголемување на бројот на луѓето кои смртно ќе страдаат или ќе претрпат болести и повреди од топлотни бранови, поплави, бури, пожари и суши;

- Менување на опсегот на векторите преку кои се пренесуваат одредени заразни болести;
- Зголемување на кардио-респираторниот морбидитет и морталитет поврзани со тропосферскиот озон;
- Одредени позитивни ефекти по здравјето (помал број смртни случаи предизвикани од студ), иако се очекува таквите позитивни ефекти да бидат многу помали од негативните ефекти од растечките температури широм светот, особено во земјите во развој.

Сиромашните заедници, без обезбедена добра здравствена заштита и поддршка од социјалниот сектор се подложни повеќе на непријатните ефекти врз здравјето кои настануваат заради климата и другите промени во животната средина. Проценувањето на здравствените ризици сеуште е недоволно ефикасно поради неадекватноста на постојните информации за климатските промени на регионално и национално ниво и за изложеноста на луѓето, како и сложеноста на интерреакциите при мултимедијалната и повеќекратната експозиција на повеќе ризици кои дејствуваат заедно. Проценката на ризиците по здравјето на луѓето од климатските промени дополнително се комплицира заради постоење на вулнерабилни групи на луѓе, како што се децата, хронично болните луѓе, старите луѓе, бремените жени, генетската предиспозиција, лошата исхрана, лошите социјално-економски услови на живот, и др. Локацијата и големината на тие групи обично тешко се одредува. Јасната идентификација на овие групи и степенот на потребната дополнителна здравствена заштита на истите, ќе стане приоритетна активност во политиките на двата водечки сектори – Министерството за здравство и Министерството за животна средина и просторно планирање.

Согласно Стратегијата за адаптација на здравствениот сектор кон климатските промени во Република Македонија со Акционен план 2011-2015, 2011 и врз основа на анализата на состојбата предизвикана од климатските промени во Република Македонија се дефинираат следните приоритетни области на делување:

1. Зголемување на свесноста кај луѓето за климатските промени и нивното влијание врз здравјето во Република Македонија;
2. Идентификација, регистрирање и следење на ризиците поврзани со климатските промени и нивното влијаније врз здравјето на луѓето;
3. Унапредување на здравствениот систем во промоцијата, превенцијата и навремениот одговор за справување со ризиците по здравјето на луѓето од климатските промени;

Еден од начините за адаптација и намалување на нивото на ранливост од климатските промени во здравствениот сектор е јакнењето на јавните институции; градење здравствени системи кои добро ќе функционираат, коректниот однос на луѓето и обезбедување на универзална примарна здравствена заштита; обезбедување на соодветно образование, создавање на побарувачка за подобри и подостапни услуги, како и соодветен кадар за вршење на потреби. Инфраструктурата на здравствениот систем треба да биде флексибилна кон екстремни појави и потребни се соодветни обуки на здравствените работници да ги разберат заканите од климатските промени. Потребна е адаптација со цел да се намали ранливоста од климатските промени која е веќе реалност и дополнителна адаптација која ќе одговори на ризиците на здравјето кои се предвидени за следните децении. Потребно е подобрување на капацитетите на адаптација во сите сектори и на сите нивоа.

4. ПРАВНА РАМКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Иако напредокот е прилично бавен во секторот животна средина, Македонија донесе неколку закони во текот на годините со кои се регулираат различни области како што се животната средина, нејзината заштита, управувањето со отпад, квалитетот на воздухот, водите, бучавата и др. Македонија, исто така, донесе неколку стратегии и акциони планови во врска со некои важни теми како што се управувањето со отпадот, одржливиот развој, инвестициите во животната средина итн.

Законска регулатива, стратегии и акциони планови кои ги разгледуваат прашањата од областа на животна средина се:

- Закон за животна средина (“Сл. Весник на РМ“ бр. 53/05, 81/05, 24/07, 159/08, 83/09, 48/10, 124/10, 51/11, 123/12, 93/13, 44/15, 129/15, 192/15);
- Закон за квалитет на амбиентниот воздух (“Сл. Весник на РМ“ бр. 67/04, 92/07, 35/10, 47/11, 163/13, 100/12);
- Закон за заштита на природата (“Сл. Весник на РМ“ бр. 67/04, 14/06, 84/07, 35/10, 47/11, 148/11, 59/12, 13/13, 163/13);
- Закон за заштита од бучава во животна средина (“Сл. Весник на РМ“ бр. 79/07, 163/13);
- Закон за управување со отпад (“Сл. Весник на РМ“ бр. 68/04, 71/04, 107/07, 102/08, 134/08, 09/11, 123/12, 147/13, 163/13);
- Закон за батерии и акумулатори и отпадни батерии и акумулатори (“Сл. Весник на РМ“ бр. 140/10, 47/11, 148/11, 39/12, 163/13);
- Закон за управување со пакување и отпад од пакување (“Сл. Весник на РМ“ бр. 161/09, 17/11, 47/11, 136/11, 6/12, 163/13);
- Закон за управување со електрична и електронска опрема (“Сл. Весник на РМ“ бр. 6/12, 163/13);
- Закон за водите (“Сл. Весник на РМ“ бр. 87/08, 6/09, 161/09, 83/10, 51/11, 44/12, 23/13, 163/12);
- Закон за хемикалии (Сл. Весник на РМ бр.113/07);
- Трет Национален Извештај кон Рамковната Конвенција на ОН за климатски промени, 2014;
- Национална стратегија за управување со отпад (2008-2020);
- Национален План за управување со отпад (2009-2015);
- Национална стратегија за одржлив развој (2009-2030);
- Национален план за заштита на амбиентниот воздух (2013-2018);
- Стратегија за развој на енергетиката во Република Македонија (2008-2020) со визија до 2030;
- Втор Национален Еколошки Акционен План на Република Македонија;
- Национална Стратегија за води (2011-2041);
- Стратегија за мониторинг во животна средина, 2004;
- Стратегија за подигање на јавната свест за животната средина;
- Стратегија за комуникација во животна средина;
- Национална стратегија за апроксимација во животната средина;
- Национална стратегија за механизмот за чист развој за првиот период на обврски 2008-2012 според протоколот од Кјото;
- Стратегија за управување со податоци за животната средина;
- Национална стратегија за инвестиции во животната средина;

4.1 Приоритети за усвојување на правото на ЕУ за животна средина

Согласно Националната програма за усвојување на правото на Европската Унија, 2014 дефинирани се краткорочни и среднорочни приоритети за медиумите и областите во животната средина.

Краткорочни приоритети:

- Изработка на Национална стратегија за животна средина и климатски промени, чија цел е да се предложат активности за зајакнување на капацитетите на централно и локално ниво за спроведување на законодавството од животната средина, усогласување со барањата на ЕУ законодавството, како и за подобрување на спроведувањето на законодавството во животната средина;
- Носење на Национален план за справување со опустинување и ублажување на ефекти од суши;
- Изработка на План за управен надзор над работата на единиците на локалната самоуправа и негова реализација;
- Изработка на подзаконски акти во делот на национален систем за инвентризација на стакленички гасови, како и изработка на сценарија за ублажување на климатските промени;
- Отпочнување на проектот “Зајакнување на капацитети на локално ниво за спроведување на законодавството од областа на животната средина“;
- Ажурирање и дополнување на Статистики за животна средина за 2015;
- Во рамки на проектот „Да знам сега во моментот“ формирање на работна група за Регистар на испуштање и пренос на загадувачи (РИПЗ), во која ќе бидат вклучени претставници од НВО секторот и индустријата;
- Реализација на кампањи за подигнување на јавната свест во животната средина, како и поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми и проекти за заштита и унапредување на животната средина и природата;
- Носење на национални прописи, со кои ќе се транспонира ЕУ мерката 32013R0525 и тоа:
  - Листа на субјекти кои поседуваат податоци за антропогените емисии на стакленички гасови во атмосферата по извори и понори;
  - Уредба за формата, содржината, начинот на водење и одржување на системот на инвентаризација на стакленичките гасови;
- Истражување за информираноста на јавноста за климатските промени;
- Подготовка на измени и дополнувања на постоечките подзаконските акти:
  - Правилник за измени и дополнувања на Правилник за методологијата, начините, постапките, методите и средствата за мерење на емисиите од стационарните извори согласно ЦЕН и ИСО стандарди;
  - Правилник за измени и дополнувања на Правилникот за методологијата за инвентаризација и утврдување на нивоата на загадувачките супстанции во атмосферата во тони годишно за сите видови дејности како и други податоци за утврдување на програмата за мониторинг на воздухот во Европа (ЕМЕП) согласно

Конвенцијата и Протоколот кон Конвенцијата за далекосежно прекугранично загадување на воздухот од 1979 година за долгорочно финансирање на Програмата за соработка за мониторинг и оценување на далекосежното пренесување загадувачки супстанции во воздухот во Европа (ЕМЕП).;

- Подготовка на Програма за работа на Државниот автоматски мониторинг систем за квалитет на амбиентниот воздух за 2015 година. Во овој период ќе се обезбеди зајакнување на капацитетите на органите кои вршат следење на воздухот преку вработување на нов кадар и спроведување на обуки. Се планира да се обезбедат предуслови за започнување на акредитација на Калибрационата лабораторија, односно да се набават референтни стандардни гасови и да се изврши калибрација на одредена опрема во акредитирана лабораторија во странство;
- Подготовка на краткорочен акционен план за заштита на амбиентниот воздух за град Скопје и започнување на подготовката на Планот за квалитет на воздух за град Скопје. Изработката на овие плански документи се планира во рамките на твининг проектот за воздух во соработка со град Скопје;
- Отпочнување на реализација на Твининг проектот „Понатамошно зајакнување на капацитетите за ефективна имплементација на легислативата од областа на квалитетот на воздухот“. Во рамките на проектот ќе отпочне и ревизијата на „Националната програма за постепена редукција на емисиите до 2020 година“, како и подготовка на „Оценка на квалитетот на воздухот за Република Македонија за период 2010 – 2014 година“;
- Во рамките на редовните кампањи кои ги спроведува МЖСПП, ќе се опфатат и активности кои ќе бидат насочени кон подигнување на јавната свест за подобрување на квалитетот на амбиентниот воздух, преку подготовка на брошури и промотивни материјали за квалитет на воздух;
- Подготовка на Правилник за видовите на отпад, условите за извоз, увоз и транзит на отпад поодделни видови на отпад, методите на надзор над извозот, увозот и транзитот на отпадот, како и формата и содржината на образецот на дозволата за извоз, увоз и транзит на отпад со кој ќе се транспонира ЕУ мерката 32006R1013;
- Ревизија на Стратегијата за управување со отпад 2008-2020;
- Подготовка на потребните документи за воспоставување на интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад во Источниот и Североисточниот регион Вардарски, Пелагониски, Скопски и Југозападен регион“, во рамки на ИПА компонента 3 - Мерка 3.2 од Оперативната програма за регионален развој (ОППР) 2007-2009;
- Воспоставување на систем за управување со медицински отпад на централно ниво, за чија што реализација надлежни се Министерство за животна средина и просторно планирање и Министерство за здравство;
- Носење на „Закон за ратификација на Конвенцијата за заштита и користење на прекугранични води и меѓународните езера“, како и ќе продолжи донесувањето на подзаконски акти кои произлегуваат од „Законот за водите“ со што ќе се обезбеди понатамошно усогласување со соодветните правни акти на ЕУ во областа на водите;
- Ќе продолжи спроведувањето на Проектот „Зајакнување на институционалните капацитети за приближување и спроведување на законодавство во областа на управување со водите“ – ИПА 2009 Компонента 1. Со овој проект ќе се воспостави регистар за

заштитени подрачја за речниот слив на реката Вардар и ќе се подготви предлог програма за следење на водите на сливот на реката Вардар. Продолжување на предвидените активностите за изработката на Планот за управување со речен слив на реката Вардар, План за управување со речен слив на реката Црн Дрим и План за управување со речен сливна реката Струмица. Ќе се воспостави регионално тело за утврдување на цената на водата во Република Македонија, преку донесување на посебен закон;

- Реализација на проектот Развој на Национална студија за управување со води, финансиран од ИПА преку Компонента 3. Со овој проект ќе се изработат специфични планови за спроведување на директивите за третман на отпадни води и за вода за пиење, ќе се развие план за управување со милта, како и ќе се дефинираат агломерациите и чувствителните зони за урбани отпадни води;
- Спроведување на анализа и оценка на состојбата со биолошката разновидност во РМ;
- Подготовка на нова Националната стратегија за биолошка разновидност со Акционен план;
- Спроведување на обуки за подигнување на јавната свест за значењето на еколошката мрежа Натура 2000 и за спроведување на ЕУ мерки од областа на заштитата на природата;
- Во рамките на твининг проект од ИПА Компонента 1 за ТАИБ2011 отпочнување на активности за донесување на „Закон за контрола на емисиите од индустријата“ кој ќе ја транспонира новата ЕУ директива за индустриско загадување односно ќе се подготви анализа на разлики за степенот на усогласеност со националното законодавство;
- Ревидирање на Националните референтни документи (упатства) за НДТ за минерална нафта и гас, за ковачници и ливници, за управување со отпад и отпад од рудници и за големи согорувачки постројки. Во областа на спречувањето и контролата на хавариите со присуство на опасни супстанции носење на измени и дополнување на Правилникот за опасните супстанции, гранични вредности (прагови) за присуство на опасните супстанции и критериумите или својствата според кои супстанцијата се класифицира како опасна, со што ќе се прилагоди постоечкиот правилник на Анекс I на СЕВЕСО III Директива 32012L0018;
- Во делот на индустриски несреќи постоечката база на податоци ќе биде прилагодена кон барањата за Регистар за системите во кои се присутни опасни супстанции во согласност со **Член 152** од Законот за животна средина;
- Во областа на управувањето на супстанциите што ја осиромашуваат озонската обвивка носење на следните подзаконски акти кои се усогласуваат со ЕУ мерката 32009R1005:
  - Правилник за формата, содржината и начинот на доставување на годишен извештај за видовите и количините на собраните, обновените и рециклираните супстанции, како и со производи кои содржат супстанции кои ја осиромашуваат озонската обвивка;
  - Правилник за формата и содржината на програма за обука за правилно ракување, сервисирање, собирање, обновување и рециклирање на супстанциите што ја осиромашуваат озонската обвивка;
  - Правилник за формата и содржината на уверението за завршена обука за постапување со супстанции што ја осиромашуваат озонската обвивка и/или со производи кои содржат супстанции кои ја осиромашуваат озонската обвивка;
  - Измена и дополнување на Правилникот за начинот на собирање, обновување и

- рециклирање на супстанциите што ја осиромашуваат озонската обвивка;
- За целите на размена на податоците и интегрирано управување со хемикалиите во Бирото за лекови ќе се воспостави Интегралниот регистар за хемикалии кои се ставени во промет. Системот на информирање на сите засегнати страни во делот на управувањето со хемикалиите преку одржување на едукативни настани ќе продолжат да се спроведува како неопходен и одржлив начин на размена на информациите;
  - Носење на подзаконски акт за поблиските видови на посебни извори на бучава, како и условите за заштита од бучавата предизвикана од патен, железнички, воздушен и воден сообраќај, со кои ќе се изврши транспонирање на следните ЕУ мерки: 31984L0372, 31989L0629 и 31998L0020. Со донесување на овој правилник ќе се уреди контролирањето на бучавата која потекнува од патниот, железничкиот и водниот сообраќај и ќе се утврдат стандардите за заштита од бучавата во животната средина предизвикана од овие извори на бучава;
  - Изработка на Прирачник за подготовка на стратешки карти за бучава кој ќе го олесни процесот на изработка на овие стратешки карти;
  - Набавка на опремата која се однесува на набавката на инструменти за мерење на бучава во животната средина со кои ќе се овозможи воспоставување на мониторинг на бучавата, како и интегрирање на податоците за подготовка на стратешка карта за бучава.

Среднорочни приоритети:

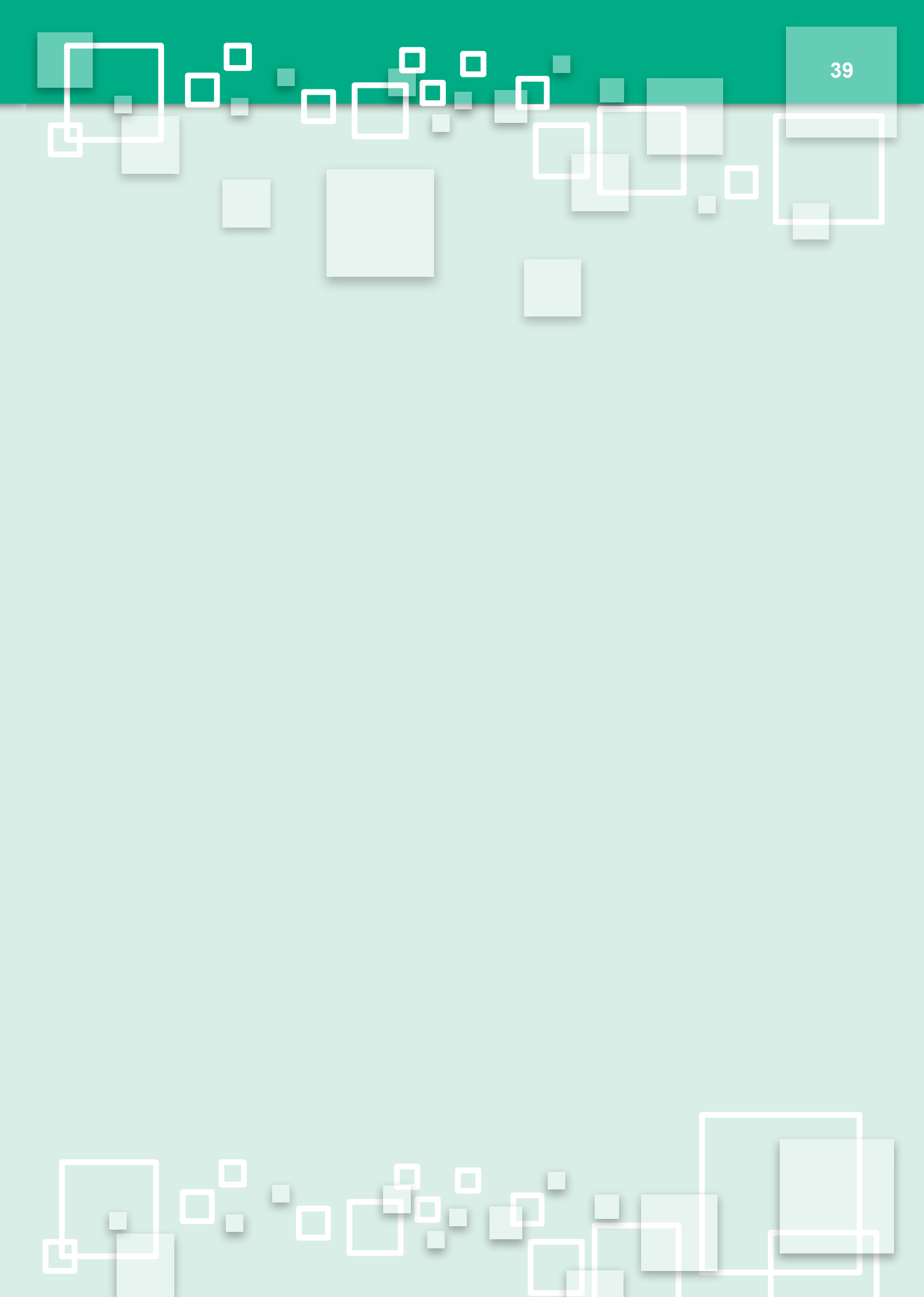
- Подготовка на Закон за инспекција во животната средина и Закон за климатски промени;
- Изработка на долгорочна стратегија и „Закон за климатска акција“ во периодот од 2016-2018 година;
- Подготовка на софтверското решение за известување за емисиите на стакленичките гасови од индустријата кое ќе биде и правно поддржано со подзаконски акт во кој ќе бидат вградени одредби на регулативата за механизмот за следење кои произлегуваат од „Законот за животна средина“ во делот на допрецизирање на одредбата за Националниот систем за инвентаризација на емисиите на стакленички гасови;
- Изработка на Статистики за животна средина и Индикатори за животна средина за 2016 год.;
- Подготовка на Програма за подигнување на јавната свест;
- Надградба и ажурирање на воспоставениот Регистар за испуштање и пренос на загадувачи и РИПЗ интернет порталот;
- Реализација на проекти на ЕЛС за изградба на инфраструктурни објекти во областа на отпадот и водите, како и во други области финансирани преку годишните програми за инвестирање во животната средина, преку буџетот на МЖСПП и МТВ, како и преку ЕУ фондовите и другите билатерални и мултилатерални средства;
- Надградување на Државната мрежа за следење на медиумите и областите во животната средина;
- Подготовка на предлози за изработка на Втор двогодишен ажуриран извештај за климатски промени;
- Евалуација на потребите од технологии за полесно справување со климатските промени и

- Четврт национален план за климатски промени кои се обврски во согласност со барањата на Рамковната Конвенција за климатски промени на Обединетите нации (UNFCCC);
- Носење на Правилник за измени и дополнувања на Правилник за гранични вредности за дозволени нивоа на емисии и видови на загадувачки супстанции во отпадни гасови и пареи кои ги емитираат стационарните извори во воздухот;
  - Во согласност со донесените плански документи во областа на воздухот (Национален план за заштита на амбиентен воздух, Национална програма за редукција на емисиите во воздухот и плановите за квалитет на воздух подготвени од ЕЛС), ќе се обезбеди институционално зајакнување на УЖС со цел следење на имплементацијата на истите;
  - Подготовка на четири регионални планови за управување со отпад за Вардарски, Пелагониски, Скопски и Југозападен регион и спроведување на стратешка оценка на истите;
  - Реализација на работилници за зајакнување на капацитетите на Државниот инспекторат за животна средина, овластените инспектори за животна средина и државниот пазарен инспекторат во делот на надзорот над посебните закони за управување со отпад. Исто така, ќе се реализираат работилници за засегнатите сектори во делот на законските обврски кои произлегуваат од Законот за управување со отпад од електрична и електронска опрема и Законот за управување со батерии и акумулатори и отпад од батерии и акумулатори;
  - Изработка на Плановите за управување со речен слив на реката Вардар, План за управување со речен слив на реката Црн Дрим и План за управување со речен слив на реката Струмица;
  - Во рамките на Проектот „Техничка помош за подготовка на Национална студија за води“ ќе се дефинираат агломерации и чувствителни зони на урбани отпадни води;
  - Во средината на 2017 година се очекува да се заврши со изградбата на пречистителни станици за градовите Струмица, Радовиш и Кичево, како и проширување и рехабилитација на канализационата мрежа за Берово и Куманово, во рамките на ИПА компонента 3.;
  - Изработка на техничка документација за изградба на пречистителни станици и проширување на канализациона мрежа за градовите Кавадарци, Битола, Тетово, Гостивар, Дебар, Штип и Велес;
  - Заокружување на проектот „Зајакнување на институционалните капацитети за приближување и спроведување на регистар за заштитени подрачја за речниот слив на реката Вардар и ќе се подготви предлог–програма за следење на водите на сливот на реката Вардар;
  - Носење на измени и дополнувања на „Законот за заштита на природата“, со цел негово усогласување со ЕУ директивите за хабитати и птици;
  - Утврдување на Националната еколошка мрежа во чиј состав влегуваат еколошки значајните подрачја, системот на еколошките коридори, системот на заштитени подрачја и предложени подрачја за заштита и еколошки значајните подрачја за ЕУ – Натура 2000 при што ќе се транспонираат ЕУ мерките 32009L0147, 31992L0043 и 31997D0266;
  - Подготовка на подзаконски акти со кои ќе се утврдат типовите на живеалишта, вклучувајќи го видот и степенот на нивната загрозеност и значајност, како и начинот на нивно означување, начинот на изготвување, одржување и означување на типовите живеалишта на карта, начинот за определување на степенот на загрозеност, начинот

на вршење на процената на состојбата и загрозеноста на типовите живеалишта, како и типови живеалишта зачие што зачувување е неопходно одредување на посебни подрачја за зачувување и мерките за зачувување на типовите живеалишта во поволна состојба на зачуваност

- Подготовка на Црвена листа за најмалку една таксономска група;
- Спроведување на обуки за подигнување на јавната свест за значајето на Европската еколошка мрежа Натура 2000 и за спроведување на ЕУ мерки од областа на заштитата на природата;
- Во рамките на твининг проектот од ИПА компонента 1 за ТАИБ 2011 носење на Закон за контрола на емисиите од индустријата кој ќе ја транспонира оваа нова директива;
- Во областа на спречувањето и контролата на хавариите со присуство на опасни супстанции носење на Правилник за поблиски критериумите врз основа на кои се определува во кои случаи се смета дека одредена несреќа е хаварија со што ќе се транспонира одредби на СЕВЕСО II Директивата (31996L0082 и 32003L0105). Ќе продолжи изработката и ревидирањето на национални референтни документи (упатства) за НДТ, кои ќе преставуваат упатства за применување на НДТ во А-интегрираните еколошки дозволи за секој индустриски сектор посебно;
- Во овој период ќе продолжи транспонирањето на ЕУ мерките во националното законодавство во делот на хемикалиите при што е планирано да се донесе подзаконски акт со кој ќе се пропишат категориите на лиценци за постапување со средства за ладење и/или производи кои содржат средства за ладење ЕУ мерката 32014R0517;
- До крајот на 2016 и 2017 година ќе започнат активности за воспоставување ГИС на податоците од бучавата во животната средина се со цел целосно спроведување на барањата од ЕУ Директива за воспоставување на Инфраструктура за просторно информирање во ЕЗ (ИНСПИРЕ). Директивата обезбедува законска рамка за имплементација на Европските инфраструктурни просторни податоци и ќе биде една од главните компоненти од Европскиот информативен систем за животна средина (СЕЕИС);
- До крајот на 2016 година ќе се спроведуваат активности во врска со изработка на стратешки карти за бучава и акциони планови за бучава, со што ќе се добие целосна слика за нивото на бучава во животната средина, како и мерките кои ќе бидат превземени со цел намалување на нивото на бучава а со тоа намалување на штетните ефекти кои произлегуваат од истата. Во овој период ќе започнат активности за воспоставување на информативниот систем за состојбата на бучавата во животната средина, како дел од севкупниот информативен систем за животна средина во Република Македонија, кој ќе ги опфаќа податоците добиени од следењето на бучавата, стратешките карти и акционите планови и други соодветни податоци добиени со поединечни мерења на бучава. Ќе започнат активности за воспоставување и одржување катастар на создавачи на бучава во животната средина.

5. СОСТОЈБА И ОСНОВА ЗА ФИНАНСИРАЊЕ НА АКТИВНОСТИ ОД ОБЛАСТА НА ЗАШТИТАТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

5.1 Основа за финансирање на активностите во областа на животната средина

Според глава XVIII¹³ од Законот за животна средина средства за финансирање на активности за поттикнување, зачувување, одржливо користење, заштита и унапредување на животната средина, како и за подготовка, спроведување и развој на програми и проекти за заштита и унапредување на животната средина, се обезбедуваат од надоместокот што го плаќаат правните и физичките лица коишто:

- имаат извори што вршат загадување на животната средина;
- ја загадуваат животната средина со користење на производи и супстанции;
- се корисници на природните богатства;
- ја оптеретуваат животната средина со отпадоци;
- увезуваат одредени употребувани производи во Република Македонија и
- произведуваат или увезуваат производи и стоки кои се штетни или содржат штетни материји за животната средина и природата

и од средствата од :

- Буџетот на Република Македонија;
- средства остварени врз основа на меѓународна соработка на програми и проекти;
- донации од домашни и странски правни и физички лица;
- фондации и подароци и други извори.

5.2 Надоместоци и приходи од надоместоци

Надоместоците за увоз и извоз, надоместоците за сеча на дрва, надоместоците за управување со отпад, надоместоците за нафтени деривати и надоместок за производството на енергија од фосилни горива се приход на Буџетот на Република Македонија и се уплаќаат на соодветна уплатна сметка, во рамките на трезорската сметка.

Средствата од надоместоците за моторни возила и пловни објекти се приход на органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина и се уплаќаат на соодветна уплатна сметка, во рамките на трезорската сметка.

Според **Член 163** од законот, обврзници за плаќање на надоместоците се правни и физички лица кои:

¹³ **Финансирање** - Закон за животна средина (“Службен весник на Република Македонија” бр. 53/05, 81/05, 24/07, 159/08, 83/09, 48/10, 124/10, 51/11, 123/12, 93/13, 42/14, 44/15, 129/15, 192/15)

- 1) имаат извори што вршат загадување и со своето дејствување, посредно или непосредно, предизвикуваат загадување на животната средина или се одговорни за емисија во животната средина, во смисла на Катастарот за животна средина и Регистарот на загадувачки материји и супстанции и нивните карактеристики, како и во смисла на посебните закони и меѓународните договори што ги ратификувала Република Македонија;
- 2) ја загадуваат животната средина со користење на моторни возила и пловни објекти; со производство или увоз на нафтени деривати и со увоз на супстанции што ја осиромашуваат озонската обвивка;
- 3) се корисници на природните богатства со искористување на шумите со сеча на дрво; собирање и извезување на растенија и делови на растенија, гранки и други делови од растенија и собирање и извезување мекотелци со черупки или без черупки;
- 4) ја оптеретуваат животната средина со отпадоци преку создавање индустриски неопасен отпад со својата дејност или создавање опасен отпад; пластични производи и амбалажа од пластични маси; увоз на отпадоци и остатоци од олово, pepел и отпадоци, остатоци што содржат главно олово, отпадоци и остатоци од потрошени примарни келии, примарни батерии и електрични акумулатори и отпадоци и остатоци што содржат олово и производство и увоз на остатоци од нафта или масла и отпадни масла;
- 5) увезуваат употребувани производи, и тоа употребувани патнички автомобили и други моторни возила, моторни возила за превоз на стоки; техничка стока, фрижидери, други уреди за ладење и замрзнување; протектирани и употребувани гуми; магнетофони и други апарати за снимање на звук, приемни апарати за телевизија, видеомонитори и видеопроектори и
- 6) произведуваат или увезуваат производи и стоки кои се штетни или содржат штетни материји за животната средина и природата.

5.2.1 Основи за определување на износот на надоместокот

Износот на надоместокот кој го плаќаат правните и физичките лица коишто имаат извори што вршат загадување се определува според: количината, видот и обемот на влијанието врз животната средина и на емисијата на загадувачките материји, на топлина, бучава, вибрации, светлина, јонизирачкото и нејонизирачкото зрачење во животната средина и начинот на постапување со отпадот и отпадните материји, производи или предмети, кои директно или индиректно после употребата, доаѓаат во животната средина, или други активности или појави кои се неповолни за животната средина.

Износот на надоместокот кој го плаќаат правните и физичките лица коишто ја загадуваат животната средина се определува според:

- тоа дали моторните возила и пловните објекти имаат или немаат катализатор, односно врз основа на висината на основното осигурување,
- видот и количината на произведените или увезените нафтени деривати и
- видот и количината на увезените супстанции што ја осиромашуваат озонската обвивка.

Износот на надоместокот којшто го плаќаат правните и физичките лица корисници на природните богатства се определува според количината на исечени дрва, видот и количината на растенијата и деловите на растенија, гранки и други делови од растенија што се собираат или извезуваат и количината на мекотелци со черупки или без черупки кои се собираат или извезуваат.

Износот на надоместок кој го плаќаат правните и физичките лица коишто ја оптеретуваат животната средина со отпадоци се определува според:

- количината на создаден индустриски неопасен отпад, видот и количината на создадениот опасен отпад,
- количината на увезените употребувани производи,
- видот и количината на увезените и произведените пластични производи и амбалажа од пластични маси,
- видот и количината на отпадоци и остатоци од олово, од пепел и остатоци што содржат главно олово, отпадоци и остатоци од потрошените примарни келии, примарни батерии и електрични акумулатори коишто се увезуваат и отпадоци и остатоци што содржат олово коишто се увезуваат и
- видот и количината на остатоци од нафта, масла и отпадочни масла коишто се увезуваат или создаваат.

Износот на надоместок кој го плаќаат правните и физичките лица коишто увезуваат употребувани производи се определува според:

- работниот обем и снагата на моторот на возилото, односно висината на бруто масата на возилото,
- видот, количината и зафатнината на употребуваната техничката стока што се увезува: фрижидери, замрзнувачи и други уреди за ладење и замрзнување, магнетофони и други апарати за снимање звук, приемни апарати за телевизија, видеомонитори и видеопроектори и
- количината на употребувани или протектираните гуми што се увезува.

Износот на надоместокот кој го плаќаат правните и физичките лица коишто произведуваат или увезуваат производи и стоки кои се штетни или содржат штетни материи за животната средина се определува според цената, односно царинската вредност на производот, стоката и количината и степенот на штетност или неповолното влијание врз животната средина.

Основи за ослободување од плаќање на надоместок

Врз основа на **Член 165** од Законот за животна средина правните и физички лица кои создаваат индустриски неопасен отпад, во висина на надоместокот за количината и видот на отпадот кој е предаден на, односно преработен од правни и физички лица кои поседуваат дозвола за преработка на отпад, обврзникот за плаќање на надоместокот може до органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина да поднесе барање за ослободување од обврската за плаќање на надоместокот за количината на отпадот која ја предале. Исто така од плаќање на надоместокот се ослободуваат правните и физичките

лица кои извршиле извоз на отпад, отпадоци и остатоци од Република Македонија, во висина на надоместокот што би се платил за количината и видот на извезениот отпад, отпадоци и остатоци за кои се плаќа надоместок (обврзникот за плаќање на надоместокот може до органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина, да поднесе барање за враќање на надоместокот за количината која е извезена, односно за количината на отпад која е извезена заради преработка или рециклирање на отпадот).

Владата на Република Македонија на предлог на министерот кој раководи со органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина во согласност со министерот кој раководи со органот на државната управа надлежен за работите од областа на финансиите, ги пропишува начинот, постапката и потребната документација за ослободување од плаќање и враќање на надоместокот.

Начин и постапка на утврдување, пресметување, уплатување, како и роковите за пресметување и уплатување на надоместоците

Начинот и постапката на утврдување, пресметување, уплатување, како и роковите за пресметување и уплатување на надоместоците ги пропишува министерот кој раководи со органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина (МЖСПП) во согласност со министерот кој раководи со органот на државната управа надлежен за работите од областа на финансиите. Во постапката за утврдување, пресметување, уплатување на надоместокот и утврдување на роковите за пресметување и уплатување, се применуваат одредбите од Законот за општата управна постапка, Законот за даночна постапка и Законот за персонален данок на доход, доколку со Законот за животна средина поинаку не е определено. Надлежна за контрола на утврдувањето, пресметувањето и уплатата на надоместокот, ослободувањето од плаќањето на идниот надоместок, како и за почитување на роковите за уплатување на надоместоците е Управата за јавни приходи.

Утврдувањето и пресметување на надоместокот го врши органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина, при издавањето на дозволата за увоз или извоз, со исклучок на извоз на загрозени или строго заштитени растенија и делови на растенија, гранки и други делови од растенија собрани од природата и а извоз на мекотелци со черупки или без черупки и за полжави собрани од природата и други заштитени диви видови собрани од природата кога пресметување на надоместокот го врши царинскиот орган при спроведувањето на царинската постапка за извоз, врз основа на нето количината на извозот што се реализира и дозволата за извоз издадена од органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина.

МЖСПП е должен да води евиденција на обврзниците за плаќање на надоместоците.

Висината на надоместоците за увоз и извоз

1. Висината на надоместокот што се плаќа за добивање на дозвола за увоз на протектирани или употребувани гуми изнесува:

- за патнички автомобили 60,00 ден/парче и
- за автобуси, камиони и други возила 150,00 ден/парче.

2. Висината на надоместокот што се плаќа за добивање на дозвола за увоз на употребувани фрижидери, замрзнувачи и други уреди за ладење и замрзнување изнесува, и тоа:

- со зафатнина до 250 литри 200 ден/парче,
- со зафатнина од 250 до 340 литри 300 ден/парче,
- со зафатнина од 340 до 900 литри 400 ден/парче и
- по 250 ден за kW ладилен капацитет за уред за климатизација

3. Висината на надоместокот што се плаќа за извоз на загрозени или строго заштитени растенија и делови на растенија, гранки и други делови од растенија собрани од природата, изнесува за:

- модра смрека 1,30 ден/кг,
- дабов лишај 1,00 ден/кг,
- мечкино уво 3,00 ден/кг,
- кантарион 0,80 ден/кг,
- печурки свежи 1,00 ден/кг,
- печурки конзервирани 2,00 ден/кг,
- печурки суви 4,00 ден/кг и други растенија 1,00 ден/кг.

4. Висината на надоместокот што се плаќа за добивање на дозвола за увоз на супстанции што ја осиромашуваат озонската обвивка, а се класифицирани со анексите на Монреалскиот протокол, изнесува за:

- супстанции од Анекс А, група I и II
- супстанции од Анекс Б, група I, II и III и
- супстанции од Анекс Ц, група II 64,00 ден/кг,
- супстанции од Анекс Е, група I 100,00 ден/кг и
- супстанции од Анекс Ц, група I 62,00 ден/кг.

5. Висината на надоместокот што се плаќа за добивање на дозвола за увоз на отпадоци и остатоци од олово; пепел и остатоци што содржат главно олово; отпадоци и остатоци од потрошени примарни ќелии, потрошени примарни батерии и потрошени електрични акумулатори и отпадоци и остатоци што содржат олово, изнесува за:

- пепел и остатоци 20,00 ден/кг,
- отпадоци и остатоци 25,00 ден/кг и
- отпадоци и остатоци од примарни ќелии, примарни батерии и електрични акумулатори, потрошени примарни ќелии, потрошени примарни батерии и потрошени електрични акумулатори 200,00 ден/тон.

6. Висината на надоместокот што се плаќа за извоз на:

- мекотелци со черупки или без черупки и за полжави собрани од природата 1,00 ден/кг и
- други заштитени диви видови собрани од природата 1,00 ден/кг.

7. Висината на надоместокот што се плаќа при увоз на:

1) употребувани моторни возила за превоз на десет или повеќе лица, вклучувајќи го и возачот и со клипен мотор со внатрешно согорување со палење со помош на компресија или со помош на свеќички, изнесува 3.000,00 ден/парче;

2) употребувани патнички автомобили и други моторни возила главно конструирани за превоз на лица, освен возилата од точката 1, со клипен мотор (освен ротационен клипен мотор) со внатрешно согорување со палење со помош на свеќички:

- со зафатнина на цилиндарот што не надминува 1.000 см³, изнесува 1.500,00 ден/парче,
- со зафатнина на цилиндарот што надминува 1.000 см³, но не надминува 1.500 см³, и изнесува 2.000,00 ден/парче,
- со зафатнина на цилиндарот што надминува 1.500 см³, но не надминува 3.000 см³, изнесува 2.000,00 ден/парче и
- со зафатнина на цилиндарот што надминува 3.000 см³, изнесува 3.500,00 ден/парче;

3) употребувани патнички автомобили и други моторни возила главно конструирани за превоз на лица, освен возилата од точката 1, со клипен мотор со внатрешно согорување на палење со помош на компресија (дизел и полудизел):

- со зафатнина на цилиндарот што не надминува 1.500 см³, изнесува 2.500,00 ден/парче,
- со зафатнина на цилиндарот што надминува 1.500 см³, но не надминува 2.500 см³, изнесува 3.000,00 ден/парче и
- со зафатнина на цилиндарот што надминува 2.500 см³, изнесува 3.500,00 ден/парче;

4) употребувани моторни возила за превоз на стоки, со клипен мотор со внатрешно согорување на палење со помош на компресија (дизел и полудизел):

- со бруто маса што не надминува 5 т, изнесува 5.000,00 ден/парче,
- со бруто маса што надминува 5 т, но не надминува 20 т, изнесува 7.000,00 ден/парче и
- со бруто маса што надминува 20 т, изнесува 8.000,00 ден/парче и

5) употребувани моторни возила за превоз на стоки, со клипен мотор со внатрешно согорување со палење со помош на свеќички:

- со бруто маса што не надминува 5 т, изнесува 3.000,00 ден/парче и
- со бруто маса што надминува 5 т, изнесува 4.500,00 ден/парче.

8. Висината на надоместокот што се плаќа за добивање на дозвола за увоз на употребувани магнетофони и други апарати за снимање звук, приемни апарати за телевизија, видеомонитори, видеопроектори, изнесува 200,00 ден/парче.

Обврзник за плаќање на надоместокот по горенаведените ставки може да биде правното лице кое бара дозвола за увоз на производите, и/или правното или физичкото лице кое ги увезува производите и правното лице кое бара извоз на производите.

Висина на надоместоците за моторни возила и пловни објекти

Висината на надоместокот што се плаќа за домашни правни и физички лица што ја загадуваат животната средина со користење на моторни возила за период од една година го определува Владата на Република Македонија на предлог на министерот кој раководи со органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина.

Висината на надоместокот се определува во зависност од категоријата на возилото, годината на производство на возилото, носивоста и/или зафатнината и јачината на моторот, како и видот на погонот на возилото. При определувањето на висината на надоместокот ќе се земе предвид негативното влијание што го предизвикува возилото врз животната средина во однос на видот на горивото што се користи во возилото и староста на истото. Висината на надоместокот што се плаќа за домашни правни и физички лица што ја загадуваат животната средина со користење на пловни објекти при регистрација на пловни објекти за период од една година изнесува 3% од основното осигурување.

Висина на надоместоците за сеча на дрва

Висината на надоместокот што се плаќа при сеча на дрва се утврдува со Законот за шумите.

Висина на надоместоците за управување со отпад

Висината на надоместокот што се плаќа за создавање индустриски неопасен отпад, изнесува 0,5% од утврдената цена за извршена услуга за собирање на отпад.

Надоместокот го пресметува давателот на услуга за собирање на отпад, а го наплатува при наплата на цената за извршена услуга за собирање на отпад и го прикажува одвоено на сметката. Давателот на услуга е должен еднаш месечно да го уплатува наплатениот надоместок на соодветната уплатна сметка во рамките на трезорската сметка.

Висина на надоместоците за нафтени деривати

Висината на надоместокот што се плаќа при увоз на нафтени деривати или производство на нафтени деривати, изнесува за:

- 1) моторен бензин, и тоа: моторен бензин со содржина на олово повисока од 0,013 г/л и авионски бензин, изнесува 0,15 ден/л и безоловен бензин со содржина на олово до 0,013 г/л, изнесува 0,08 ден/л;

- 2) гасно масло, и тоа за употреба како: гориво за дизел мотори, изнесува 0,03 ден/л и масло за горење екстра лесно, изнесува 0,04 ден/л и
- 3) масло за горење M1, M2 (мазут), изнесува 0,05 ден/кг.

Обврзник за плаќање на надоместокот е правното лице кое произведува или увезува нафтени деривати.

Надоместок за производството на енергија од фосилни горива

Висината на надоместокот за производство на енергија произведена со согорување на фосилни горива изнесува: 0,007 ден. за еден киловатчас (kWh) произведена енергија.

Обврзници за плаќање надоместокот се правните и физичките лица кои управуваат со инсталации кои што произведуваат енергија произведена со согорување на фосилни горива.

Владата на Република Македонија, на предлог на министерот кој раководи со органот на државната управа надлежен за работите од областа на енергетиката, а во согласност со министерот кој раководи со органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина на ден 01.07.2007 ги утврди видот и обемот на инсталациите со *Уредбата за видот и обемот на инсталациите кои произведуваат енергија произведена со согорување на фосилни горива (Службен весник на РМ бр. 84/07)*.

Инсталациите во зависност од водот на енергијата која ја произведуваат со согорување на фосилни горива се утврдуваат како инсталации управувани од еден производител за:

- Производство на електрична енергија; или
- производство на топлинска енергија; или
- комбинирано производство на електрична и топлинска енергија.

Инсталациите кои произведуваат енергија произведена со согорување на фосилни горива се инсталациите со вкупна инсталирана моќност еднаква на или поголема од 10MW. Надоместокот е приход на Буџетот на Република Македонија и се уплаќа на соодветна уплатна сметка во рамките на трезорската сметка.

Средствата собрани од надоместокот се користат за финансирање на програми и активности за управување со животната средина во однос на влијанијата од енергетскиот сектор и тоа во подрачјата на општините сразмерно на приходот остварен од наплатата на овој надоместок.

Владата на Република Македонија, на ден 02.08.2008, на предлог на министерот кој раководи со органот на државната управа надлежен за работите од областа на локалната самоуправа, а во согласност со министерот кој раководи со органот на државната управа надлежен за работите од областа на енергетиката и министерот кој раководи со органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина донесе *Уредба за методологија за распределба на средствата остварени како приход од надоместокот за производство на енергија од фосилни горива ("Службен весник на РМ" бр. 12/08)*.

Според пропишаната методологија горенаведената распределбата на средствата се врши согласно следните критериуми:

- Подрачјето на општината каде обврзникот за плаќање на надоместокот за

производство на енергија од фосилни горива ја остварува својата дејност

- Бројот на жители на општината на чие што подрачје обврзникот за плаќање на надоместокот за производство на енергија од фосилни горива ја остварува својата дејност
- Бројот на жители на соседните општини на општината на чие што подрачје обврзникот за плаќање на надоместокот за производство на енергија од фосилни горива ја остварува својата дејност
- Подрачјето на соседните општини на општината на чие што подрачје обврзникот за плаќање на надоместокот за производство на енергија од фосилни горива ја остварува својата дејност

Средствата се распределуваат на општините на чие што подрачје обврзникот за плаќање на надоместокот за производство на енергија од фосилни горива ја остварува својата дејност и на соседните општини на општината на чие што подрачје обврзникот за плаќање на надоместокот за производство на енергија од фосилни горива ја остварува својата дејност во воздушен радиус од 10км од местоположбата на инсталацијата и тоа преку фиксен и варијабилен дел.

Кластер е сите општини кои ќе бидат корисници на средствата од еден обврзник за плаќање на надоместок за производство на енергија од фосилни горива. Фиксен дел од средствата во висина од 15% се алоцира на општината каде обврзникот за плаќање на надоместокот за производство на енергија од фосилни горива ја остварува својата дејност а варијабилниот дел во висина од 85% се алоцираат пропорционално во зависност од подрачјето и бројот на жители на сите општини вклучително и општината на чие што подрачје обврзникот за плаќање на надоместокот за производство на енергија од фосилни горива ја остварува својата дејност.

5.3 Програма за инвестирање во животната средина

Основа за финансирање и постапка за носење на програмата за инвестирање во животната средина

Финансирање и реализирање на активностите од областа на животната средина се врши врз основа на годишна програма за инвестирање во животната средина (во натамошниот текст: програма), која ја донесува Владата на Република Македонија на предлог на Министерството за животна средина и просторно планирање..

Корисници на средствата од програмата се правни и физички лица, вклучувајќи ги и органите на државната власт, како и органите на општините, на градот Скопје и на општините во градот Скопје и органите на месните заедници во општините, кои реализираат програми, проекти и други слични активности за заштита и унапредување на животната средина и природата.

Програма се изготвува во согласност со Националниот акционен план за заштита на животната средина, Просторниот план на Република Македонија, други стратегии, програми

и акти од областа на животната средина, како и во согласност со меѓународните договори ратификувани од страна на Република Македонија.

Програмата за одредена фискална година се доставува до Владата на Република Македонија во рок од 30 дена од денот на објавувањето на Буџетот на Република Македонија за истата фискална година во “Службен весник на Република Македонија”. Програмата ја донесува Владата на Република Македонија на предлог на органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина. Програмата се објавува во Службен весник на Република Македонија.

Органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина ја реализира програмата преку пласирање на средства за целосно или делумно финансирање на програми, проекти и други активности.

За програми, проекти и други активности подобни за финансирање со средствата од програмата особено се сметаат: набавка на опрема наменета за директна заштита на животната средина и заштита и унапредување на здравјето на луѓето, изготвување на инвестициона документација и студии за изводливост (физибилити студии) и нивна реализација, изработка на оперативни планови и реализација на одделни фази на оперативните планови од дозволата за усогласување, изведување на градежни работи за директна заштита на животната средина, поттикнување на селектирање, рециклирање и отстранување на отпад, усогласување со нормите и стандардите на животната средина, изработка на студии и плански документи за заштита и унапредување на биолошката разновидност, едукација и обука на кадри и други слични активности за заштита и унапредување на животната средина.

Намена на средствата

Според **Член 174** од Законот за животна средина, средствата се користат за финансирање на подготовката и спроведувањето на програми, проекти и други активности, како и за преземање превентивни мерки и мерки за поттикнување, зачувување, одржливо користење, заштита и унапредување на животната средина и кои особено имаат за цел:

- заштита, зачувување и подобрување на квалитетот на воздухот, земјиштето, ублажување на климатските промени; заштита на озонската обвивка и заштита од радијација;
- санирање и изградба на депонии за отпад, поттикнување на намалувањето на настанување на отпадот, преработка и селектирање на отпадот;
- унапредување и заштита на биолошката разновидност;
- унапредување и заштита на здравјето на луѓето;
- поттикнување на почисто производство;
- замена на користење на фосилни горива со природен гас, биолошки горива и други видови на горива прифатливи за животната средина;
- подигнување на јавната свест во областа на животната средина;
- подобрување на мониторингот и оценувањето на состојбата во животната средина и воведување на начин на управување со животната средина;

- поттикнување на одржливо користење на природните добра;
- поттикнување за исполнување на еколошките стандарди при вршење на стопански дејности и активности;
- поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми, проекти и други слични активности за заштита и унапредување на животната средина и природата;
- поддршка на невладини и непрофитабилни организации од областа на животната средина;
- поддршка на изработка на локални акциони планови за заштита на животната средина и
- поттикнување на одржлив развој на руралните простори.

При доделувањето на средствата од програмата, органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина особено цени дали програмите, проектите и активностите предизвикуваат забележителни и мерливи еколошки ефекти, дали истите се усогласени со стратегиите, плановите и програмите на Република Македонија и на органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина, дали истите се во согласност со приоритетите и целите за заштита на животната средина или приоритетите за заштита на определен медиум или унапредување на состојбата во определена област на животната средина и дали истите се во согласност со обврските од меѓународните договори кои ги ратификувала Република Македонија.

Доделувањето на средствата од програмата, се врши по пат на јавен конкурс којшто го објавува и спроведува органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина.

По исклучок, средствата од програмата, може да се доделат и со одлука на Владата на Република Македонија на предлог на органот на државната управа надлежен за вршење на работите од областа на животната средина, доколку:

- средствата се наменуваат за изградба на инфраструктурни објекти за заштита на животната средина од поширок јавен интерес,
- изградбата на објектите е предвидена со планските документи од областа на животната средина и
- намената на средствата е утврдена во програмата од членот 172 на Законот за животна средина.

Кофинансирање

МЖСПП како деловна страна може со средствата од програмата, во согласност со Законот за животна средина, да учествува и во кофинансирање на програми, проекти и други слични активности кои ги организира и финансира општината, градот Скопје и општините во градот Скопје, месните заедници, правните и физичките лица, како и меѓународните организации, финансиски и други слични институции.

Во случаите кога средствата се доделуваат како кофинансирање, корисникот на средствата е должен да распише јавен повик за избор на најповолен понудувач.

Средствата од домашни и странски донатори се пласираат за реализација на програми, проекти и други слични активности на начин и под услови определени од донаторот.

За доделување на средствата од програмата, се склучува договор меѓу МЖСПП и корисникот на средствата. Корисникот на средствата е должен доделените средства да ги користи на начин, под услови и за намените утврдени со договорот и во согласност со Законот за животна средина. За време и по завршувањето на договорот, корисникот е должен до МЖСПП, да поднесе извештај со ревизија за реализација на средствата определени со договорот, како и извештај за постигнатите еколошки ефекти со реализацијата.

5.3.1 **Анализа на програма за инвестирање во животната средина во изминатите 10 години**

Во ова поглавје направена е анализа на Програмите за инвестирање во животната средина за периодот 2007-2016 година. Претставени се основите за обезбедување и реализација на програмата, намената и висината на средствата по намена, како и можните корисници на средства од програмата (висина на средства од програмата по видови на корисници кои се таргет група на анализата на потреби на проектот).

Програма за инвестиции во животната средина за 2007 година

Средствата обезбедени согласно **Член 180** од Законот за животна средина во 2007 година се во висина од 90.000.000 денари. Програмата се реализира според **Член 172** од Законот за животна средина и средствата се со следната намена:

1. Изработка на планови и програми за управување со отпад – 6.000.000 ден;
2. Изработка на проектна документација за интегрирано управување со отпад (селектирање, собирни центри, преработување на отпад и отстранување на отпад и др.) (само за интегрирано управување со цврстиот отпад, агломерации, градови или региони со над 50.000 жители согласно националниот план за управување со отпад) - 30.000.000 денари;
3. Поддршка на подготовка и/или имплементација на проекти за собирање, селектирање и преработување на отпад - 6.000.000 денари;
4. Реализирање на проекти за расчистување на диви депонии - 7.000.000 денари;
5. Реализирање на проекти за санирање на депонии за комунален отпад - 10.000.000 денари;
6. Изработка на Локални акциони планови за заштита на животната средина (ЛЕАП-и) во износ од 3.000.000 денари;
7. Заштита, зачувување и подобрување на квалитетот на водите - 3.000.000 денари;
8. Заштита на природата и биолошката разновидност - 4.000.000 денари;
9. Подигање на јавната свест и едукација во областа на животната средина - 3.000.000 денари;
10. Поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми и проекти и слични

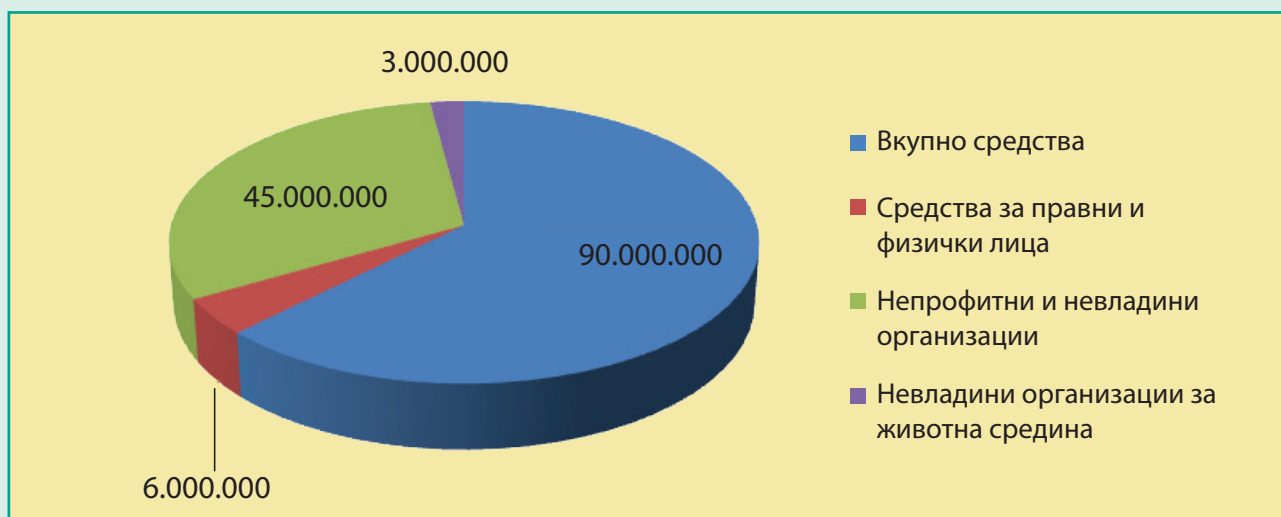
- активности за заштита и унапредување на животната средина и природата - 3.000.000 денари;
11. Реализирање на обуки на ЕЛС за спроведување на законите од областа на животната средина - 2.000.000 денари;
12. Поддршка на проекти и активности на невладините организации формирани заради заштита на животната средина - 3.000.000 денари;
13. Средства за едукација и обука на државните службеници - 3.000.000 денари.
14. Трошоци за спроведување на програмата - 7.000.000 денари.

Правните и физички лица можат да користат средства од точка 2 до точка 13 од Програмата. Останатите точки за користење на средства се наменети за ЕЛС, и Град Скопје.

Медиумите можеле да побараат средства единствено според точките 9 Подигање на јавната свест и едукација во областа на животната средина 10 Поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми и проекти и слични активности за заштита и унапредување на животната средина и природата со вкупен буџет од 6.000.000 денари или максимална достапност од 6,66% од средствата од програмата.

Непрофитните и невладини организации (вклучувајќи универзитети и други научни институции) можат да користат средства за намените од точка 3 до точка 13 или 45.000.000 денари, односно максимална достапност до 50% од средствата од програмата. Невладините организации формирани заради заштита на животната средина според точка 12 можеле да користат 3.000.000 денари или 3,33%.

На следната Слика (Слика 3) даден е графички приказ на средствата и корисниците на средствата предвидени со програмата за инвестиции:

Слика 3 Средства и намена по вид на корисници

Програма за инвестиции во животната средина за 2008 година

Средствата за реализирање на Програмата за инвестирање во животната средина за 2008 година се обезбедени согласно **член 162** од Законот за животна средина и се во висина од 152.000.000 денари., и тоа на следниот начин:

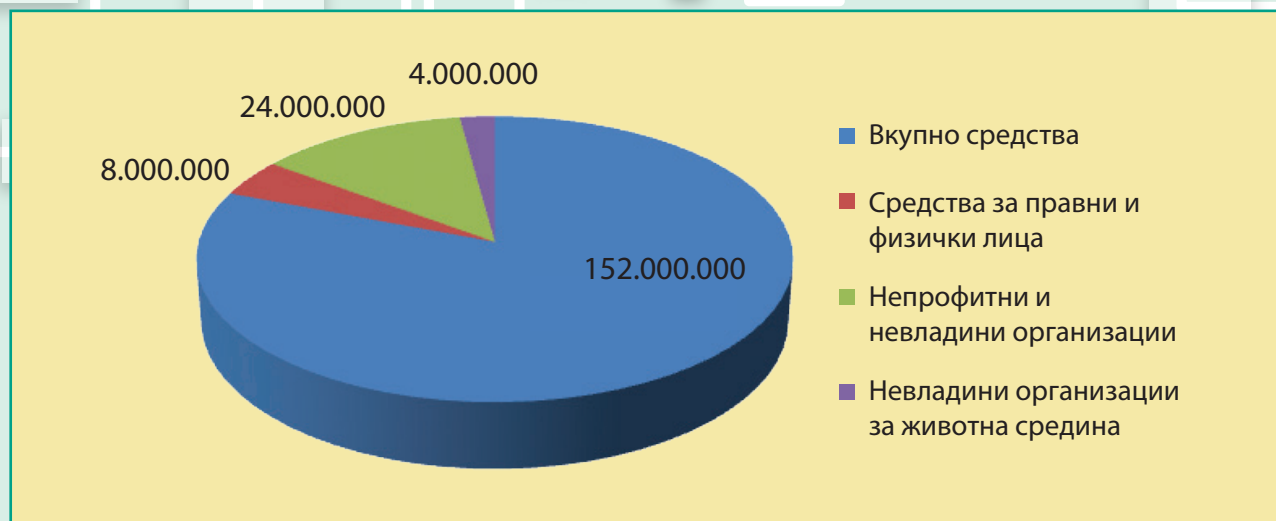
1. Изработка на планови и програми за управување со отпад – 4.000.000 ден;
2. Изработка на проектна документација за интегрирано управување со отпад (селектирање, собирни центри, преработување на отпад и отстранување на отпад и др.) за поддршка на проекти за собирање, селектирање и преработување на отпад - 10.000.000 денари;
3. Реализирање на проекти за расчистување на диви депонии - 10.000.000 денари;
4. Реализирање на проекти за санирање на депонии за комунален отпад - 10.000.000 денари;
5. Изработка на Локални акциони планови за заштита на животната средина (ЛЕАП-и) во износ од 3.000.000 денари;
6. Изработка на техничка документација и реализација на проекти и активности за заштита, зачувување и подобрување на квалитетот на водите - 60.000.000 денари;
7. Реализирање на проекти и активности за заштита на природата и биолошката разновидност - 4.000.000 денари;
8. Реализирање на проекти и активности за подигање на јавната свест и едукација во областа на животната средина - 4.000.000 денари;
9. Поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми и проекти и слични активности за заштита и унапредување на животната средина и природата - 4.000.000 денари;
10. Поддршка на проекти и активности на невладините организации формирани заради заштита на животната средина - 4.000.000 денари;
11. Реализирање на проекти и активности за едукација и обука на државните службеници на централно и локално ниво - 2.000.000 денари;
12. Поддршка во изработка на Дозволи за усогласување со оперативен план за депонии - 3.000.000 денари;
13. Поддршка во реализација на Оперативните планови од Дозволи за усогласување со оперативен план за депонии - 2.000.000 денари;
14. Реализирање на проекти и активности одобрени согласно Програмата за инвестирање за 2007 - 30.000.000 денари.
15. Трошоци за спроведување на програмата - 2.000.000 денари.

Правните и физички лица можат да користат средства од точка 2, 6, 7, 8, 9 11 и 13 од Програмата. Останатите точки за користење на средства се наменети за месни заедници, ЕЛС и Град Скопје, регионални здруженија на ЕЛС и јавни претпријатија.

Медиумите би можеле да побараат средства единствено според точките 8 Реализирање на проекти и активности за подигање на јавната свест и едукација во областа на животната средина и 9 Поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми и проекти и слични активности за заштита и унапредување на животната средина и природата со вкупен буџет од 8.000.000 денари или максимална достапност од 5,26% од средствата од програмата.

Непрофитните и невладини организации (вклучувајќи универзитети и други научни институции) можат да користат средства за намените од точка 2, 7, 8, 9, и 11 или 24.000.000 денари - максимална достапност од 15,78% од средствата од програмата. Невладините организации формирани заради заштита на животната средина според точка 10 можеле да користат 4.000.000 денари или 2,63%.

На следната Слика (Слика 4) даден е графички приказ на средствата и корисниците на средствата предвидени со програмата за инвестиции:

Слика 4 Средства и намена по вид на корисници за 2008

Програма за инвестиции во животната средина за 2009 година

Средствата за реализирање на Програмата за инвестирање во животната средина за 2009 година се обезбедени согласно Член 162 од Законот за животна средина и се во висина од 163.000.000 денари.

1. Реализирање на проекти и активности за управување со отпад:

1.1. Изработка на планови и програми за управување со отпад;

1.2. Изработка на проектна документација за интегрирано управување со отпад (селектирање, собирни центри, преработување на отпад и отстранување на отпад и др.) и подршка за реализирањена проекти за собирање, селектирање и преработување на отпад;

1.3. Реализирање на проекти за расчистување на диви депонии;

1.4. Реализирање на проекти за санирање на депонии за комунален отпад;

Износ на точка 1 - 53.000.000 денари.

2. Изработка на Локални акциони планови за заштита на животната средина (ЛЕАП-и) во износ од 2.000.000 денари.

3. Изработка на техничка документација и реализација на проекти и активности за заштита, зачувување и подобрување на квалитетот на водите - 46.000.000 денари.

4. Реализирање на проекти и активности за заштита на природата и биолошката разновидност - 10.000.000 денари

5. Реализирање на проекти и активности за подигање на јавната свест и едукација и обука во областа на животната средина - 3.000.000 денари

6. Поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми и проекти и слични активности за заштита и унапредување на животната средина и природата - 2.000.000 денари.

7. Подршка на проекти и активности на невладините организации формирани заради заштита на животната средина - 2.000.000 денари.

8. Реализирање на проекти и активности одобрени согласно Програмата за инвестирање за 2007 и 2008 година - 45.000.000 денари.

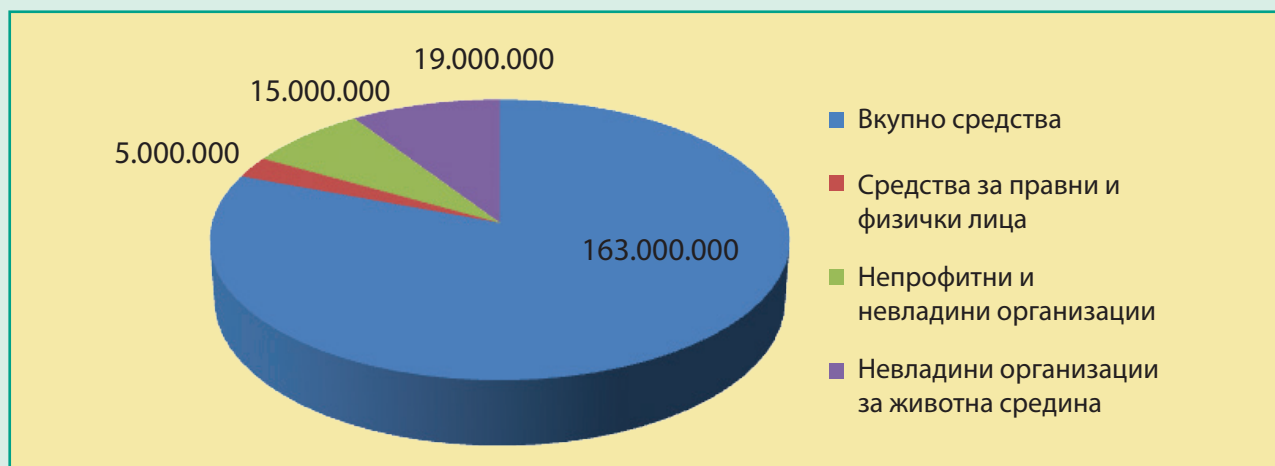
Правните и физички лица можат да користат средства од точка 1 (подточка 1.2), 4, 5 и 6 од Програмата. Останатите точки за користење на средства се наменети за месни заедници, ЕЛС и Град Скопје, регионални здруженија на ЕЛС и јавни претпријатија.

Медиумите би можеле да побараат средства единствено според точките 5 Реализирање на проекти и активности за подигање на јавната свест, едукација и обука во областа на животната средина и 6 Поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми и проекти и слични активности за заштита и унапредување на животната средина и природата со вкупен буџет од 5.000.000 денари или максимална достапност од 3,06% од средствата од програмата.

Непрофитните и невладини организации (вклучувајќи универзитети и други научни институции) можат да користат средства за намените од точка 1 (подточка 1.2), 4, 5 и 6 поточно 15.000.000 денари невклучувајќи ја точка 1 (подточка 1.2) за која нема назначено износ на средства. Без износот на средства точка 1 (подточка 1.2) истите имале максимална достапност од 9,20% до средствата од програмата.

Невладините организации формирани заради заштита на животната средина според точка 1 (подточка 1.2), 4, 5, 6 и 7 можеле да користат 19.000.000 денари или 11,65%.

На следната Слика (Слика 5) даден е графички приказ на средствата и корисниците на средствата предвидени со програмата за инвестиции:

Слика 5 Средства и намена по вид на корисници за 2009

Програма за инвестиции во животната средина за 2010 година

Средствата за реализирање на Програмата за инвестирање во животната средина за 2010 година се обезбедени согласно Член 162 од Законот за животна средина и се во висина од 122.500.000 денари.

Во програмата се вклучени и средства за кофинансирање на тековни проекти од областа на животната средина.

1. Реализирање на проекти за расчистување на диви депонии - 5.000.000 денари;
2. Изработка на Локални акциони планови за заштита на животната средина (ЛЕАП-и) во износ од 2.000.000 денари;

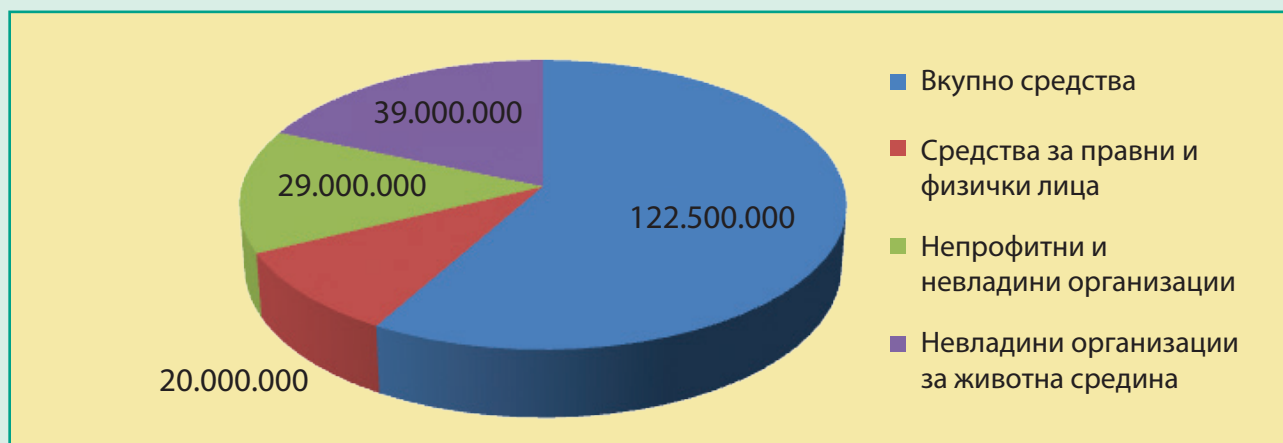
3. Изработка на техничка документација и реализација на проекти и активности за заштита, зачувување и подобрување на квалитетот на водите - 15.000.000 денари;
4. Реализирање на проекти и активности за заштита на природата и биолошката разновидност - 9.000.000 денари;
5. Реализирање на проекти и активности за подигање на јавната свест и едукација и обука во областа на животната средина - 10.000.000 денари;
6. Поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми и проекти и слични активности за заштита и унапредување на животната средина и природата - 10.000.000 денари;
7. Поддршка на проекти и активности на невладините организации формирани заради заштита на животната средина - 10.000.000 денари;
8. Кофинансирање на тековни проекти од областа на животната средина - 15.000.000 денари;
9. Реализирање на проекти и активности одобрени согласно Програмата за инвестирање за 2009 година - 26.500.000 денари;
10. Трошоци за спроведување на програмата - 20.000.000 денари.

Правните и физички лица можат да користат средства од 4, 5, 6 и 7 од Програмата. Медиумите би можеле да побараат средства единствено според точките 5 Реализирање на проекти и активности за подигање на јавната свест, едукација и обука во областа на животната средина и 6 Поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми и проекти и слични активности за заштита и унапредување на животната средина и природата со вкупен буџет од 20.000.000 денари или максимална достапност од 16,32% од средствата од програмата.

Непрофитните и невладини организации (вклучувајќи универзитети и други научни институции) можат да користат средства за намените од 4, 5 и 6 поточно 29.000.000 денари, што значи максимална достапност од 23,67% до средствата од програмата.

Невладините организации формирани заради заштита на животната средина според точки 4, 5, 6 и 7 од Програмата можеле да користат 39.000.000 денари или 31,83%.

На следната Слика (Слика 6) даден е графички приказ на средствата и корисниците на средствата предвидени со програмата за инвестиции:

Слика 6 Средства и намена по вид на корисници за 2010

Програма за инвестиции во животната средина за 2011 година

Средствата за реализирање на Програмата за инвестирање во животната средина за 2011 година се обезбедени согласно **Член 162** од Законот за животна средина и се во висина од 122.500.000 денари. Во програмата се вклучени и средства за кофинансирање на тековни проекти од областа на животната средина.

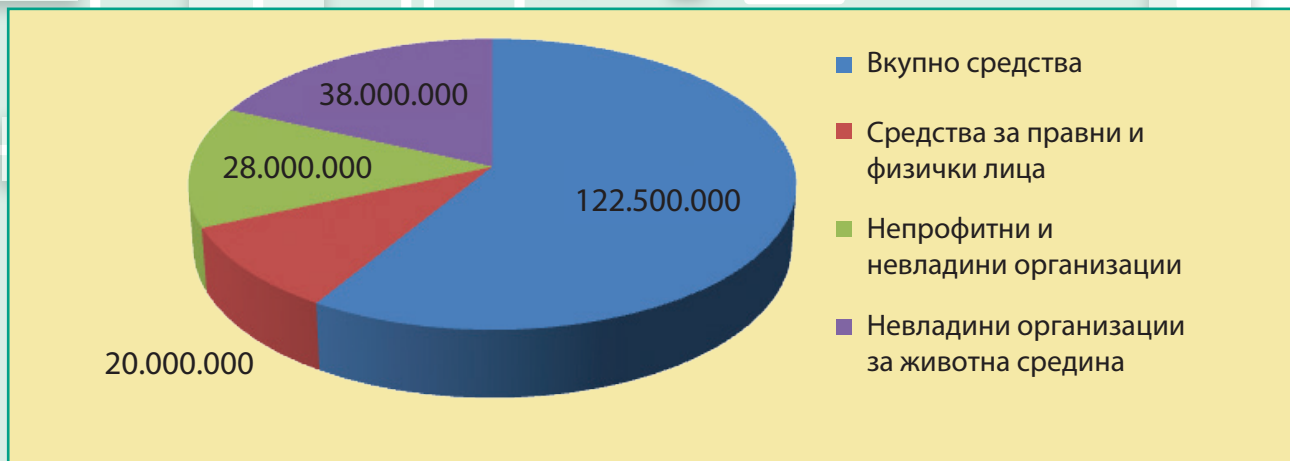
1. Изработка на техничка документација и реализација на проекти и активности за заштита, зачувување и подобрување на квалитетот на водите - 23.000.000 денари.
2. Реализирање на проекти и активности за заштита на природата и биолошката разновидност - 8.000.000 денари
3. Реализирање на проекти и активности за подигање на јавната свест и едукација и обука во областа на животната средина - 10.000.000 денари
4. Поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми и проекти и слични активности за заштита и унапредување на животната средина и природата - 10.000.000 денари.
5. Подршка на проекти и активности на невладините организации формирани заради заштита на животната средина - 10.000.000 денари.
6. Кофинансирање на тековни проекти од областа на животната средина - 15.000.000 денари.
7. Реализирање на проекти и активности одобрени согласно Програмата за инвестирање за 2010 година - 28.500.000 денари.
8. Трошоци за спроведување на програмата - 18.000.000 денари.

Правните и физички лица можат да користат средства од точка 3 и 4 од Програмата. Медиумите би можеле да побараат средства единствено според точките 3 Реализирање на проекти и активности за подигање на јавната свест, едукација и обука во областа на животната средина и 4 Поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми и проекти и слични активности за заштита и унапредување на животната средина и природата со вкупен буџет од 20.000.000 денари или максимална достапност од 16,32% од средствата од програмата.

Непрофитните и невладини организации (вклучувајќи универзитети и други научни институции) можат да користат средства за намените од точките 2, 3 и 4 поточно 28.000.000 денари што значи максимална достапност од 22,85% од средствата од програмата.

Невладините организации формирани заради заштита на животната средина според точките 2, 3, 4 и 5 можеле да користат 38.000.000 денари или 31,02%.

На следната Слика (Слика 7) даден е графички приказ на средствата и корисниците на средствата предвидени со програмата за инвестиции:

Слика 7 Средства и намена по вид на корисници за 2011

Програма за инвестиции во животната средина за 2012 година

Средствата за реализирање на Програмата за инвестирање во животната средина за 2012 година се обезбедени согласно **Член 162** од Законот за животна средина и се во висина од 122.000.000 денари.

Во програмата се вклучени и средства за кофинансирање на тековни проекти од областа на животната средина.

1. Изработка на техничка документација и реализација на проекти и активности за заштита, зачувување и подобрување на квалитетот на водите - 30.000.000 денари;
2. Реализирање на проекти и активности за заштита на природата и биолошката разновидност - 5.000.000 денари;
3. Реализирање на проекти и активности за подигање на јавната свест и едукација и обука во областа на животната средина - 5.000.000 денари;
4. Поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми и проекти и слични активности за заштита и унапредување на животната средина и природата - 5.000.000 денари;
5. Поддршка на проекти и активности на невладините организации формирани заради заштита на животната средина - 4.000.000 денари;
6. Кофинансирање на тековни проекти од областа на животната средина - 20.000.000 денари;
7. Реализирање на проекти и активности одобрени согласно Програмата за инвестирање за 2010 и 2011 година - 40.000.000 денари;
8. Трошоци за спроведување на програмата - 13.000.000 денари.

Правните и физички лица можат да користат средства од точка 3 и 4 од Програмата.

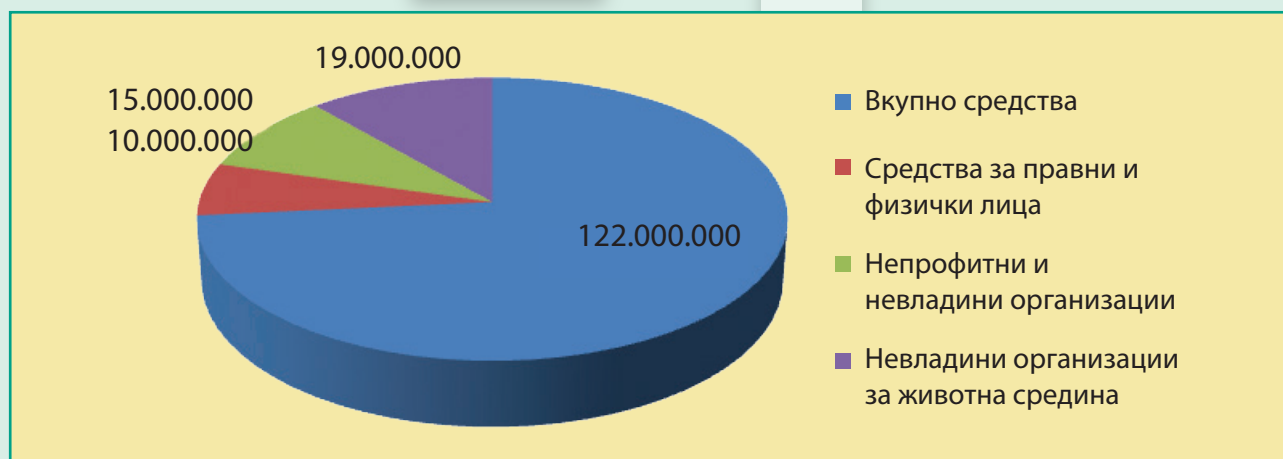
Медиумите би можеле да побараат средства според точки 3 Реализирање на проекти и активности за подигање на јавната свест, едукација и обука во областа на животната средина и 4 Поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми и проекти и слични активности за заштита и унапредување на животната средина и природата со вкупен буџет од 10.000.000 денари или максимална достапност од 8,19% од средствата од програмата.

Непрофитните и невладини организации (вклучувајќи универзитети и други научни институции) можат да користат средства за намените од точките 2, 3 и 4 поточно 15.000.000

денари што значи максимална достапност од 12,29% од средствата од програмата.

Невладините организации формирани заради заштита на животната средина според точките 2, 3, 4 и 5 можеле да користат 19.000.000 денари или 15,57%.

На следната Слика (Слика 8) даден е графички приказ на средствата и корисниците на средствата предвидени со програмата за инвестиции:

Слика 8 Средства и намена по вид на корисници за 2012

Програма за инвестиции во животната средина за 2013 година

Средствата за реализирање на Програмата за инвестирање во животната средина за 2013 година е обезбедени согласно **Член 162** од Законот за животна средина и се во висина од 122.800.000 денари.

Во програмата се вклучени и средства за кофинансирање на тековни проекти од областа на животната средина.

1. Изработка на техничка документација и реализација на проекти и активности за заштита, зачувување и подобрување на квалитетот на водите - 31.000.000 денари;
2. Реализирање на проекти и активности за заштита на природата и биолошката разновидност - 6.000.000 денари;
3. Реализирање на проекти и активности за подигање на јавната свест и едукација и обука во областа на животната средина - 6.000.000 денари;
4. Поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми и проекти и слични активности за заштита и унапредување на животната средина и природата - 5.000.000 денари;
5. Поддршка на проекти и активности на невладините организации формирани заради заштита на животната средина - 7.000.000 денари;
6. Финансирање на проект за изработка на Извештај за состојбата со животната средина во Република Македонија - 7.000.000 денари;
7. Кофинансирање на тековни проекти од областа на животната средина - 30.000.000 денари;
8. Реализирање на проекти и активности одобрени согласно Програмата за инвестирање за

2011 година - 20.000.000 денари;

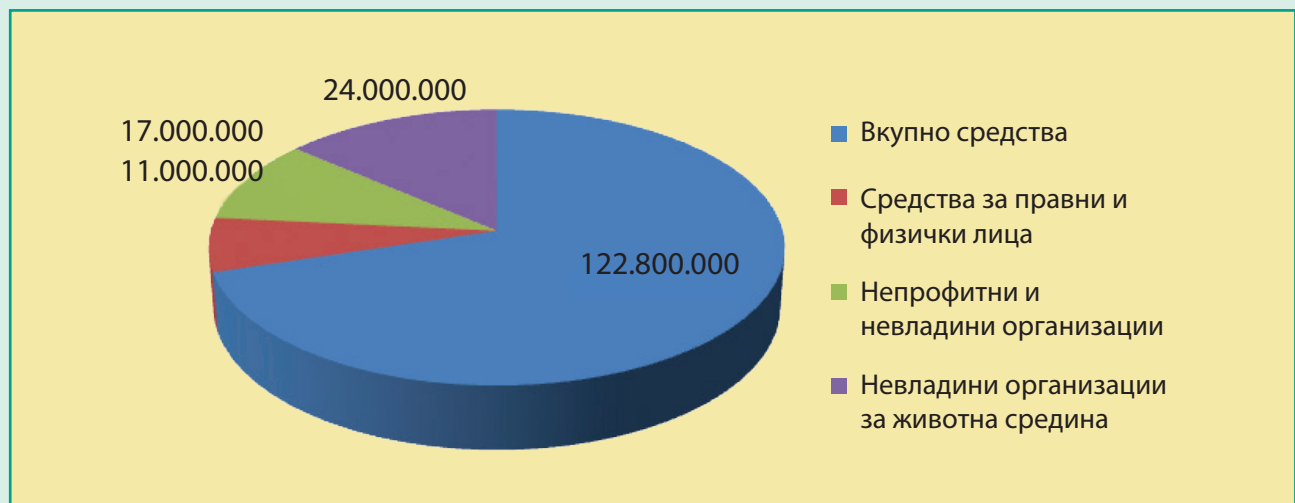
9. Трошоци за спроведување на програмата - 10.800.000 денари.

Правните и физички лица можат да користат средства од точка 3 и 4 од Програмата. Медиумите би можеле да побараат средства според истите точки, точка 3 Реализирање на проекти и активности за подигање на јавната свест, едукација и обука во областа на животната средина и точка 4 Поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми и проекти и слични активности за заштита и унапредување на животната средина и природата со вкупен буџет од 11.000.000 денари или максимална достапност од 8,95% од средствата од програмата.

Непрофитните и невладини организации (вклучувајќи универзитети и други научни институции) можат да користат средства за намените од точките 2, 3 и 4 поточно 17.000.000 денари што значи максимална достапност од 13,84% од средствата од програмата.

Невладините организации формирани заради заштита на животната средина според точките 2, 3, 4 и 5 можеле да користат 24.000.000 денари или 19,54%.

На следната Слика (Слика 9) даден е графички приказ на средствата и корисниците на средствата предвидени со програмата за инвестиции:

Слика 9 Средства и намена по вид на корисници за 2013

Програма за инвестиции во животната средина за 2014 година

Средствата за реализирање на Програмата за инвестирање во животната средина за 2014 година е обезбедени согласно **Член 162** од Законот за животна средина и се во висина од 122.800.000 денари.

Во програмата се вклучени и средства за кофинансирање на тековни проекти од областа на животната средина.

1. Изработка на техничка документација и реализација на проекти и активности за заштита, зачувување и подобрување на квалитетот на водите - 31.000.000 денари;

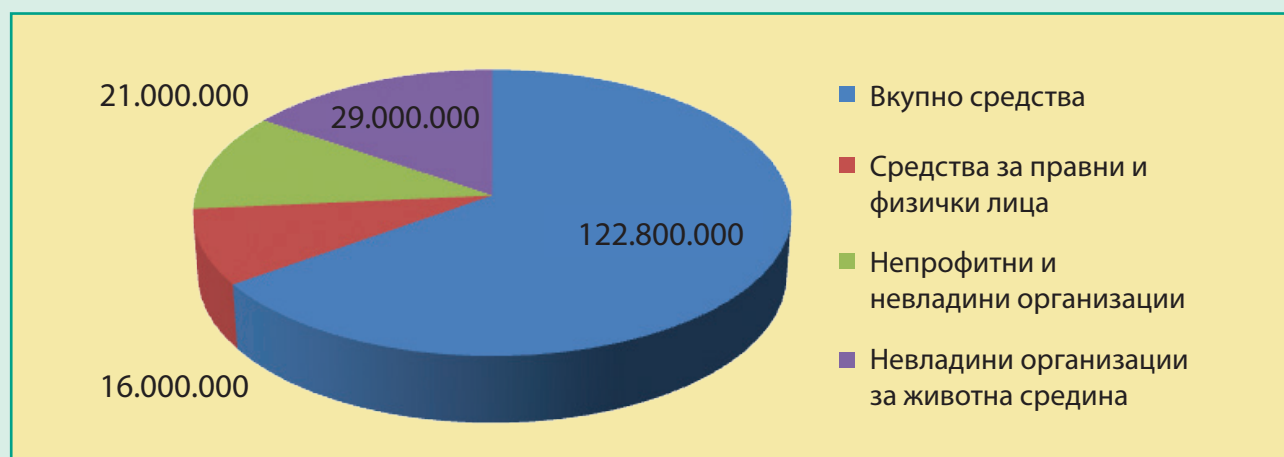
2. Реализирање на проекти и активности за заштита на природата и биолошката разновидност - 5.000.000 денари;
3. Реализирање на проекти и активности за подигање на јавната свест и едукација и обука во областа на животната средина - 8.000.000 денари;
4. Поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми и проекти и слични активности за заштита и унапредување на животната средина и природата - 8.000.000 денари;
5. Подршка на проекти и активности на невладините организации формирани заради заштита на животната средина - 8.000.000 денари;
6. Кофинансирање на Проект за јакнење на институционални капацитети на ЕЛС преку изработка на стратегии за животна средина и климатски промени - 6.000.000 денари;
7. Кофинансирање на тековни проекти од областа на животната средина - 23.000.000 денари;
8. Реализирање на проекти и активности одобрени согласно Програмата за инвестирање за 2013 година - 30.000.000 денари;
9. Трошоци за спроведување на програмата - 3.800.000 денари.

Правните и физички лица можат да користат средства од точка 3 и 4 од Програмата. Медиумите би можеле да побараат средства според истите точки 3 Реализирање на проекти и активности за подигање на јавната свест, едукација и обука во областа на животната средина и 4 Поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми и проекти и слични активности за заштита и унапредување на животната средина и природата со вкупен буџет од 16.000.000 денари или максимална достапност од 13,02% од средствата од програмата.

Непрофитните и невладини организации (вклучувајќи универзитети и други научни институции) можат да користат средства за намените од точките 2, 3 и 4, поточно 21.000.000 денари што значи максимална достапност од 17,10% од средствата од програмата.

Невладините организации формирани заради заштита на животната средина според точките 2, 3, 4 и 5 можеле да користат 29.000.000 денари или 23,61%.

На следната Слика (Слика 10) даден е графички приказ на средствата и корисниците на средствата предвидени со програмата за инвестиции:

Слика 10 Средства и намена по вид на корисници за 2014

Програма за инвестиции во животната средина за 2015 година

Средствата за реализирање на Програмата за инвестирање во животната средина за 2015 година е обезбедени согласно **Член 162** од Законот за животна средина и се во висина од 122.800.000 денари. Во програмата се вклучени и средства за кофинансирање на тековни проекти од областа на животната средина.

1. Изработка на техничка документација и реализација на проекти и активности за заштита, зачувување и подобрување на квалитетот на водите - 49.000.000 денари;
2. Реализирање на проекти и активности за заштита на природата и биолошката разновидност - 2.000.000 денари;
3. Реализирање на проекти и активности за подигање на јавната свест и едукација и обука во областа на животната средина - 4.000.000 денари;
4. Поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми и проекти и слични активности за заштита и унапредување на животната средина и природата - 4.000.000 денари;
5. Поддршка на проекти и активности на невладините организации формирани заради заштита на животната средина - 4.000.000 денари;
6. Кофинансирање на Проект за јакнење на институционални капацитети на ЕЛС преку изработка на стратегии за животна средина и климатски промени - 3.000.000 денари;
7. Кофинансирање на тековни проекти од областа на животната средина - 33.000.000 денари;
8. Реализирање на проекти и активности одобрени согласно Програмата за инвестирање за 2014 година - 20.000.000 денари;
9. Трошоци за спроведување на програмата - 3.800.000 денари.

Правните и физички лица можат да користат средства од точка 3 и 4 од Програмата.

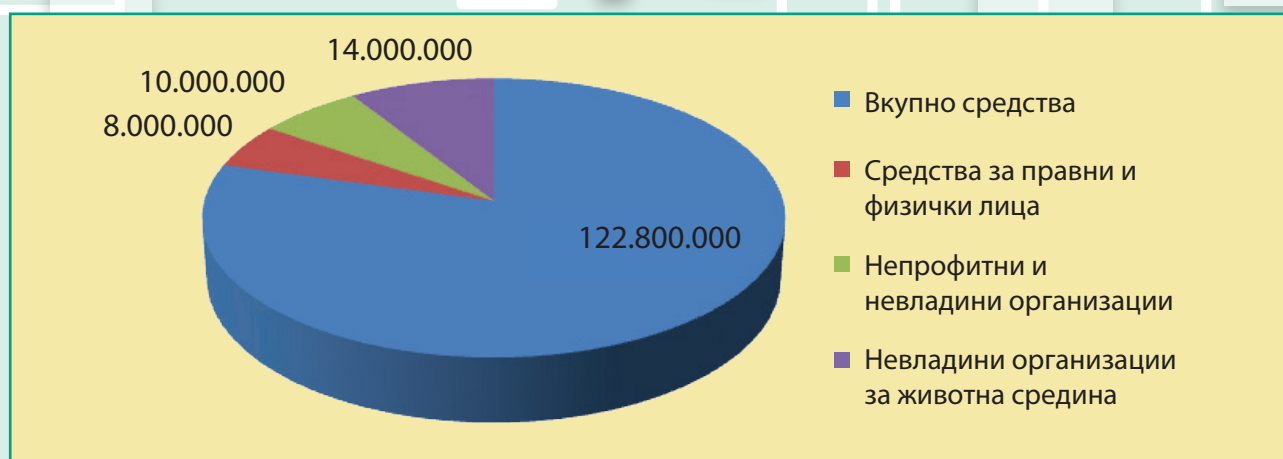
Медиумите би можеле да побараат средства според истите точки, точка 3 Реализирање на проекти и активности за подигање на јавната свест, едукација и обука во областа на животната средина и точка 4 Поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми и проекти и слични активности за заштита и унапредување на животната средина и природата со вкупен буџет од 8.000.000 денари или максимална достапност од 6,51% од средствата од програмата.

Непрофитните и невладини организации (вклучувајќи универзитети и други научни институции) можат да користат средства за намените од точките 2, 3 и 4 поточно 10.000.000 денари што значи максимална достапност од 8,14% од средствата од програмата.

Невладините организации формирани заради заштита на животната средина според точките 2, 3, 4 и 5 можеле да користат 14.000.000 денари или 11,40%.

На следната Слика (Слика 11) даден е графички приказ на средствата и корисниците на средствата предвидени со програмата за инвестиции:

Слика 11 Средства и намена по вид на корисници за 2015

Програми за животна средина за 2016 година

Програма за унапредување на животната средина за 2016 година

Со оваа Програма (за унапредување на животната средина за 2016 година) врз основа на **Член 50** од Законот за извршување на Буџетот на Република Македонија за 2016 година („Службен весник на Република Македонија“ бр. 209/2015), Владата на Република Македонија, на седницата, одржана на 5.1.2016 година, ја утврдува намената на средствата од Раздел 121.01-Министерство за животна средина и просторно планирање, Подпрограма С1- Унапредување на животна средина и тоа средства од донации во вкупен износ од 40.971.000,00 денари.

Средствата за реализирање на Програмата за унапредување на животната средина за 2016 година се приходи од:

донаторски средства-сметка 785 во вкупен износ од 40.971.000,00 денари и тоа од следни приходи:

- 742 111- Приходи од Обединети Нации во износ од 20.198.000,00 денари
- 742 114 - Приходи од Европска Унија во износ од 20.500.000,00 денари и
- 742115 - Приходи од Европски Држави во износ од 273.000,00денари

Средствата ќе се реализираат врз основа на јавни набавки и конкурси, за ангажирање на правни и физички лица (експерти од поделни области) кои ги објавува и спроведува Министерството за животна средина и просторно планирање, согласно Законот за јавни набавки. Средства од оваа програма се распределуваат за следните намени:

1. Финансирање на Проект Канцаларија Озон, донација од Обединетите нации, во вкупен износ од 381.000,00 денари;
2. Финансирање на Проект за ефикасна дистрибуција на енергија – Компонента 4, донација од Државниот секретаријат за економски работи на Швајцарија, SECO, Швајцарска Влада за доисплата на фактури од 2015 година во вкупен износ од 123.000,00 денари;

3. Финансирање на Проект ПОПс, донација од Глобалниот еколошки фонд на Обединетите Нации, во вкупен износ од 1.230.000,00 ден;
4. Финансирање на Проект за стабилизација на ПОПс во депонии, донација од Глобалниот еколошки фонд на Обединетите Нации за доисплата на фактури од 2014 година во висина од 237.000,00 денари;
5. Финансирање на Проект Зајакнување на капацитетот за учество во клириншка куќа, донација од Глобалниот еколошки фонд на Обединетите Нации во висина од 18.200.000,00 денари;
6. Финансирање на проект Мониторинг на реките, донација од Швајцарска Влада за плаќање на сметки од 2014 година во висина од 150.000,00 денари;
7. Финансирање на Проект Унеско, донација од Обединети нации, во висина од 125.000,00 денари;
8. Финансирање на Проект за соработка во животната средина и одржливиот развој (Подпроекти: „Интегрирано спречување и контрола на загадувањето во Македонија“ и „Зајакнување на капацитетите за олеснување на спроведувањето на Европската шема за трговија со емисии во Република Македонија“), донација од Кралството Норвешка во висина од 20.500.000,00 денари;
9. Финансирање на Проект Емералд мрежа, донација од Обединети нации во висина од 25.000,00 денари.

Средствата од оваа програма можат да ги користат правни и физички лица врз основа на јавни набавки и конкурси.

Програма за инвестиции во животната средина за 2016 година

Со оваа Програма Владата на Република Македонија, ја утврдува намената на буџетски средства, врз основа на **Член 26** од Законот за извршување на Буџетот на Република Македонија за 2016 година („Службен весник на Република Македонија“ бр. 209/15), Раздел 121.01 на Министерството за животна средина и просторно планирање, Подпрограма 21-Инвестиции во животна средина, за 2016 година.

Средствата за реализирање на Програмата за Инвестиции во животната средина за 2016 година се обезбедуваат од Буџетот на Република Македонија за 2016 година од сметка 637-12, во износ од 192.000.000,00 денари. Средствата ќе се реализираат врз основа на:

- (1) Јавни набавки кои ги објавува и спроведува Министерството за животна средина и просторно планирање, согласно Законот за јавни набавки. Средствата ќе се наменат за финансирање на тековни проекти како и кофинансирање на тековни донаторски проекти од областа животна средина;
- (2) Наменски дотации за општините од средства остварени по основ на надоместок за производство на енергија од фосилни горива за 2015 година. Средствата ќе се наменат за финансирање на проекти од областа животна средина, доставени од општините Новаци, Битола, Могила, Кичево, Гази Баба, Аеродром, Центар, Кисела Вода и Чаир;

(3) Капитални дотации до ЕЛС за изградба на пречистителна станица за Демир Хисар и околните населени места, и изградба на станица за филтрирање на вода за пиење за село Добридол, општина Врапчиште, кои ќе се реализираат врз основа на јавни набавки кои ќе ги спроведат општина Демир Хисар и општина Врапчиште.

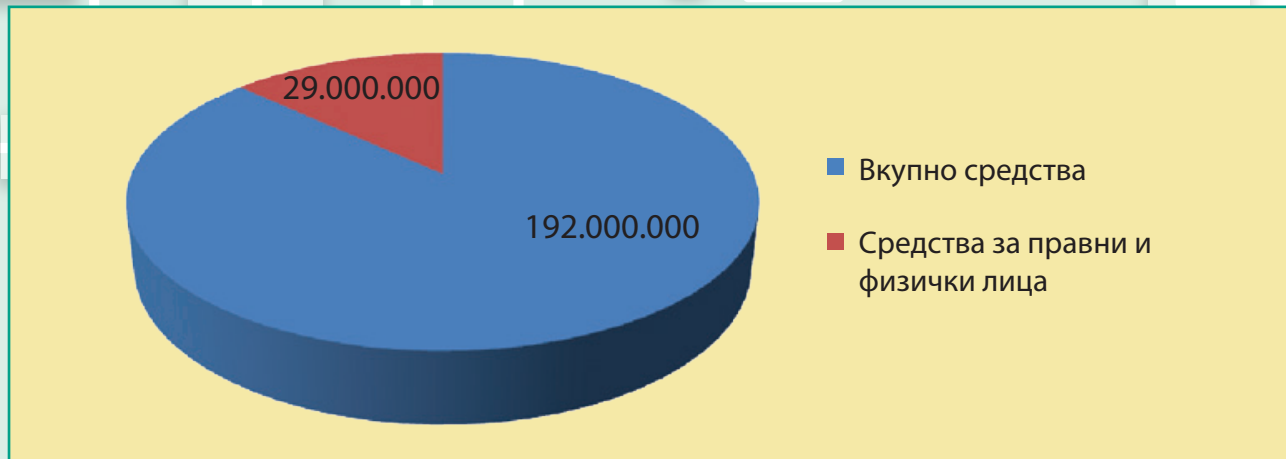
Средствата од оваа програма се распоредуваат за следните намени:

1. Финансирање на повеќегодишен проект за Изградба на фекална канализација со пречистителна станица за населено место Трпејца, општина Охрид, (со вкупна проценета вредност на Проектот од 78.356.514,00 денари) во износ од 10.000.000,00 денари за 2016 година;
2. Кофинансирање на проект за Третман на отпадни води во Кочани, со донација од Државниот секретаријат за економски работи на Швајцарија, SECO - Швајцарска Влада, и буџетски средства во износ од 30.000.000,00 денари за 2016 година;
3. Финансирање на повеќегодишен Проект за чистење на речното корито на реката Вардар од населено место Туденце, општина Јегуновце, по Заклучок на Влада бр. 42-924/1 од 17.02.2015 година, (со вкупна проценета вредност на Проектот од 401.000.000,00 денари) во износ од 100.000.000,00 денари за 2016 година;
4. Наменски дотации на општините Новаци, Битола, Могила, Кичево, Гази Баба, Аеродром, Центар, Кисела Вода и Чаир за проекти од областа животна средина во износ од 29.000.000,00 денари за 2015 година;
5. Капитални дотации до општина Демир Хисар за изградба на пречистителна станица за Демир Хисар и околните населени места во износ од 18.000.000 денари;
6. Капитални дотации до општина Врапчиште за изградба на станица за филтрирање на вода за пиење за село Добридол во износ од 5.000.000 денари.

Средствата од оваа програма можат да се користат од правни лица врз основа на јавна набавка, за намени од точки 1, 2 и 3 на оваа програма.

Средствата на оваа програма можат да се користат од општините Новаци, Битола, Могила, Кичево, Гази Баба, Аеродром, Центар, Кисела Вода и Чаир врз основа на наменски дотации и спроведени јавни набавки од страна на општините, за намени од точка 4 на оваа програма.

На следната Слика (Слика 12) даден е графички приказ на средствата и корисниците на средствата предвидени со програмата за инвестиции:

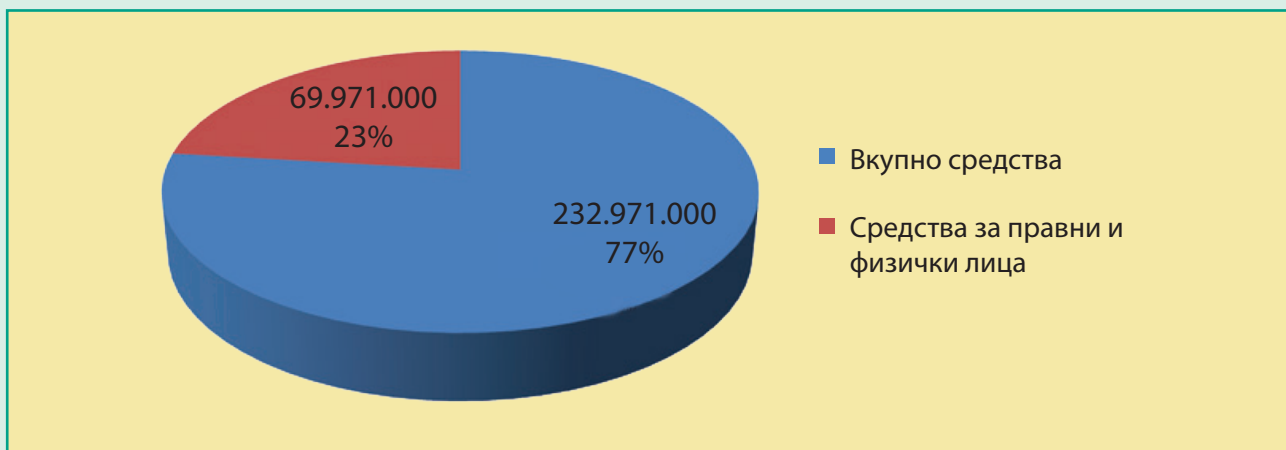

Слика 12 Средства и намена по вид на корисници за 2016

Средствата од оваа програма можат да се користат од општините Демир Хисар и Врапчиште, врз основа на спроведени јавни набавки, за намени од точки 5 и 6 од програма.

Со оглед дека во двете програми е предвидена намената на средствата која е построго определена и ќе се врши врз основа на јавни набавки и конкурси од страна на корисниците на средствата (кои ги објавува и спроведува Министерството за животна средина и просторно планирање, согласно Законот за јавни набавки како и единиците на локална самоуправа кој добиваат дотации), не е можна подетална анализа колкав дел од средствата ќе биде наменет за услуги во вид на проекти, истражувања и активности за заштита на животна средина, подигање на јавната свест и образование што би можеле да ги искористат медиумите, невладините или непрофитни организации (вклучувајќи и образовни институции), како и невладините организации формирани за активности за заштита на животната средина.

На следната Слика (Слика 13) даден е графички приказ на средствата и корисниците на средствата предвидени со програмата за инвестиции и програмата за унапредување на животната средина.

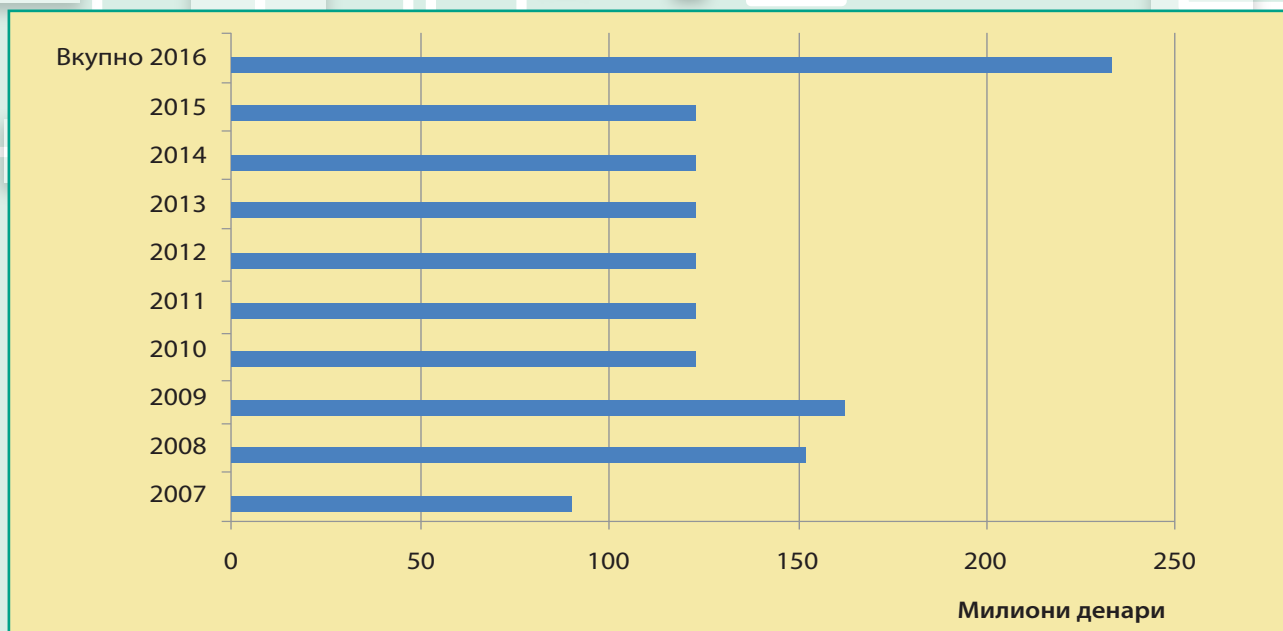
Слика 13 Средства и корисниците на средствата предвидени со програмата за инвестиции и програмата за унапредување на животната средина

Во следната табела се дадени податоците за вкупните средства предвидени со Програмите за инвестиции во животната средина за последните 10 години како и сумите достапни на правните и физички лица не вклучувајќи ги средствата предвидени за подготовка на техничка документација, непрофитни и невладини организации и невладините организации формирани заради заштита на животната средина.

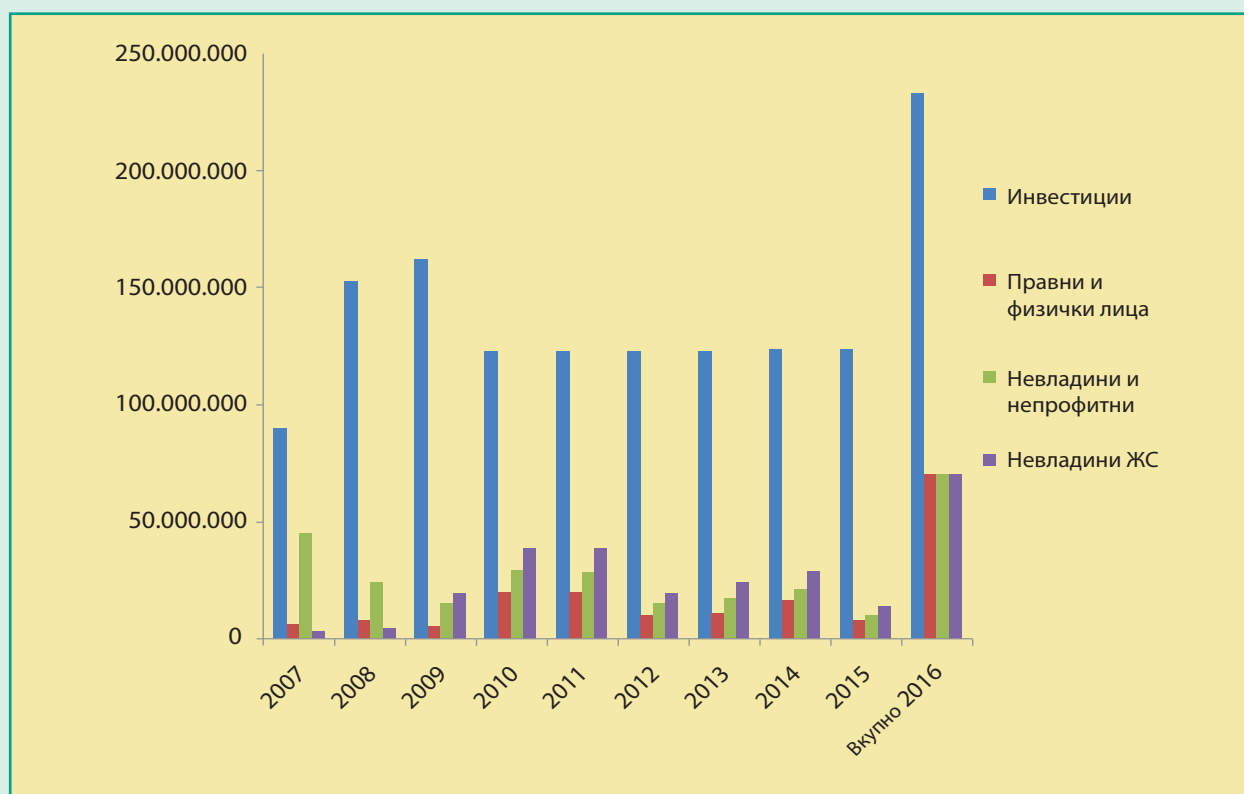
Табела1 Средства предвидени со Програмите за инвестиции во ЖС за последните 10 години

Година	Вкупно средства	Средства за правни и физички лица	Непрофитни и невладини организации	Невладини организации за животна средина
2007	90.000.000	6.000.000	45.000.000	3.000.000
2008	152.000.000	8.000.000	24.000.000	4.000.000
2009	163.000.000	5.000.000	15.000.000	19.000.000
2010	122.500.000	20.000.000	29.000.000	39.000.000
2011	122.500.000	20.000.000	28.000.000	38.000.000
2012	122.000.000	10.000.000	15.000.000	19.000.000
2013	122.800.000	11.000.000	17.000.000	24.000.000
2014	122.800.000	16.000.000	21.000.000	29.000.000
2015	122.800.000	8.000.000	10.000.000	14.000.000
2016 Програма Унапредување	40.971.000	40.971.000	40.971.000	40.971.000
2016 Програма Инвестиции	192.000.000	29.000.000	29.000.000	29.000.000
Вкупно 2016	232.971.000	69.971.000	69.971.000	69.971.000

На следните слики се дадени резултатите од анализата на средствата достапни според Програмата за инвестиции во период од минатите 10 години, како и средствата наменети за таргет групите од анализата на потреби на Проектот за Развој на еколошко истражувачко новинарство во Република Македонија преставени во табела 1.

Слика 14 Средства на Програмите за инвестирање на животна средина (за 2016 година вклучени се двете програми за инвестиции и унапредување на животната средина)

Слика 15 Средства за Програма за инвестирање на животна средина и намена на средства

Од анализата на Програмите за инвестиции во животната средина може да се увиди дека има големо преклопување на намените на средствата според видови на корисници како: правните и физички лица вклучувајќи ги во оваа група и медиумите со групите на невладини и непрофитни организации и невладините организации формирани заради заштита на животна

средина. Со други зборови определени точки од програмите се наменети само за еден вид на корисници на средства.

Доколку се споредат по висината на средствата Програмите за инвестиции во животната средина може да се заклучи дека тие во последните неколку години се на исто ниво со исклучок на 2016 година кога за прв пат се воведува Програмата за унапредување на животната средина која ги уредува донациите на Обединетите Нации, Европската Унија и европските држави со конкретни средства и намена по проекти.

Исто така доколку се спореди само Програмата за инвестиции во животната средина за 2016 година со програмите од минатите години ќе се забележи пораст на средствата. Исто така може да се констатира дека за првпат се употребува методологијата според Уредба за методологија за распределба на средствата остварени како приход од надоместокот за производство на енергија од фосилни горива ("Службен весник на РМ" бр. 12/08), иако истата е стапена на сила денот по објава во Службен Весник на Република Македонија (24.01.2008). Програмата лоцира средства според однапред утврдени намени: финансирање на тековни проекти и кофинансирање на тековни донаторски проекти, капитални дотации за изградба на инфраструктура и донации за ЕЛС врз база на проекти за заштита на животната средина.

Достапни за невладините организации за заштита на животна средина и ранливи групи и медиумите се единствено донациите до ЕЛС кои ќе бидат предмет на јавни набавки од страна на општините.

На ваков начин на лоцирање на средствата се појавува неможност за директно добивање на средства за активности за заштита на животна средина, но и можност за поблиска соработка помеѓу регионалните и локалните медиуми, невладини и непрофитни организации и невладините организации формирани заради заштита на животна средина од една страна и општините корисници на средствата.

Распределбата на средствата од Програмата за инвестирање во животната средина за 2016 година, може директно да влијае на подобрување на ранливите групи во засегнатите подрачја (кластери на општини) исто како и капиталните донации на општините од буџетот на Република Македонија според однапред утврдени приоритети зацртани со планските документи.

Подобрување на квалитетот на живеење преку инвестиции во инфраструктура (техничка документација за подобрување на квалитетот на водите, интегрирано управување со отпадот итн.) се карактеристични и за Програмите за инвестирање во животната средина од минатите години во кои истите беа дадени како засебни намени.

Сепак дополнителна анализа ќе биде потребна за да се утврди намената на средствата (проекти за заштита на животна средина) од надоместокот за производство на енергија од фосилни горива наменети за класерите на општини дадени во програмата кои ќе бидат предмет на јавни набавки спроведени од општините кои ги добиваат средствата. Досега во Програмите за инвестирање во животната средина немаше засебна намена на средства за проекти и активности за заштита и унапредување на квалитетот на воздухот. Со донациите по оваа ставка до општините за проекти за заштита на животната средина може да се очекува реализација на проекти кои ќе допринесат за унапредувањето на квалитетот на животната средина вклучително и воздухот како медиум на животната средина.

При анализата на Програмите е утврдено дека одредени средства се со намена за исплата на средства за финансирање на проекти предвидени со програмите за инвестиции од претходната една или две години (Годишни програми за инвестирање во животна средина за 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 2014 и 2015 година). Ова се должи на спроведување на подолгорочни проекти, сепак истото значи дека достапноста на средства за други предвидени намени од тековните програми е помала (од 20.000.000 до 40.000.000 денари) што претставува значаен процент од средствата наменети за инвестирање (од 16 до 30%).

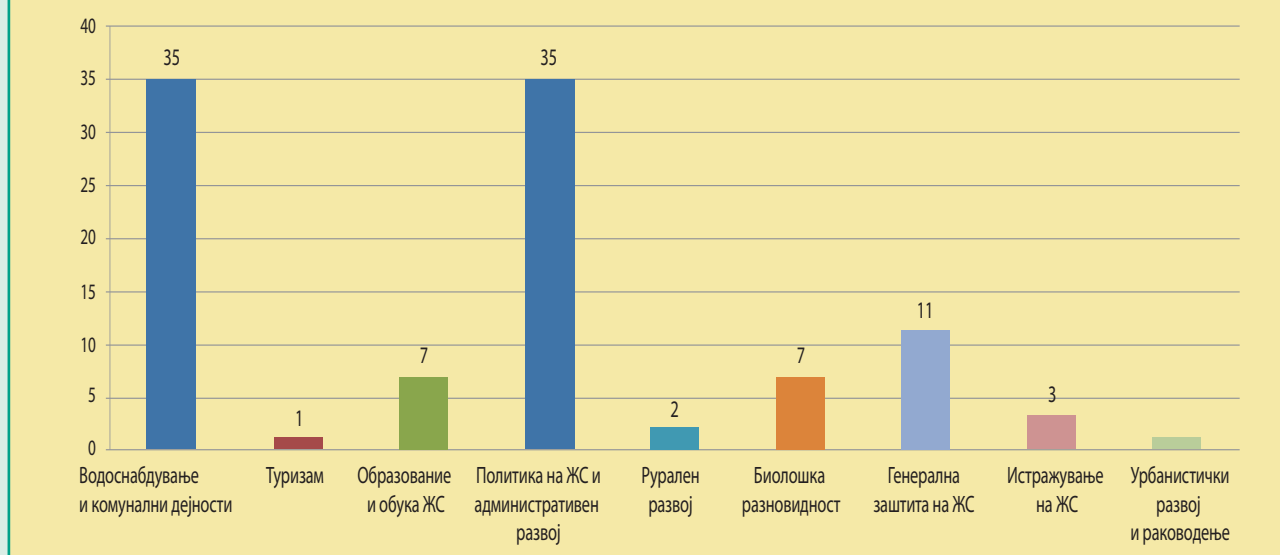
5.4 Донации од странски донатори за проекти за животна средина

Врз основа на спроведената анализа на централната база на податоци за странска помош при Владата на Република Македонија утврдени се регистрираните проекти/донации во Македонија кои што се финансирани со неповратни парични средства од странски донатори (грантови/донации), а во кои што се застапени прашања од областа на заштитата на животната средина, еколошката едукација, проекти кои што се однесуваат на ранливите групи и кои што се наменети за невладиниот сектор за периодот 2010 - 2014. Листата на регистрирани проекти за животна средина финансирани со странски донации е дадена во Прилог бр. 2. Средствата се распределени во следните сектори:

- Водоснабдување и комунални дејности;
- Туризам;
- Образование и обука за животна средина;
- Политика на животна средина и административен менаџмент;
- Рурален развој;
- Биолошка разновидност;
- Генерална заштита на животна средина;
- Истражувања за животна средина;
- Урбанистички развој и раководење

На следната Слика (Слика 16) даден е графички приказ на распределбата на странските донации за проекти за заштита на животна средина по Сектори.

Реализирани проекти за ЗЖС по сектори од странски донатори

Слика 16 Реализирани проекти за ЗЖС по сектори од странски донатори

Од графичкиот приказ може да се забележи дека најголем број на донации има за реализација на инфраструктурни проекти, односно изградба, санација на канализациона инфраструктура, управување со водни ресурси, управување со отпад, како и за реализација на проекти за имплементација на политики за животна средина.

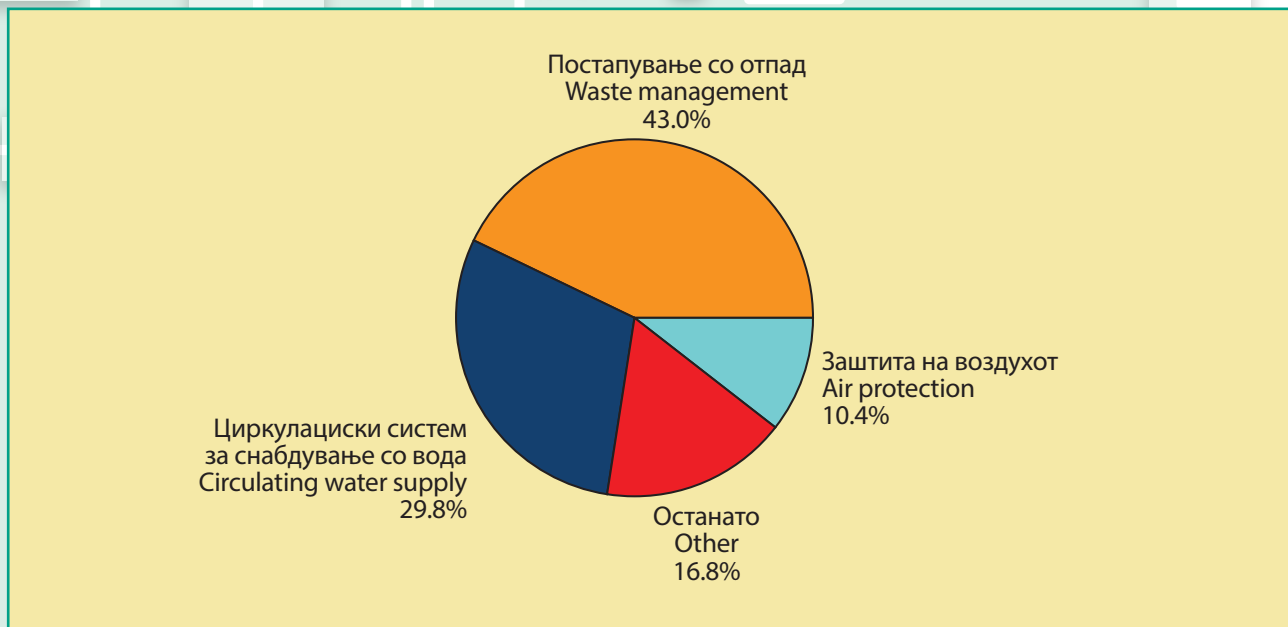
Во однос на специфични проекти кои што се однесуваат за зајакнување на капацитетите на НВО и ранливите групи бројот на проекти е мошне скромно, односно доделени се средства за реализација на само два проекти.

5.5 Трошоци за заштита на животната средина

Покрај средствата кои што се наменети за инвестиции во животна средина, многу битен индикатор за состојбата со животната средина е и распределбата на трошоците, односно главната намена на предвидените средства. Преку анализа на трошоците може да се определи актуелноста на медиумите и областите во животната средина и превземените мерки за надминување на идентификуваните проблеми во животната средина.

Трошоците за заштита на животната средина се состојат од две компоненти: инвестиции во средства за заштита на животната средина и трошоци за одржување на средствата за заштита на животната средина.

Согласно спроведената анализа на публикуваните статистики за животна средина од 2007 до 2015 година анализа на трошоците е спроведена само за 2013 година – Статистика на животна средина, 2015 Република Македонија, Државен Завод за статистика. Во 2013 година, најголемо е учеството на трошоците за постапување со отпад (43,0%), потоа учеството на трошоците за циркулациски систем за снабдување со вода (29.8%) и трошоците за заштита на воздухот (10.4%) – Слика 17.

Слика 17 Распределба на трошоци за заштита на животна средина во 2013
(Извор: Државен завод за статистика)

На следната Табела (Табела 2) даден е приказ на учеството на трошоците за заштита на животната средина според намената:

Табела 2 Учество на трошоци за заштита на животната средина според намената

Трошоци според намената	Вкупно (во 000 Денари)	Учество на трошоци според намената
Вкупно	7 556 048	100.0
Управување со отпадни води	730 197	9.7
Циркулаторски систем за снабдување со вода	2 250 512	29.8
Заштита на воздухот	784 894	10.4
Заштита на почвата, површинските и подземните води	247 562	3.3
Заштита на шумите	160	0.0
Заштита на биодиверзитетот и природата	77 457	1.0
Постапување со отпад	3 248 888	43.0
Заштита од бучава	57 110	0.8
Активности за истражување и развој	26 173	0.3
Образовни, воспитни и други слични активности	903	0.0
Административна активност	2 398	0.0
Опрема за мониторинг и контрола, анализа и трошоци за одржување на опремата	123 721	1.6
Оценување на влијанието на животната средина и оценување на конзистентноста	6 026	0.1

Извор: државен завод за статистика

Од табеларниот и графички приказ не може да се добие целосна слика за распределбата на трошоците, односно дали дел од планираните средства во Програмата за инвестиции во животна средина се потрошени за реализација на проекти од страна на невладиниот и непрофитниот сектор и граѓанските организации за животна средина, како и за поддршка на ранливите групи. Сепак може да се забележи дека во разгледуваните намени, на трошоците за намените Циркулаторски систем за снабдување со вода и Постапување со отпад отпаѓаат над 70% од средствата што може да биде индикатор дека инвестициите во нова и одржувањето на постоечката комунална инфраструктура се приоритет. Таков вид на намена на средства ќе го подигне нивото на достапност до питка вода за пиење, подобрување на санитарно-хигиенските услови и управувањето со отпадот со што на подолг рок би се подобриле условите и квалитетот на живот на ранливите групи.

Преку идентификација на трошоците за заштита на животната средина ќе се овозможи одредување на одговорот на општеството на ризиците во животната средина преку обезбедување и побарување на услуги за заштита на животната средина, како и преку усвојување на производствени и потрошувачки навики насочени кон заштита на животната средина.

Оваа информација може да послужи за анализа на обемот на активностите за заштита на животната средина, како и одредување и акцентирање на промените во клучните области како што се трошоци за спречување и намалување на загадувањето, придонес од активности за заштита на животната средина за економијата и премин кон технологии за спречување на загадување.

Потребна е да се направи подетална распределба на трошоците на инвестициони и трошоци за одржување, со цел да се идентификува вклученоста на НВО (ГО) во реализација на проекти за унапредување на животната средина со добиени средства од Програмата за инвестиции во животната средина, како и намена на средства за печатените и електронски медиуми.

6. ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИИ ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА, ПЕЧАТЕНИ ЕЛЕКТРОНСКИ МЕДИУМИ И ЖИВОТНА СРЕДИНА

6.1 Пристап до информации за животна средина

Информации од областа на животната средина се секаков тип на информации во пишана, визуелна, електронска или друг вид на материјална форма.¹⁴

Слободен пристап до информациите и податоците за животната средина претставува долготрајна желба на јавноста во речиси сите европски земји, а датира уште од конференцијата на ОН за човековата животна средина во Стокхолм, во 1972, ако не и од порано.

Правото за пристап до информации за животна средина е уставно¹⁵ загарантирано и е едно од основните начела од Законот за животна средина¹⁶, како и барање од Архуската конвенција за пристап до информации за животната средина, учество на јавноста во донесувањето на одлуки и пристап до правдата.

Условите, начинот и постапката за остварување на слободен пристап до информациите од јавен карактер се пропишани во Закон за слободен пристап до информации од јавен карактер (“Сл. Весник на РМ“ бр. 13/06, 86/08, 6/10, 42/14, 148/15).

Секој има право на пристап до информации за животната средина без притоа да мора да го докажува својот интерес. Правото на пристап до информации се остварува на начин определен со Законот¹⁷ за животна средина, и ова право им припаѓа на сите баратели на ист начин и под еднакви услови и тие се рамноправни во нивното остварување.

Правото на пристап до информациите за животната средина се остварува во однос на сите информации во писмена, визуелна, аудио, електронска или на кој било друг начин достапна форма, а кои се однесуваат на:

1. Состојбата на медиумите и областите на животната средина, како што се воздухот и атмосферата, водата, почвата, земјиштето, биолошката и пределската разновидност, вклучувајќи ги и генетски модифицираните организми, како и меѓусебната интеракција на овие елементи;

2. Факторите, како што се материјата, енергијата, нуклеарните горива и нуклеарната енергија, бучавата, радијацијата или отпадот, вклучувајќи го и радиоактивниот отпад, емисиите и другите облици на испуштања во животната средина кои влијаат или би можеле да влијаат на медиумите и областите на животната средина и на животот и здравјето на човекот;

3. Мерките, вклучувајќи ги и административните, како што се политиката, законодавството, плановите, програмите, договорите кои се однесуваат на прашањата поврзани со животната средина, како и активностите кои можат директно или индиректно да влијаат врз медиумите, областите и врз факторите на животната средина, како и мерките или активностите за заштита на тие елементи;

4. Извештаите, за имплементацијата на законите и другите прописи и акти кои се однесуваат на животната средина;

¹⁴ Член 5 (“Сл. Весник на РМ“ бр. 53/05, 81/05, 24/07, 159/08, 83/09, 48/10, 124/10, 51/11, 123/12, 93/13, 44/15)

¹⁵ Член 16 (3) – Се гарантира слободниот пристап кон информациите, слободата на примање и пренесување на информации

¹⁶ Начело на учество на јавноста и пристап до информации

¹⁷ Член 51 – Пристап до информации

5. Анализа на трошоците и на придобивките и другите финансиски и економски анализи и претпоставки кои се користат во рамките на преземените мерки и активности за заштита и за унапредување на животната средина и

6. Состојбите поврзани со животот и здравјето и со безбедноста на луѓето, безбедноста на прехранбените производи вклучувајќи го и влијанието на загадувањето во ланецот на исхрана, условите за живот на луѓето, местата од значење за културата и изградените објекти, во мерка во којашто тие се под влијание или би можеле да бидат под влијание на медиумите и областите на животната средина или преку влијанијата на тие медиуми и области врз кои било од состојбите на наведените елементи и фактори.

Обврска да обезбедат информации за животната средина имаат сите субјекти кои поседуваат информации за животна средина, како што се: Владата на Република Македонија и органите на државната управа, органите на општината, на градот Скопје и на општините во градот Скопје, правните и физичките лица на кои, во согласност со закон, им се доверени јавни овластувања, вклучувајќи и специјални должности, активности и услуги во областа на животната средина и/или правните и физичките лица кои, врз основа на закон или договор, вршат дејност или услуга од јавен интерес во областа на животната средина. Субјектите се должни, во зависност од нивната надлежност, информациите за животната средина со кои располагаат или кои други ги чуваат во нивно име, да обезбедат ширење, достапност на јавноста и одржување на информациите, во форми и во формати кои можат лесно да се репродуцираат и да бидат достапни преку мрежите на електронска комуникација.

Владата на Република Македонија, по предлог на органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина, објавува и одржува листа на субјекти кои поседуваат или за кои се поседуваат информации кои се однесуваат на животната средина во Одлука за објавување на листа на субјекти кои поседуваат или за кои се поседуваат информации за животна средина ("Сл. Весник на РМ" бр. 82/07). Во Листата се определуваат и информациите кои ги поседува секој од наведените субјекти.

Согласно оваа Одлука Секторот за комуникација со јавноста (СКЈ) е одговорен за размена на информации со јавноста и соработка со печатените и електронските медиуми, владините и невладините организации, како и за подигање на јавната свест и едукација. СКЈ е оформен во јануари 1999 година како Канцеларија за комуникација со јавност по препорака и со финансиска поддршка од Европската Унија. Составен е од две одделенија: Одделение за односи со јавност и Одделение за подигнување на јавната свест и едукација. Основната улога на СКЈ е:

- Обезбедување на транспарентност и јавна достапност на информациите за различни аспекти за заштита на животната средина;
- Унапредување на образованието на полето на заштита на животната средина, за подобро разбирање на истата, со вклучување во разни научни и образовни програми;
- Зголемување на јавната свест и разбирање на важните еколошки проблеми и опции за можни решенија, со цел подобрување на еколошките услови;
- Добивање корисни информации од граѓаните и организациите кои имаат лично и специјализирано знаење за ресурсите и проблемите на животната средина, а кои на друг начин не можат да се добијат;
- Информирање за донесување на одлуки за еколошките приоритети и решенија и вклучување на јавноста при донесување на одлуки;
- Развивање на бази на податоци за релевантни институции, организации, стопанственици

и поединци неопходни за информирање и спроведување на одредени процеси во животната средина;

- Изготвување на информации и информирање на медиумите за активностите преку: подготовка на најави, обраќања, информации од одржан настан и фотографии и нивна дистрибуција до медиумите.
- Организирање на средби со НВО

Основниот принцип на работа на Секторот е двонасочна комуникација односно давање и примање на информации од јавноста, базиран на **Архуската конвенција** и **Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер**.

Од страна на невладиниот сектор формирана е т.н. Коалиција – Архуска фамилија во Република Македонија (мрежа на здруженија на граѓани кои работат на спроведување на Архуската конвенција) со цел имплементација на целите зацртани во конвенцијата и зајакнување на улогата на невладиниот сектор во нејзиното спроведување.

Архуската Конвенција како меѓународен договор е еден од најважните инструменти за заштита на правото на граѓаните за здрава животна средина. Јавноста има право и потреба да биде информирана, да учествува во одлучувањето по прашањата за заштита на животната средина и да има слободен пристап до истите. Имплементацијата на Архуската конвенција овозможува подобрување на пристапот до информациите, зголемување на учество на јавноста во одлучувањето со што се подобрува квалитетот на одлуките, а сето тоа ќе резултира со подобрување на квалитетот на животната средина. Имплементацијата на Архуската конвенција придонесува кон заштита на правото на секој поединец од сегашните и идни генерации, да живее во животна средина што е соодветна за неговото здравје и добросостојба и да се овозможат правата на пристап до информации, учество на јавноста во одлучувањето и пристап до правдата во однос на прашањата сврзани со заштита на животната средина.

МЖСПП соработката со НВО (ГО) кои делуваат во полето на животната средина ја остварува на повеќе начини и тоа: преку финансиска поддршка на нивни проекти, преку стручна помош, обезбедување на информации и податоци за нивна потреба. Исто така се врши вклучување на ГО и во работни групи при изготвување на нови законски прописи, програми, политики, проекти и активности.

Одбивање на барањето да се даде информација може да се направи само во определени случаи. Органите определени со овој закон имаат обврска да собираат и објавуваат информации за животната средина од делокругот на нивното работење.

Министерот кој раководи со органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина го пропишува начинот и постапката на обезбедување пристап до информациите во врска со животната средина во Правилник за начинот и постапката на обезбедување пристап до информациите во врска со животната средина (“Сл. Весник на РМ“ бр. 93/07).

МЖСПП има законска обврска за ширење на информации за животната средина согласно Законот за отпад, Закон за заштита на природата; Закон за квалитет на амбиентен воздух како и во Законот за водите.

Македонската јавност, чија што свест за значењето на животната средина расте, бара да биде информирана за својата животна околина, за прашањата сврзани со животната средина

и за мерките преземени во насока на спречување, ублажување и елиминирање на проблемите во животната средина. Земајќи ја во предвид јавната природа на тие информации, на такво барање би требало да се одговори не само преку навремено обезбедување на релевантни информации, туку и со нивно активно промовирање и толкување, каде што крајна цел би била да се едуцира населението и во него да се изгради свеста за состојбата околу него, како и да се охрабри во учествувањето во заштитата и сочувувањето на животната средина. За да се координираат сите релевантни информации, да се спроведе систематизација и стандардизација на тие информации, како и за да се обезбеди потребната транспарентност и доставување до крајниот корисник, воспоставен е Македонски Информативен Центар за Животна Средина во април 1998 г (МИЦЖС).

МЖСПП е фокусна точка за еколошки податоци во Република Македонија. Поради тоа, потребни се разни методи на разнесување на информациите. МЖСПП има обврски за известување спрема меѓународни тела: ЕЕА, UNECE, EUROSTAT, СЗО. Обврските за известување, како националните така и меѓународните ги извршува МИЦЖС.

МИЦЖС се обидува да воведо Македонски EIONET јазол како општ инструмент за размена на информации со сите институции, НВО, засегнати страни и др.

Работата на Македонскиот информативен центар за животна средина се реализира преку четири одделенија:

- Одделение за мониторинг на квалитет на амбиентен воздух

Одделението за мониторинг на квалитет на амбиентен воздух управува со Државниот автоматски мониторинг систем за квалитет на амбиентен воздух (ДАМСКВ). ДАМСКВ се состои од 17 *автоматски мониторинг станици* за квалитет на амбиентен воздух поставени во следните градови: 5 во Скопје, по две во Битола, Велес и општина Илиндени по една во Кичево, Куманово, Кочани, Тетово, Кавадарци и с. Лазарополе. Во рамките на ДАМСКВ функционираат и 10 семплери за следење на суспендирани честички со големина до 10 микрометри и калибрациона лабораторија.

- Одделение за катастри и моделирање
- Одделение за аналитика и известување и
- Одделение за информатичка технологија

Македонскиот информативен центар за животна средина на секои две години изготвува ги ажурира и дополнува усвоените Национални индикатори за животна средина.

МИЦЖС секојдневно испраќа општи информации за загадувањето на воздухот од автоматскиот систем за мониторинг на аеро-загадувањето до Градскиот центар за известување и алармирање во Скопје. МИЦЖС исто така изготвува и месечни и годишни извештаи врз основа на обработени податоци. Отпечатените извештаи се доставуваат до РЗЗЗ и УХМР. Официјалните извештаи се достапни во Секторот за комуникација со јавноста (СКЈ) за различни засегнати страни и на web страницата на МЖСПП. Македонскиот информативен центар за животна средина во соработка со Државниот завод за статистика изготвува Статистики на животната средина. МИЦЖС, согласно одредбите од Законот за животна средина, има обврска да изработи Национална листа на показатели. Показателите се јавно достапни. Често се изготвуваат извештаи по барање на НВО, ученици и студенти, научници и др.

Презентацијата на податоците и информациите поврзани со животната средина се врши преку web страната на МЖСПП – www.moerr.gov.mk.

На web страната се наоѓаат: Извештаи (месечни, годишни) од сите медиуми кои се обработуваат во МИЦЖС, Настани / Кампањи кои ги организира Министерството, Закони / Подзаконски акти од областа на животната средина, Вести - Дневни информации за квалитетот на воздухот, Соопштенија и др.

Извршена е анализа на web страната на МЖСПП за периодот од 2014 до 2016 година (периодот на функција на новата web страна на МЖСПП), и во продолжение се дадени резултатите за бројот на објавени настани и соопштенија за јавност за истиот период¹⁸.

Табела 3 Настани објавени на web страна на МЖСПП

Година	Број на објавени настани на web страна на МЖСПП	Краток преглед (избор) за објавени настани
2014	40	<ul style="list-style-type: none"> • Пуштење во употреба Систем за управување со отпадни води во Преспанско Езеро • Интензивирање на соработката со Кина во заштитата на животната средина • Еколошки квиз во Кавадарци • Трета јавна презентација на Планот за управување со сливот на Брегалница • КОНФЕРЕНЦИЈА: Управување со пакување и отпад од пакување – Како до исполнување на националните цели? • Се изготвува план за управување со сливот на реката Струмица
2015	144	<ul style="list-style-type: none"> • Владата донесе заклучоци и препораки во врска со аерозагадувањето • ПРЕПОРАКИ на Министерството за животна средина и просторно планирање во случај на надминување на концентрација на ПМ10 честички од 50 µg/m³ во пет последователни дена • КРАТКОРОЧНИ МЕРКИ во случај на надминување на концентрација на ПМ10 честички од 50 µg/m³ во пет последователни дена • Зајакнување на соработката меѓу локалната и централната власт во справувањето со загадувањето на воздухот • Почнува имплементационата фаза на Проектот за прекугранично управување со Дримскиот басен • Министерот Изаири на 76-та седница на Комитетот за домување и управување со земјиштето на УНЕЦЕ
2016	18	<ul style="list-style-type: none"> • Отворање на работилницата за Прекугранично спроведување на законска регулатива за води и природни заштитени подрачја • Изградба на уште една делница од секундарната канализациона мрежа во Сарај • Состанок на Управниот одбор на проектот за изградба на пречистителна станица за отпадни води во Кочани • Презентација на Иницијалниот извештај за карактеризација на Преспанското, Охридското и Скадарското Езеро • Почнува проектот за зајакнување на административните капацитети за транспонирање и имплементација на новата Директива за индустриски емисии

¹⁸ **Извор:** Архива на web страна на МЖСПП до 11.03.2016

Табела 4 Соопштенија објавени на web страна на МЖСПП

Година	Број на објавени соопштенија на web страна на МЖСПП	Краток преглед (избор) за објавени соопштенија
2014	16	Информација во врска со кесите за транспорт на стоки Соопштение за јавност - Одлука за спроведување стратегиска оцена за планскиот документ – Национална стратегија за биолошка разновидност со акционен план Информации за медиуми – Активности на Министерот за средби, активности и акции, отворање со работа на инфраструктурни објекти, обраќања на конференции и остварени средби
2015	144	<ul style="list-style-type: none"> Информации до медиуми - Активности на Министерот за средби, активности и акции, отворање со работа на инфраструктурни објекти, обраќања на конференции и остварени средби, конференции за новинари Информација за фото конкурс на тема ефекти од климатските промени Одржување на Дебата за прогласување на Шар Планина за национален Парк Почетен состанок на проектот “Стабилизирање на емисиите на стакленички гасови од патниот сообраќај преку двојно намалување на потрошувачката на гориво: регионално спроведување на глобалната иницијатива за економија на горивото“ Посета Конференција на страните на Рамковната конвенција на Обединетите нации за климатски промени (COP 21) Доделување наградите за најдобри достигнувања на учесниците на фотоконкурсот „Делувај Сега“ и натпреварот за медиуми „Борба против климатските промени“
2016	14	<ul style="list-style-type: none"> Информација за фото конкурс на тема ефекти од климатските промени Информација за одржување на Јавна расправа по Студија за оцена на влијание врз животната средина за проектот: Пречистителна станица за отпадни води на територијата на Општина Кичево Јавна расправа за Извештајот за стратегиска оцена на животната средина од реализација на Стратегијата за животна средина и климатски промени (2014-2020) (нацрт) Известување за изменување и дополнување на Законот за управување со отпадот Покана за јавна дебата 13.03.2015 год. ЈАВЕН ПОВИК За прибирање на понуди за доделување на концесија за користење на вода за производство на електрична енергија од 37 мали хидроелектрични центри на сливовите на реките: Вардар, Треска, Брегалница, Струмица и Црн Дрим Конкурс за распределување на средства за финансирање и реализирање на програми, проекти и други активности од областа на животната средина за 2016 година Одлука за спроведување на стратегиска оцена

Во контекст на партиципативна демократија, учество на јавноста, невладиниот сектор, граѓанските организации за животна средина во насока на унапредување на животната средина бара значителни комуникациски напори.

Во најширока смисла, целта на ефективна комуникацијата за животната средина помеѓу МЖСПП како водечка државна и владина институција за животна средина и НВО (ГО) за животна средина е да го потпомогне процесот за заштита на животната средина и да ја подобри постојната состојба на животната средина. Потребите за комуникација се движат од разбирање на состојбата со животната средина во државата до транспозиција на стандардите за животната средина на ЕУ: објаснување што значи новото законодавство, примање коментари од јавноста, спроведување на законодавството, оценување на влијанието врз животната средина, обезбедување средства за инвестиции во животната средина, мотивирање на јавноста да го смени своето однесување и многу други.

Согласно Стратегијата за комуникација во животната средина при проценување на комуникацијата во секторот за животна средина, постојат два основни типа комуникација: (1) неформална комуникација, која се одвива како резултат на моменталната потреба за одредени информации, неопходни за завршување одредена задача; (2) стратегиска комуникација, за општите институционални прашања, тековни проекти, стратегиски прашања итн.

Најчесто идентификуваниот проблем согласно Стратегијата од страна на клучните учесници во оваа комуникација е недостигот на информации за активностите кои се случуваат во областа на животната средина. Раководителите на сектори во МЖСПП не сметаат дека се доволно информирани за тековните проекти, додека другите хоризонтални заинтересирани страни тврдат дека се дури и помалку запознаени со активностите на другите за прашањата од областа на животната средина. Друг проблем е очигледниот недостиг на координација во МЖСПП, како и во земјата во целост.

6.2 Медиуми, вести (написи) и заштита на животна средина

Работата на Медиумите во Република Македонија е регулирана со Закон за медиуми („Службен весник на Република Македонија“ бр.184/2013 и 13/2014) и Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги („Службен весник на Република Македонија“ бр. 184/2013, 13/2014, 44/2014, 101/2014 и 132/2014).

Оваа анализа нема за цел коментар или толкување на спроведувањето на двата закона и подзаконските акти кои произлегуваат од наведените закони од страна на разгледуваните медиуми, туку има за цел утврдување на број на објавени вести (написи) и во одреден степен да ги оцени (класифицира) според темите, содржајноста и изворот на информации во вестите (написите) поврзани со заштита на животна средина, објавени во електронските, печатените и дигиталните медиуми во Македонија.

Предуслов за една квалитетна историја за животна средина е избраниот напис да содржи група на специфики кои служат како препознавачки знаци:

- **Извори на информации:** пристап до информации (примарен, секундарен извор), информираност на новинарот, користење на повеќе извори;
- **Вистинитост:** веродостојност на изворот од каде што се црпат информациите, кредибилитет на изворот;
- **Содржајност:** сеопфатност на темата со прецизни податоци, графички прикази,

фотографии, не премногу стручно, за да разбере секој;

- **Непристрасност:** подготвеност да се зборува отворено за проблемите во животната средина, особено за оние кои предизвикуваат проблеми по човековото здравје;
- **Квалитет на насловот** – приближување до читателот и привлекување на поголемо внимание;
- **Актуелноста на темата** - следење на современите трендови во областа
- Целосно или делумно пренесување на вест (напис) од друг медиуми - случаите на **плагијат** не се разгледувани од аспект на авторски права туку како индикатор за актуелност на темата кај населението и можноста за зголемувањето на бројот на прилози од областа на животната средина објавени во медиумите.

Сториите за животна средина често имаат и политичка и економска природа. Медиумите преставуваат моќен комуникационен канал преку кој компаниите, Владата и ЕЛС и организациите за животна средина имаат влијание врз јавноста, со цел вистинито пренесување на информации до општата популација потребно е веста (написот) да ги има горенаведените специфики.

Додека големите вести потекнуваат од големи компании, познати научници, најживописните вести најчесто се од заедници и поединци кои што допринесуваат за подобрување или се соочуваат со проблемот на здрава животна средина.

6.2.1 Објавени вести (написи) на медиуми поврзани со заштита на животна средина и анализа на теми и области на животната средина во објавени написи

Со цел подготовка на анализа на состојбата во областа на еколошкото истражувачко новинарство се изврши анализа на број на вести поврзани со заштита на животната средина публикувани во дигитални (web), печатени и електронски медиуми.

Анализата содржи број и тематиката на објавени прилози поврзани со заштита на животната средина во медиумите во Македонија во периодот февруари 2015 до март 2016 (период од 1 година). Со оглед на временската ограниченост за оваа активност и неможноста за следење на објави на прилози во подолг временски период, се пристапи кон истражување на дигиталните (web) архиви на електронските, печатените и дигиталните медиуми.

Беше извршена анализа на бројот и тематиката на објавени прилози на следните медиуми (детална листа со истражувани медиуми е дадена во Прилог бр. 3 на овој извештај за анализа на состојба):

- 14 Национални и локални телевизиски куќи (на македонски и албански јазик),
- 7 Печатени медиуми кои се објавуваат на национално ниво (на македонски и албански јазик), и
- 92 дигитални медиуми (на македонски и албански јазик).

Во однос на тематиката на објавените прилози поврзани со заштитата на животната средина, истите беа поделени во неколку групи со цел квантитативно определување на застапеноста на темите:

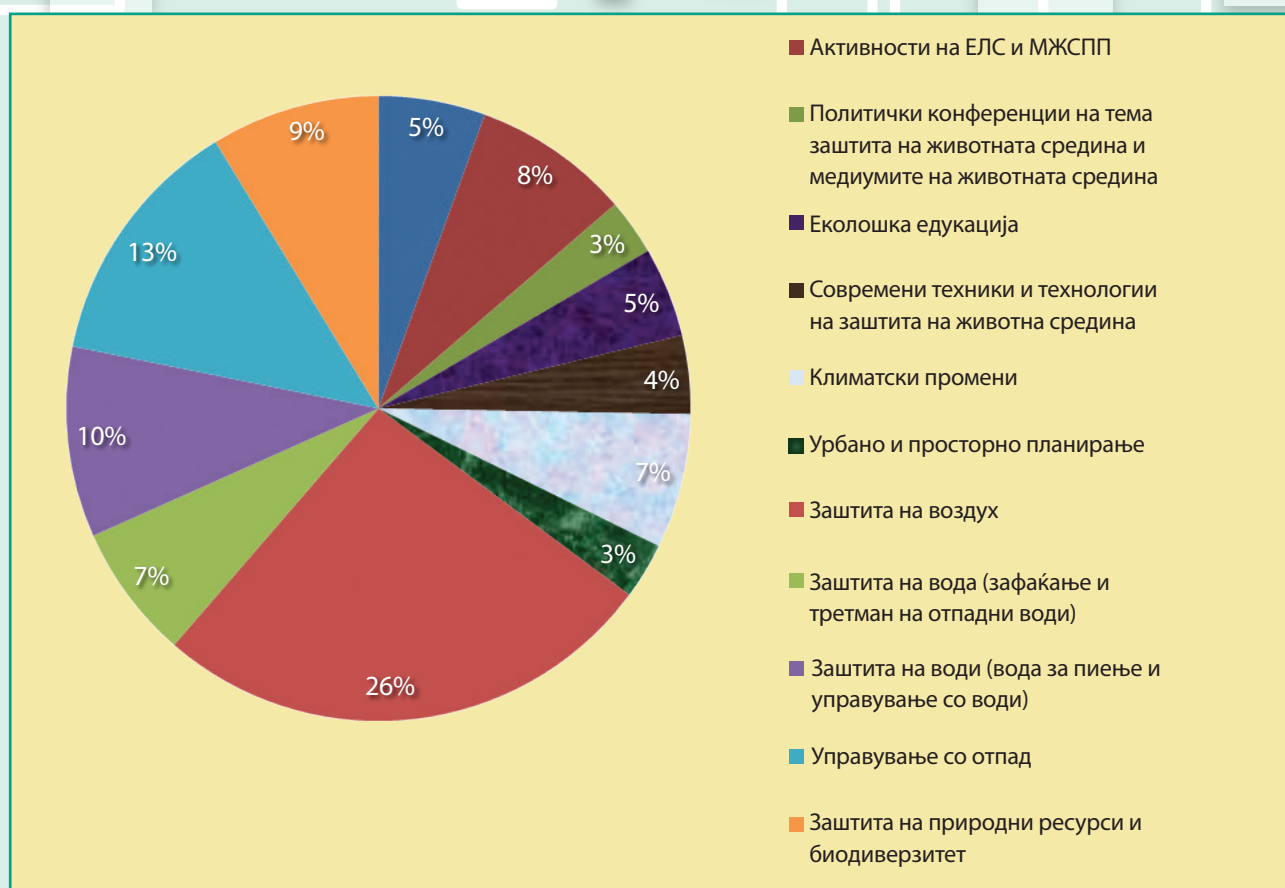
- Активности на НВО (ГО) за заштита на животна средина;
- Активности на ЕЛС и МЖСПП;
- Политички конференции на тема заштита на животната средина и медиумите на животната средина;
- Еколошка едукација;
- Современи техники и технологии за заштита на животна средина;
- Климатски промени;
- Урбано и просторно планирање;
- Заштита на воздух;
- Заштита на вода (зафаќање и третман на отпадни води);
- Заштита на води (вода за пиење и управување со води);
- Управување со отпад и
- Заштита на природни ресурси и биодиверзитет

Во анализата беа пронајдени 1813 вести (написи) поврзани со заштитата на животната средина (нецелосните или целосно пренесени написи од останати медиуми не се земени во предвид).

Бројот на вести според видот на медиумот се следни:

1. Национални и локални телевизиски куќи (број на испитувани медиуми: 14): 309 вести,
2. Печатени медиуми (број на испитувани медиуми: 8) 278 вести,
3. Дигитални медиуми (web страни) 1236 вести.

Имајќи во предвид дека заштитата на животната средина е интердисциплинарна област, многу од вестите можат да се распоредат во повеќе од една група (тематска област), па во следниот дел е даден заклучок за застапеноста и покривањето на тематските области од страна на медиумите според доминантноста на тематиката во самиот прилог. Приказ на процентуална застапеност на прилози во медиумите според горенаведените теми е даден на следната Слика (Слика 18).

Слика 18 Приказ на процентуална застапеност на прилози во медиумите според разгледувани теми

Најчесто застапени се вестите (написите) за заштита и квалитет на воздух и тоа во месеци од зимската сезона (ноември 2015 – 219, декември 2015 - 267 весте, 293 весте во февруари 2016). Вестите се скоро дневни соопштенија за вредностите на мониторираните параметри за загадувачки материји во воздухот, нивните надминувања, базирани на резултатите од Државниот автоматски мониторинг систем за квалитет на амбиентен воздух (ДАМСКВ)¹⁹. Проследени се со препораките и мерките за заштита на населението во денови кога има надминување на граничните вредности, коментари за влијанијата на загадениот воздух врз човековото здравје базирани на препораките на светската здравствена организација, институтите за јавно здравје и преставници на примарното и секундарното здравство, и преставници на невладините организации. Во тој контекст се разгледуваат дневните вредности на квалитет на воздухот (загадувачки материји во воздух) во Скопје, Тетово, Кичево и Битола и поврзаноста на индустријата со квалитетот на воздухот во градовите. Во најголем број на прилози се информира за активностите на надлежните институции во врска со емисиите од фабриката во Јегуновце (Југохром Фероалојс ДОО) за која има детални споредби за емисии со влијанија по човековото здравје врз база на годишни извештаи на Институтот за Јавно здравје, известувања за постапките на надлежните органи и процесот на добивање интегрирана еколошка дозвола. Голем број на прилози ги пренесуваат изјавите за превземените мерки против загадувањето (емисии на загадувачки супстанции во воздухот) и за процесот на исполнување на барањата

¹⁹ <http://airquality.moep.gov.mk/>

на МЖСПП за Интегрирана контрола и спречување на загадувањето на фабриката во кругот на некогашната скопска железарница – Макстил, но и за влијанијата од работата на објектите за производство на електрична енергија од фосилни горива на АД ЕЛЕМ во Битола и Кичево. Дел од прилозите се поттикнати од активностите (протести, конференции и дебати) и барањата на НГО (ГО) против загадувањето на воздухот, иницијативи за мониторинг на квалитет на амбиентен воздух и конкретни барања за мерки за справување со загадувачите на воздухот (стационарните и мобилните извори на емисии).

При анализата беше утврдено дека голем број на написи од оваа група (заштита и квалитет на воздух) се пренесени делумно или целосно од други медиуми притоа не вклучувајќи дополнителни извори на информации и употребувајќи сензационализам во насловите на самите написи.

Климатските промени и емисиите на стакленички гасови од индустријата, сообраќајот и транспортот најчесто не се тема на разгледување и споредба со емисиите и концентрациите на загадувачки материји во воздухот. За постигнувањата на одредени индустрии за достигнување на бараните стандарди за добивање на Интегрирани Еколошки Дозволи и најдобро достапните техники (НДТ) се известува афирмативно но отсутствуваат детални информации за намалувањата и заштедите, како и начините на постигнување на поставените цели.

Климатските промени се присутни во прилози за активности на невладини организации за спроведување на проекти (делумно подржани од донаторски агенции) за поттикнување на јавна свест (квизови, фотоконкурси итн), или се дел од презентирани резултати на проекти за енергетска ефикасност во индустријата, извештаи, планови и стратегии за справување со климатски промени, борба против опустинување на надлежните органи во соработка со донаторските агенции и ГО кои најчесто се изворот на информации на написите.

Втора најприсутна тема од областа на заштита на животната средина во прилозите во медиумите е управувањето со отпад. Дивите ѓубришта и непостоењето на услови за одлагање на отпад и недостатокот на еколошка култура и однесување во урбаните средини и природата се најчесто застапени на локалните електронски и дигиталните медиуми. Проблемите со одлагањето на комунален и друг вид на отпад во неколку градови се редовна тема на известувања во прилозите во локалните медиуми (градовите Тетово, Охрид, Струга и др). Сепак мора да се напомене дека управувањето со отпад во овие средини е тема и на активности, акции и пресконференции на НВО (ГО) и надлежните органи, како и работата и управувањето на Јавните Комунални Претпријатија со што се доаѓа до поголема локална презентација на моменталната состојба во сферата на управување со отпадот. Прилозите од сферата на управувањето со отпадот на локално ниво се исто така често делумно или целосно пренесени (превземени) од страна на другите медиуми (во најголем дел од дигиталните медиуми).

Проектите за интегрирано управување со отпад, за иновативните техники за намалување на количините на отпад преку реупотреба и рециклирање како и активностите на компаниите овластени за управување со отпад од пакување се исто така застапени и се извор на информации за написите. Ризиците и финансиските средства за справување со опасниот отпад и историскиот отпад од поранешните индустриски капацитети се помалку присутни и најчесто се за оваа проблематика известува при презентација на резултати од спроведени проекти на ГО, МЖСПП, ЕЛС и странските донатори кои се јавуваат како извори.

Темата за заштита на води (вода за пиење и управување со води) заедно со темата за заштита на води (зафаќање и третман на отпадни води) е присутна во медиумите во приближен сооднос со темата управување со отпад. Прилозите поврзани со овие две теми за заштита на водите (пристап до вода за пиење и управување со води и зафаќање и третман на отпадни води) може да се опишат како промотивни во насока на преставување на изведба на инфраструктурни проекти или подготовка на техничка документација од страна на надлежните институции на државно ниво, ЕЛС и донаторските агенции. Критичките осврти околу квалитетот на површинските и подземните води и квалитетот на водата за пиење се малубројни и најчесто пренесуваат информации за емисии на отпадни води над дозволеното и ефектите од тие надминување на дозволените нивоа на загадувачки супстанции и известувања на надлежните институции (ДИЖС, овластените инспектори за животна средина и ИЈЗ) и ГО за недостапноста или неквалитетот на водата за пиење во урбаните средини (Струга и Гевгелија).

Прилозите за управување со води делумно се поврзани со прилозите за заштита на природните ресурси и биодиверзитетот кои беа пренесени од страна на медиумите. На оваа тема беа посветени најголем број вести кои беа подкрепени со извори на информации: интервјуа со преставници од невладини организации, професионални и образовни институции или детали од наведени студии и истражувања за значајноста на природните ресурси и заштитените реткости и видови. Прилозите се однесуваат на заштитените подрачја во Република Македонија и развојот на планска и проектна документација за изградба на електроенергетски објекти, патна и комунална инфраструктура, развој на туристичка понуда и урбанизација (Проекти за изградба на брани Луково Поле и Бошков Мост, урбанизација и патна инфраструктура во Националниот Парк Галичица и крајбрежје на Охридското езеро).

Повод и/или извор се и ставовите, одлуките и соопшенијата на меѓународните финансиски институции за финансирање на проектите, и меѓународните институции и здруженија за заштита на биодиверзитетот и воопшто заштитата на животната средина. Забележано е мало присуство на прилози за проекти за промоција и тековна заштита на природните ресурси и заштитени подрачја поинакви од прогласените Национални Паркови во Република Македонија.

Урбанистичкото и просторното планирање и уредувањето на просторот е опфатено со мал број прилози и во случаи кога има реакции на граѓани или граѓански организации за начинот на носење или самата содржина на урбанистичката или планската документација. Извори на информации се самите подготвувачи и донесувачи на планска и урбанистичка документација преку механизмите за вклучување и консултации со јавноста и засегнатите страни, граѓанските здруженија за заштита на животната средина, професионалните здруженија на архитекти и урбанисти.

Одредени дигитални и печатени медиуми кои се специјализирани во потесни области периодично објавуваат авторски прилози (написи) за современи техники и технологии за заштита на животна средина (Порта 3, web страната Build.mk и др.) при планирање и изградба на објекти, сообраќајни и транспортни решенија, просторно и урбано планирање врз основа на применети искуства на светско ниво, производство на енергија од обновливи извори и реупотреба и рециклирање на видови отпади. Воопшто при анализата беше воочено дека постојат медиуми, пред се дигитални но и печатени, кои ја третираат темата заштита на животната средина од своја перспектива во детали. Медиумите најчесто не продолжуваат

со понатамошни анализи на резултатите од активностите кои биле предмет на прилозите (Правна перспектива: web страници – Правдико, Академик, економски придобивки и политики – Капитал, БизнесИнфо, Економија 24, влијанија на загадување врз здравје на луѓето – Здравство24, моторни возила и животна средина – Додајгас, итн).

Прилозите кои известуваат за промотивни настани, активности и акции на МЖСПП, самостојно или во соработка со донаторските агенции и невладините организации даваат информации за организирани настани по повод денот на планетата Земја, час на планетата Земја, меѓународен ден на животната средина, на биодиверзитетот, ден на дрвото итн, кои најчесто се најавуваат и одбележуваат со видео прилози, кампањи за подигање на јавната свест и еколошка едукација во вид на предавања, акции во образовните институции, конкурси, квизови итн.

Активностите и делувањето на невладините организации имаат голем удел во информирањето на јавноста и се јавуваат најчесто како извор на информации во прилозите во сите анализирани теми за заштита на животна средина. Невладините организации (ГО) се иницијаторите кои ја анимираат јавноста преку изнесување на информации за моменталните состојби во животната средина, загадувањето на медиумите на животната средина и можните влијанија на определени проекти врз животната средина. Активностите на ГО за заштита на животната средина кои не се однесуваат на можни или реални сериозни надминувања на емисии на загадувачки материји или негативни влијанија на заштитени подрачја и видови и се дел од активностите за еколошка едукација, ефектите од климатски промени, подигањето на јавната свест за заштита на животната средина, здравјето на луѓето и загрозеноста на ранливите групи од недостаток на квалитет на живеење и недостапност до чисти медиуми на животна средина (воздух, вода и почва) се помалку застапени во медиумите.

Известувањето за спроведувањето на активности за заштита на животна средина (исклучувајќи ги финансирањето на техничка документација и изградбата на инфраструктурни објекти за заштита на животна средина кои се третираат како можност за промоција од страна на инвеститорите), контролата на спроведувањето, инспекцискиот надзор и распределбата на средствата наменети за инвестирање во животната средина од страна на надлежните државни и локални органи се помалку застапени. Исто така помалку застапени се и прилозите за политички реакции на моменталните состојби и (недостаток на) активности за заштита на животна средина и урбанистичко планирање, како и информации за поднесени предлог закони од областа на заштитата на животната средина. Застапеноста на прилози од јавни презентации на Студии за оцена на влијанија од определени проекти врз животната средина и Извештаи за стратедиска оцена на животната средина по предлог планови, програми и стратегии е во зависност пред се од локацијата на која се планираат активностите, додека коментари (прилози) за национални стратегии за определени области на пр. Стратегија за развој на енергетика, Национална стратегија за енергетска ефикасност, Националната стратегија за биолошка разновидност со акционен план не се доволно застапени.

Едукативните написи и прилози за заштита на животната средина, здравјето на луѓето и справувањето со климатските промени се помалку присутни. Потребно е поголема застапеност на практични совети преку кампањи за информирање и подигање на јавната свест

кај населението. Написите (прилозите) на заштеди и придобивки од правилно управување со отпад, транспорт и комуникација, значењето на заштитата на биодиверзитетот и водите и општо природните богатства и ресурси, како и практични совети за правото на пристап до информации и насоки за полесен начин на достапност до информации од јавен карактер може да допринесат за дополнителна актуелизација и учество во активностите за решавање на проблемите со заштитата на животната средина.

7. ЕКОЛОШКА ЕДУКАЦИЈА

7.1 Интеграција на животната средина во образовниот систем во Македонија

Причините за ниската еколошка свест се бројни и сложени, една од причините е начинот и степенот на интеграција на животната средина во образовниот систем во Македонија.

Согласно спроведената анкета во рамки на проектот “Развој на еколошко истражувачко новинарство во Република Македонија“ на прашањето - На што се должи ниската свест за заштита на животната средина во Република Македонија?, 16.67% од испитаниците одговориле на недоволна застапеност на еколошките теми во образованието.

Во ова поглавје даден е краток осврт на интеграцијата на животната средина во образовниот систем, кои се главните фактори за оваа интеграција, како и идентификација на застапеност на заштитата на животната средина во сите сфери на образованието.

Иако развојот на еколошкото образование (ЕЕ) е релативно долг процес, првата дефиниција се појавува во седумдесетите години од минатиот век (1969).

Според Србиновски (2004) еколошка едукација е развоен активен процес на учење во кој индивидуите и групите стекнуваат неопходни знаења, разбирање, ставови и вештини за решително, мотивирано, одговорно и пред се заедничко дејствување во насока на постигање и оддржување на динамичка рамнотежа во животната средина.

Еколошката едукација е од витално значење за подигање на јавната свест за заштита на животната средина.

Во земјите на Европската Унија, еколошката едукација зема силен замав по Стокхломската (1972), Белградската (1975) и Конференцијата во Тбилиси (1977), според кои еколошката едукација е есенцијална.

Терминот често имплицира едукација во образовниот систем, меѓутоа понекогаш ги вклучува и напорите да се едуцира јавноста, како и другите засегнати страни (граѓански организации, невладиниот сектор и сл.) преку печатените и електронските медиуми, кампањи и сл.

Врз квалитетот на животната средина големо влијание има и културата на населението, како и степенот на еколошка свест. Нивото на еколошката свест многу зависи не само од домашното образование/воспитување и културата на живеење, туку и од нејзината застапеност во образовниот систем, затоа училиштата имаат големо влијание врз зголемување на свеста за грижата за животната средина.

Тргнувајќи од потребата за интеграција во Европската Унија, нашата држава превзема низа на активност, различни по својот обем и содржина.

Една активност е воведувањето на т.н. еко-стандарди во основните училишта, што произлегува од целите на Законот за основното образование (“Сл. Весник на РМ“ бр. 103/08, 33/10, 116/10, 156/10, 18/11, 42/11, 51/11, 6/12, 100/12, 24/13, 41/14, 116/14, 135/14, 10/15, 98/15, 145/15) за унапредување на заштитата на животната средина.

Еко-стандарди кои што треба да се интегрираат во основното образование преку различни наставни содржини и предмети се:

- Вода;

- Енергија;
- Одржување на зградата и здрава средина во училиштето/градинката;
- Уреден двор;
- Отпад;
- Биодиверзитет;
- Транспорт;
- Здравје;
- Одржлив развој

Степенот на интеграција во наставните предмети не е универзален, туку различен за секое основно училиште. Имено секое ОУ си изработува сопствена еколошка наставна програма.

Министерството за образование и наука врз основа на заклучоците од Владата (декември 2009):

- Подигнување на степенот на еколошките активности во градинките и училиштата од основно и среднообразование;
- Вклучување на теми од екологија и животна средина во наставни програми по соодветни предмети;
- Развој на нови медиумски производи за учество на учениците во процесот на еколошкото образование.

изработува Програма за „Интеграција на еколошката едукација во македонскиот образовен систем“.

Главната цел на Програмата е успешно спроведување на теоријата во дневната пракса при работа на воспитно-образовните институции со што би се влијаело на подигање на еколошката свест кај сегашните и идните генерации, на одржлив еколошки и финансиски развој и заштеди не само за градинките и училиштата, туку и на сите вклучени како што се општините, Министерството за образование и пошироката јавност. За успешна реализација на Програмата која доведува до конкретни и мерливи резултати потребна е соработка и инволвирање на сите институции, невладини организации, медиуми и поединци кои се вклучени во воспитно- образовниот процес.

Потребата од зајакнување на еколошката свест е согледана и во Стратешкиот план на Министерството за образование и наука (2015 – 2017 година).

Неопходно е поттикнување на граѓанските организации, НВО за поактивна соработка со МЖСПП, МТС и МОН при изработката на проекти за подигнување на еколошката свест преку едукација за заштита на животната средина.

8. АКТИВНОСТИ НА НЕВЛАДИНИ И ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА

8.1 Невладини и граѓански организации за животна средина

Во насока на валоризирање на придонесот на граѓанскиот сектор во развојот на општеството, поттикнувањето на плурализмот, толеранцијата и развојот на демократијата, Владата на Република Македонија на 16 јуни 2012 година ја усвои Стратегијата за соработка на Владата со граѓанскиот сектор со Акцискиот план за спроведување 2012-2017. Стратегијата за соработка на Владата со граѓанскиот сектор 2012-2017 е усвоена во согласност со Националната стратегија за интеграција на Република Македонија во Европската Унија каде како значаен фактор во процесот на реформи во државата се истакнуваат степенот на остварување на соработка и партнерство меѓу Владата и граѓанскиот сектор, како и заложбата на Владата за развој на секторот и зајакнување на заемната доверба. Стратегијата е значаен документ во кој се содржани насоки за реформските процеси што треба да се спроведат во следните шест години и целите што треба да се постигнат во насока на промовирање, поддршка и унапредување на партнерските односи помеѓу Владата и граѓанскиот сектор (здруженија и фондации) преку мерки за зајакнување на заемната соработка. Во 2011 година Владата на Република Македонија утврди Кодекс на добри практики за учество на граѓанскиот сектор во процесот на креирање политики чија примена ја следи Генералниот секретаријат - организациона единица за соработка со граѓанските организации (во понатамошниот текст: Одделение за соработка со НВО). Секоја втора година од примената на Кодексот се врши оценка на спроведувањето на Кодексот и се даваат препораки за подобрување на соработката.

Следните области се определени како приоритетни цели за периодот 2012-2017 година:

1. Развиен и одржлив граѓански сектор
2. Учество во процесите на креирање политки, донесување закони и европска интеграција
3. Економски развој и социјална кохезија
4. Граѓански активизам и поддршка од заедницата
5. Зајакната институционална рамка и практики за соработка.

Невладините организации кои работат на полето на животната средина се многу активни во Македонија и на нив отпаѓа најголемиот поединечен сегмент од невладиниот сектор. Постојат помеѓу 70 и 100 регистрирани НВО, но бројот на активните е веројатно помал. Многу од овие НВО спроведуваат многубројни проекти од областа на животната средина, обично на локално ниво, и добиваат средства и од домашни и од странски донаторски извори. Некои НВО работат десетици години на полето на животната средина, како резултат на што имаат воспоставено добра организациска структура, се добро организирани и активни. Од друга страна, има многу помали, помалку развиени НВО кои немаат соодветно ниво на организираност.

Непрекинат проток на релевантни, навремени и непристрасни информации и стабилната, транспарентна комуникација со субјекти кои поседуваат информации за животна средина ќе им овозможи на некои од помалку истакнатите НВО да добијат поцентрална и поактивна

улога. Со цел да им се помогне на помалку развиените НВО, потребно е да им се обезбедат активности за градење капацитети, обука и информации. Многу од нив не се дел од некаква “чадор” групација, па така се исклучени многу од достапните извори на информации.

Понатаму, постои очигледно ривалство меѓу различните НВО и групи на НВО, па според тоа, еден централен, неутрален извор на информации кој ќе обезбедува широк круг на информации за сите НВО, без оглед на нивното здружување, е клучен за да обезбеди нивно ефективно функционирање. Многу од НВО бараат основни информации за проектно управување, организациони детали, структури, односи со јавноста, обука, презентација на информации, како да добијат средства, како да соберат информации, како да го зголемат учеството на јавноста во дискусиите и одлучувањето по однос на прашања од животната средина итн. Многу НВО не се добро информирани за прашања од ова област, воопшто. Би требало да им се обезбеди материјал за одржливиот развој, климатските промени, системот за управување со животната средина, однесувањето на потрошувачите, свеста за животната средина, отпадот, водите, воздухот, опасните материји итн.

Во прилог бр. 1 дадена е листа на НВО.

9. ЗАКЛУЧОЦИ

Врз основа на изнесеното може да се донесат следните заклучоци и препораки во насока на подобрување на тековната состојба со институционалната поставеност, еколошкото истражувачко новинарство, активноста на НВО, ГО за ЗЖС, ранливите групи и климатските промени:

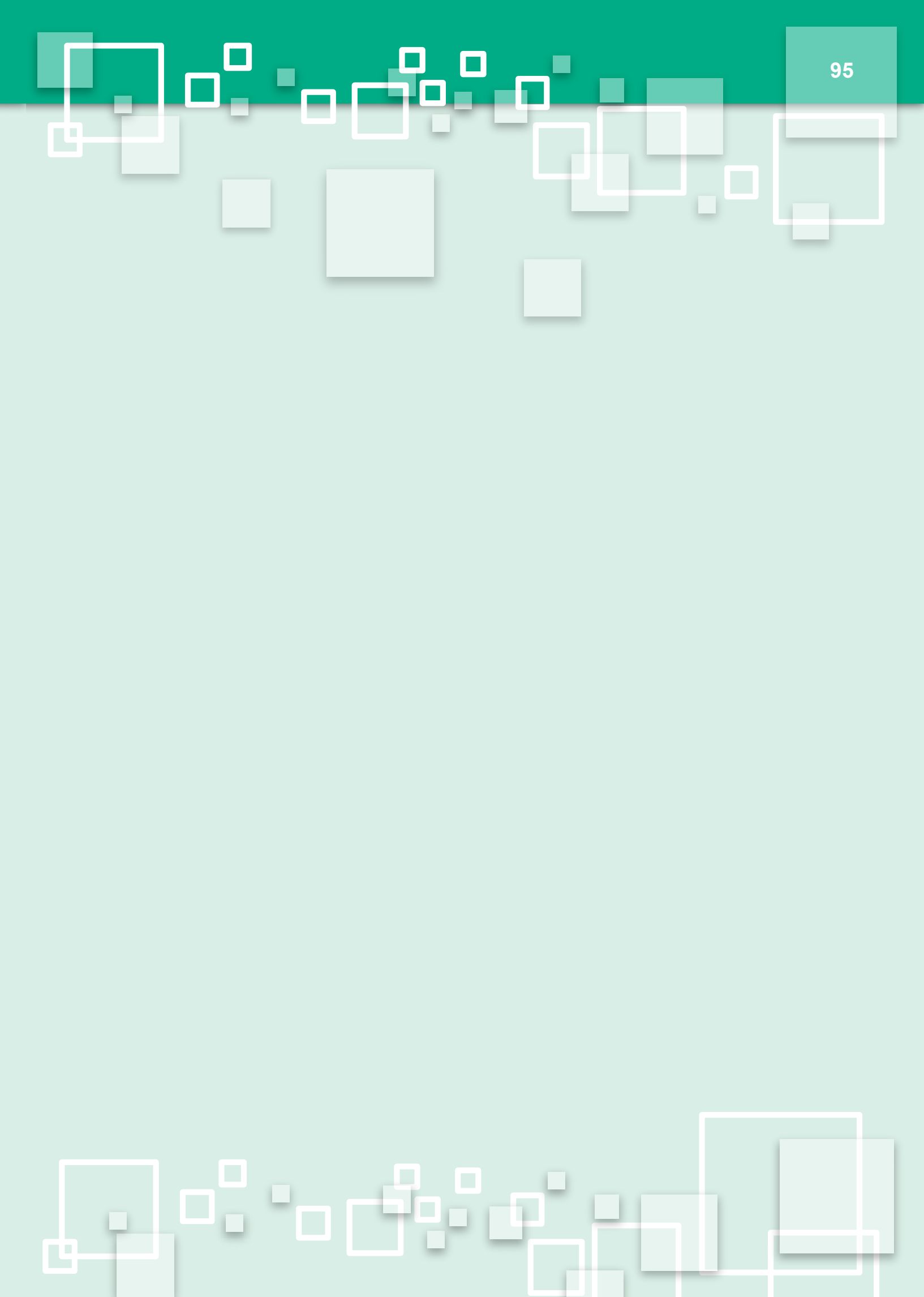
- Потребна е поголема вклученост и информирање за активностите за целосна имплементација и функционирање на начелото мерки на претпазливост, на превентивни дејства и загадувачот плаќа и искористување на дел од добиените парични средства за финансирање на проекти за поддршка на проектни активности од НВО, ГО за ЖС и ранливите групи;
- Потребно е воспоставување на адекватен систем за следење на животната средина и информирање со цел брза дисеминација (разнесување, ширење) на информациите и нивна достапност до заинтересираните страни;
- Зголемување на соработка со граѓанското општество и заинтересисираните страни и подобрување на вклученоста на јавноста, ГО за ЖС, НВО во процесот на донесување на одлуки согласно барањата на Архуската конвенција;
- Интегрирање на барањата за заштита на животна средина и климатска акција во други области на креирање на политики и спроведување;
- Понатамошно зголемување на активностите за подигање на свеста на јавноста преку одбележување на денови од еколошкиот календар, промоции, презентации, работилници, консултативни средби и емитување ТВ емисии со еколошки теми;
- Следење на работата на ДИЖС од страна на медиумите, односно достапност на Плановите за инспекција за јавноста согласно барањата на Архуската конвенција и Директивата 2003/4 / ЕС за пристап на јавноста до информации за животната средина;
- Оценка на социо економската ранливост од климатски промени на територијата на цела држава со цел превземање на адекватни мерки за ублажување на последиците од климатските промени;
- Врз основа на проценетата ранливост на локално ниво потребно е да се преземат активности од страна на НВО за лобирање, имплементација, финансирање и следење на спроведувањето на комбинирани мерки и активности од страна МТС и МЖСПП за меѓусекторската соработка и креирање на т.н. “зелени“ решенија;
- Воспоставувањето на меѓуопштинската соработка (МОС) ќе допринесе за зајакнување на административните капацитети за намалување на ранливоста на населението од климатски промени. Според Одлуката за определување на дејностите од пошироко значење и интерес за кои ќе може да се издвојуваат финансиски средства за поттикнување на МОС (“Сл. весник на РМ“ бр.71/10) постои можност за издвојување на финансиски средства за грижа за социјално ранливи групи. Со оглед дека постои и можност за МОС во сферата на комуналните работи, поврзувањето во повеќе области може да допринесе кон поголема капацитет на органите на локално и регионално ниво (децентрализација) и конкретизација на мерките за намалување на ранливоста на локално ниво;

- Со подготовка и спроведување на локалните Стратегии за справување со климатските промени ќе се создадат услови за препознавање на приоритетните цели за справување со климатските промени и намалување на ранливоста на локално ниво според идентификуваните ранливи групи (категории на население и заедници);
- Воведување на иновативни техники за спроведувањето на социјалните услуги може да биде добар пример за зајакнување на меѓусекторската соработка на државно, регионално и локално ниво (зелени услуги за помош, зелена дистрибуција на храна – дневни кујни, зелени услуги за дружење и социјализација, зелени дневни центри и центри за ресоцијализација и малолетници, итн.)
- Во однос на усвојување и спроведување на правото за животна средина потребна е координација на НВО и медиумите за учество, реализација и следење на краткорочните и среднорочните цели на Националната програма за усвојување на правото на Европската Унија, особено за:
  - Национална стратегија за животна средина и климатски промени, т.е. активности за зајакнување на капацитетите на централно и локално ниво за спроведување на законодавството од животната средина, усогласување со барањата на ЕУ законодавството, како и за подобрување на спроведувањето на законодавството во животната средина;
  - Изработка на подзаконски акти во делот на национален систем за инвентризација на стакленички гасови, како и изработка на сценарија за ублажување на климатските промени и финализација и спроведување на Национален план за справување со опустинување и ублажување на ефекти од суши;
  - Подготовка на анализа на разлики за степенот на усогласеност со националното законодавство;
  - Следење на реализација на проекти на ЕЛС за изградба на инфраструктурни објекти во областа на отпадот и водите, како и во други области финансирани преку годишните програми за инвестирање во животната средина, преку буџетот на МЖСПП и МТВ, како и преку ЕУ фондовите и другите билатерални и мултилатерални средства;
  - Реализација на кампањи за подигнување на јавната свест во животната средина, како и поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми и проекти за заштита и унапредување на животната средина и природата;
  - Реализација на активности кои ќе бидат насочени кон подигнување на јавната свест за подобрување на квалитетот на амбиентниот воздух, преку подготовка на брошури и промотивни материјали за квалитет на воздух;
  - Учество во подготовка на Програма за подигнување на јавната свест
- Потребни се дополнителни истражувања за висината и намената на надоместоците за животна средина. Зголемувањето на транспарентноста на намената и употребата на надоместоците за животна средина од страна на МЖСПП има видливо подобрување но истото мора да биде подржано и унапредено преку соработка со НВО и медиумите;
- Соработка со МЖСПП за транспарентно утврдување на намени на средства како кампањи за подигнување на јавната свест во животната средина и подобрување на квалитетот на

амбиентниот воздух, преку подготовка на брошури и промотивни материјали за квалитет на воздух, како и поттикнување на образовни, истражувачки и развојни студии, програми и проекти за заштита и унапредување на животната средина и природата;

- Соработка со ЕЛС за транспарентно утврдување на намени на средства од наменски донации за општините од средства остварени по основ на надоместок за производство на енергија од фосилни горива;
- Потребна е детална анализа на правото на пристап до информации за животната средина од страна на НВО за животна средина и организациите на новинари и медиуми според:
  - Состојбата на медиумите и областите на животната средина;
  - Факторите кои влијаат или би можеле да влијаат на медиумите и областите на животната средина и на животот и здравјето на човекот;
  - Мерките кои се однесуваат на прашањата поврзани со животната средина, како и активностите кои можат директно или индиректно да влијаат врз медиумите, областите и врз факторите на животната средина, како и мерките или активностите за заштита на тие елементи;
  - Извештаите за имплементација и анализа на трошоците и на придобивките на преземените мерки и активности за заштита и за унапредување на животната средина;
  - Состојбите поврзани со животот и здравјето и со безбедноста на луѓето;
  - Начинот на презентација на состојбите и идентификација на можности и недостатоци во комуникацијата и дистрибуцијата на информации за животната средина според Архуската конвенција;
- Неопходно е зајакнување на соработката со СКЈ и МИЦЖС во насока на пошироко дневно известување за мониторинг и превземање на мерки за заштитата на животната средина и здравјето на луѓето;
- Потребна е дополнителна едукација и размена на искуста за презентација на информации од областа на справување со климатските промени и намалување на социо економската ранливост од климатските промени на новинарите и медиумите од страна на НВО со цел зголемување на јавната свест и зајакнување на еколошката едукација на локално ниво;
- Неопходно е поттикнување на граѓанските организации, НВО за поактивна соработка со МЖСПП, МТС и МОН при изработката на проекти за подигнување на еколошката свест преку едукација за заштита на животната средина;
- Воспоставување на еден централен неутрален извор на информации за состојбата со животната средина кој ќе обезбедува широк круг на информации за сите НВО, без оглед на нивното здружување, кој ќе придонесе за нивно ефективно функционирање;
- Рамномерна застапеност на сите медиуми и области на животната средина во новинарските написи;
- Организација на серија на семинари и работилници за новинари кои известуваат за животната средина со цел новинарите да ги подобрат своите вештини и објавите за животна средина во медиумите да привлечат поголемо внимание на јавноста за сите постојни и новонастанати еколошки проблеми.

ПРИЛОГ 1

ЛИСТА НА НЕВЛАДИНИ ОРГАНИЗАЦИИ (ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ) ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Листа на невладини организации (граѓански организации) за животна средина во Република Македонија

Невладини организации/ГО за ЖС	Адреса	Телефон	Контакт лице
ЕД Ареал - Струга	Пролетерски бригади 49, 6330 Струга	046/780-209 070/671-886	Нестор Јаулески
ЕД Грашница - Охрид	Димитар Влахов 60, Охрид	075/842-385 075/557-377 075/142-525	Лазар Неданоски
ЕЗ Натура - Струга	Караорман 11, 6330 Струга	046/781-043 070/355-419 070/551-572	Берат Секлја
Извиднички одред Крсте Јон -Зелен центар - Струга	Партизанска бб, 6330 Струга		Марјан Главинчески
ЕД Радожда - Струга	Радожда	046/782-815 070/577-247	Скрцески Јован
Здружение за активизам и развој, Аква	Владо Малески бб, Струга	046/782-755 077/884 455	Диме Голабовски
ЕД Енхалон - Струга	Војдан Чернодрински 24, 6330 Струга	046/782- 881 046/786 -740; 075/362-245	Мате Гогоски
ЕД Здравец - Берово	Маршал Тито 100, Берово/	070/771-075 033/471-157	
ЕД Брица - Берово	Моша Пијаде 42, Берово	033/471-314 071/259-758	
Про Актива - Скопје	Корушка 8, П.Ф. 695	2465-963 076/404 077; 076/404 076	Влатко Карчички
Биосфера - Битола	Димо Хаџи Димов 3/	047/550-558 071/578-060	Нешад Аземовски
Молика - Движење за околината, Битола	П.Фах 17, Битола	070/547-281	Петар Андонов
Пелагонија - Битола	Општина новаци	047/207-826 071/235-401	Пецо Шурбевски
Извор - Битола	Перо Наков бб	047/226-964; 2551-707 070/207-178	
ЕД Вила Зора - Велес	Димитар Влахов бб, Велес	070 606 069	Ненад Кочиќ
ЕД Виножите - Штип	Браќа Миладинови 6, Штип		Зоран Зарински

Е.Г.Грин Пауер - Велес	Трајко Панов 22	071 669-226 043-529-682	Игор Смилев
ДЕМ - Скопје	Васил Ѓоргов 39, Скопје	3220-518	Руска Мицева
Европски центар за врски - Гостивар		075/203-061	
Еко-визија - Гостивар		075/202-444	Генци Салиу
ППЦ Гостивар		078/352-433 070/534-282 042/216-999	Пајтим Саити
Идеал - Тетово		070/632-818	Несим Велиу
Еколаг		071/218-180 046/266-327	Сузана Блажевска
Друштво за заштита на природата, Скопје	Ѓорче Петров 266/4-6, Скопје	2035-326	
ЕД Планетум - Струмица	22 Декември бб, Струмица	034/331-416; 078 374 - 679	Александар Лазаров
ЕД Озон - Струмица	Ленинова 134	034/331-450 075/428 -205	
ЕД Одек - Кавадарци	Плоштад Маршал Тито бб, Кавадарци		
Био Еко - Скопје	Бриселска 12, Скопје	02/3073-588 3077-077; 070/369-587	Светозар Петковски
Македонско еколошко друштво (МЕД) - Скопје	П.Фах 162, Скопје	078/393-436; 2402-773; 2402-774	Робертина Брајановска
Здружение НОВИНА - Скопје	Апостол Гусларот 3, Скопје	02/3124-327 02/3133-765	
Друштво за проучување и заштита на птиците во Македонија	ПМФ - Гази Баба бб, Скопје	02/3117-055 078/254-736	Бранко Мицевски
Еко-свест, Скопје	бул. 11 Октомври 125/12	3217-247 ф.3217-246; 072 726-104	Ана Чоловиќ
Еко-мисија Скопје	Народен фронт 25/59	02/3211-965	
Македонски зелен центар	2460-876		Мето Саздов
Целор и МЗЦ, Радовиш		078/462-262	Столе Георгиев
Е.Д.Еко Вел, Велешта	Велешта	070/394-663	Урим Каба
З.Г.Жетва на знаење, Прилеп		070/367-976	Наталија Ацеска
ЕД Пелагонија, Новаци	Новаци	047/207-826; 047/203-060 071/235-401	Пецо Шурбевски
Македонско миколошко друштво			Проф. Д-р Митко Караделев
Здруж. за зашт. на животни и животна средина ПАУН Скопје	П.фах 270, Скопје	075/543-836	

ЕД Студенчица, Кичево	Пиринска 3	045/221-879 ф.045/221-817	
ЕД Центар за пермакултура и мироградба, Штип		032/388-325 071/375-200	
МилеуCONTACT - Скопје		2460-876 075/212-557	Игор Славковски
ОРТ-Обука за одржлив развој - Скопје	бул. Јане Сандански 61/47	3079-235 070/359-882	Билјана Стевановска
Флорозон-заштита на природната средина и одржлив економски развој - Скопје		2779-028 078/430-251	Кирил Ристовски
ЗД Железара - Скопје		070/350-270	Марјан Калимановски
Аналитика - Скопје	Даме Груев 7-8/3	3121-948 070/556-821	
ЦеПроСАРД-Центар за промоција на одржливи земјоделски практики и рурален развој - Скопје	Орце Николов 175-5/2	3061-391 072/253-004 070/285-001 071/250 901	Светлана Петровска Дејан Филиповски
Грин - лист Битола	населба Кланица 1/15	075/348-322	Благојче Божиновски
Флора-Романовце	Доне Божинов 24, Куманово		Нако Николовски
Граѓански комитет за развој - Пробиштип	Ленинов плоштад 2	032/480-200 032/483-131	
Мрежа за рурален развој на РМ		070/343-513	Весела Ламбевска
Македонски центар за заштита и унапредување на ж. средина		070/276-605	Весна Струмениковска
Јужна Порта		071/540-042	Катерина Гацевска
Фронт 21 42		078/433-713	Александра Бујароска
Еко- свест, Коалиција Натура 2000		3217-245	Невена Смилевска
Фондација Метаморфозис		3109-325	Филип Стојановски
АДКОМ		2461-971 070/390-964	Лолита Стојановска
Извор - Кратово		076/662-266	Милош Димитровски
Центар за климатски промени - Скопје		071/240-809	Фани Христовска
Федерација на фармерите на РМ		078/678-362	Марија Гошева
Досер Глобал Битола		075/575-088	Томе Крстевски
МДЦ ТИ НЕТ		070/367-731	Аријан Тоска
Гринбокс		078/454-640	Јане Димески

4x4x4 бб СК		070/34-636 075/428-358	Душко Христов Слободан Ристевски
Јустина Скопје	ул. 55 Скопје		Зегирја Исмаили
Здружение ЈАДРАНСКИ СЛИВ Охрид	Булевар Туристичка 4/1-1 Охрид	046/268-157 076/40-381	Радован Димитриевски
Здружение за заштита на бувовите	ул. Јуриј Гагарин 28-5/3	070/999-859	Ана Арсовска
Еко - Натура	ул.184 бр.56а Тетово	071/363-764	Неџбедин Халити
Златна Рака	ул.,185.,бр.7-Тетово	044/331-902 070/321-269	Гезиме Хајредини
Центар за еколошка едукација (CED)	Теарце	070/838-148	Метин Муареми
ПЛАНКТониум Скопје	ул.Доситеј Обрадовиќ бр.17/5	072/272-467	Даниела Нелепа Дамеска
МРК ДИЈАЛОГ	ул. Орце Николов бр. 81/3-2 Скопје	070/786-872	Јасмина Бошевска
И. друштво „Урсус спелеос“	ул.Добромир Хрс бр 20а-Скопје	5201-147 02/5201-147	Али Самет
Центар за развој на култура и ж. средина	ул. Н. Тесла бр.16-1/2, Скопје	3072-798 076/461-619	Драгица Лазаревиќ
ЕКО ГЕРИЛА	Тетово	072 763 660	Arjanit Dzaferi
Мајка и дете	Тетово	071 572 121	Igbale Ferati
Зд ЕКО ТИМ ИСТОК	ул. Маршал Тито бр.45, Кочани	077/501-757	Горан Христовски

Листа на Граѓански Организации кои работат со ранливи групи идентификувани од страна на спроведувачите на проектот

1. Здружение на Балканските Египќани во Република Македонија, Охрид
2. Центар за развој на ромската заедница „Баирска Светлина“, Битола
3. Хуманитарно здружение на Ромите „Месечина“, огранок Дебар
4. Здружение за правата на жените Ромки „Доверба“, Кичево
5. Иницијатива за социјални промени, ИНСОК, Скопје
6. Национален ромски центар, Куманово
7. Еколошко друштво „Грашница“, Охрид
8. Еколошко друштво „Охрид“ СОС, Скопје
9. Еколошко друштво за заштита и љубов на Дојранското Езеро, Дојран
10. Здружение за заштита на катлановски блато, Катланово
11. Здружение на граѓани за поддршка намали и средни претпријатија, социјално загрозувани структури и заштита на животната средина „НОВИНА“ – Скопје
12. Македонски центар за енергетска ефикасност, Скопје
13. Центар за развој на заедницата, Тетово
14. Регионален центар за заштита на животната средина РЕЦ, Скопје
15. УНДП, ГЕФ Програма за мали грантови, Скопје
16. УНДП, Скопје

Листа на Граѓански Организации кои работат со ранливи групи идентификувани при подготовка на извештајот за состојби

Ред. број	Организација	Претставник	Контакт
1	Здружение за развој и интеграција на млади роми и ромки ПЕРРОДБА од Кичево	Емин Мамудоски	ro.nvo.prerodba@t-home.mk
2	Центар за поддршка на заедницата Ресен	Енгин Бахтијар	ebahtijar@sonet.com.mk
3	Здружение за заштита на животните и животната средина “ЕДНАКВОСТ ДОСТОИНСТВО ЕМПАТИЈА НАТУРАЛИЗАМ” - Скопје	Елена Николовска	eden.org.mk@gmail.com
4	Центар за развој на заедницата – Кичево	Елизабета Ристеска	ngoscki@sonet.com.mk
5	Регионален центар за одржлив развој – Гевгелија	Катерина Хаџи Николова	khadzinikolova@sonet.com.mk
6	Р.Р.О.М.А.	Даниела Јаневска	romassn@ymail.com
7	Здружение за заштита на културниот идентитет на Египќаните Изида Ресен	Зизо Љамковски	izidaresen@gmail.com
8	Хуманитарна организација „Хаџеган“Ресен	Ферат Шемшединовски	haceganresen@yahoo.com
9	Здружение за образование, култура, уметност и спорт „Нијази Беј“Ресен	Џемал Мехмед	neksad@yahoo.com
10	Центар за одржлив развој „Порта“ –Струмица	Митко Николов	mnikolov@sonet.com.mk
11	Македонско здружение за едукација и социјализација – Ромацес Штип	Уљуши Кадриев	romaces_mkd@yahoo.com
12	Центар за одржлив развој АЛКА Скопје	Суеда Бајрактар	alka@alka.org.mk
13	ЗГ за целосен развој на Турците во источниот дел на РМ Штип	Јонуз Али	emstip2002@yahoo.com
14	Ромски културен и едукативен центар „ТЕРНИПЕ МК“ Делчево	Ермина Реџепова	ternipemk@yahoo.com
15	Здружение на балканските Египќани во Македонија	Аднан Ашимовски	zdruzenie.egipcante@yahoo.com

Листа на Граѓански Организации на новинари и медиуми

Ред. број	Организација	Претставник	Контакт
1	Здружение на новинари на Македонија – Скопје	Газмент Ајдини	gajdini@mdc.org.mk
2	Центар за граѓански комуникации – Скопје	Герман Филков	gfilkov@ccc.org.mk
3	Центар за развој на медиумите	Дејан Георгиевски	info@mdc.org.mk
4	Совет за етика на медиумите во Република Македонија	Мирче Адамчевски	info@semm.mk
5	Македонска асоцијација на новинари	Слаѓана Димишкова	manmkd@mail.com
6	Македонски институт за медиуми	Д-р Јасмина Миронски	http://www.mim.org.mk/mk/kontakt
7	Институт за комуникациски студии	Бојан Георгиевски	info@iks.edu.mk
8	Самостоен синдикат на новинари и медиумски работници – ССНМ	Тамара Чаушидис	ssnm.info@gmail.com
9	Прогрес – Иститут за социјална демократија Скопје	Сашо Додовски	saso.dodovski@progres.org.mk

ПРИЛОГ 2

ЛИСТА НА РЕГИСТРИРАНИ ПРОЕКТИ ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА СРЕДИНА ФИНАНСИРАНИ СО СТРАНСКИ ДОНАЦИИ

Проект	Донатор	Сума	Година на отпочнување	Статус	Сектор
Замена на азбест-цементна водоводна цевка на ул. Неретва во Берово и реконструкција на пумпна станица во село Русиново	Швајцарија	2.500.000,00 МКД	2014	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Реконструкција на канализацискиот систем за отпадни води во населбата Македонка	Швајцарија	2.500.000,00 МКД	2014	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Модернизација и надградба на Пречистителна станица за вода за пиење Сивиртеле кај Свети Николе	Швајцарија	2.500.000,00 МКД	2014	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Подигање на нивото на река Брегалница со изградба на гумена брана	Швајцарија	2.500.000,00 МКД	2014	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Рехабилитација на водоснабдителен систем за село Долни Липовик со реконструкција на два зафати за вода и изградба на нова дистрибутивна водоводна цевка	Швајцарија	2.254.260,00 МКД	2014	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Регулација на речното корито и заштита од поплавување на река Моршка во с.Мородвис	Швајцарија	2.500.000,00 МКД	2014	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Изградба на нов бунар во Грдовски орман кој ќе се користи за системот за водоснабдување на градот Кочани	Швајцарија	2.468.359,00 МКД	2014	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Грантова шема за поддршка на Југозападниот регион	Германија	3.065.000,00 МКД	2014	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Техничка помош за зајакнување на институционалните капацитети за приближување и спроведување на законодавството за животна средина во областа на управување со води	ЕУ програми - ИПА	1.665.400,00 EUR	2013	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Реки без граници	ЕУ програми - ИПА	499.987,00 EUR	2013	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Подобрување на водоснабдување на град Гостивар	Швајцарија	14.475,00 EUR	2013	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Менаџирање со имот во секторот за води и отпади води во Југоисточна Европа	Германија	402.219,00 EUR	2013	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности

Проект	Донатор	Сума	Година на отпочнување	Статус	Сектор
Надзор на изведувачки работи за инвестициски проект за канализација и пречистителна станица за отпадни води во Прилеп, Македонија	ЕУ програми - ИПА	999.460,00 EUR	2013	Во тек	Водоснабдување и комунални дејности
Подобрување на водоснабдувањето на град Гостивар	Швајцарија	2.314.000,00 CHF 196.705,00 CHF 196.705,00 CHF	2013	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Рециклирање на органски отпад и зелено претприемништво во урбано опкружување за обезбедување на јавно здравје	ЕУ програми - ИПА	125.001,00 EUR	2013	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Рехабилитација и продолжување на канализациона мрежа во Прилеп	ЕУ програми - ИПА	6.263.363,73 EUR	2013	Во тек	Водоснабдување и комунални дејности
Реконструкција и рехабилитација на пречистителна станица за пиене вода во општина Штип	Словенија	415.400,00 EUR	2013	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Трансфер на знаења за Општина Дојран и адаптација на DEYAK до нов статус создаден од „Kalkigratis“ за управување со отпадните води во областа на интервенција – Подобрување на квалитетот на животот на граѓаните	ЕУ програми - ИПА	309.734,00 EUR	2013	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Развој на механизми за одржливо управување со речните сливови како мерка за претпазливост против поројните феномени	ЕУ програми - ИПА	162.054,00 EUR	2013	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Подготовка на регионални планови за управување со отпад и стратешка оцена на животната средина за источниот и северно-источниот плански регион	ЕУ програми - ИПА	1.140.000,00 EUR	2013	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Проект за развивање на Национална студија за тарифи за вода	ЕУ програми - ИПА	785.000,00 EUR	2013	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Изградба на пречистителна станица за вода за пиене во општина Пробиштип	Словенија	480.000,00 EUR	2013	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Прекугранично управување со водни ресурси	ЕУ програми - ИПА	166.935,22 EUR	2012	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
План за управување со речниот слив на реката Брегалница	Швајцарија	5.270.000,00 CHF	2011	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности

Проект	Донатор	Сума	Година на отпочнување	Статус	Сектор
Консултантски услуги во проектот за Пречистителна станица за отпадни води во Гевгелија	Швајцарија	243.860,00 EUR	2011	Во тек	Водоснабдување и комунални дејности
Проект за планирање на управувањето со отпадни масла	Германија	1.808.350,00 MKD	2011	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Проект за подобрување на управувањето со цврст отпад во Општина Гевгелија	Јапонија	64.000,00 EUR	2011	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Продолжување на активности за подводно расчистување на неексплодирани убојни средства во Охридско Езеро	САД	73.796,00 USD	2011	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
МЕАП - Помош во имплементација на ПСОВ во Куманово	ЕБОР	25.000,00 EUR	2011	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Пилот проект за управување со биоразградливиот отпад во регионот на Преспа	Швајцарија	781.000,00 CHF	2011	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Поставување и инсталирање на хидраулични столери во Стара Скопска чаршија, Општина Чаир	ЕУ програми - ИПА	116.221,00 EUR	2010	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Набавка на возило за собирање и транспортирање на цврст отпад за потребите на општина Лозово	Германија	797.550,00 MKD	2010	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Проект за рециклирање пластика, фаза 3	САД	150.000,00 USD	2010	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Пречистителна станица за отпадни води во Гевгелија	Швајцарија	8.663.000,00 EUR	2010	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Градење на капацитетите за имплементирање на ЕУ директиви за депонии – затворање на нелегалните депонии и инспекција	Шведска	1.827.075,00 SEK	2010	Завршен	Водоснабдување и комунални дејности
Промоција на одржлив туризам и заштита на животната средина преку партнерство	ЕУ програми - ИПА	147.763,00 EUR	2013	Завршен	Туризам
Зелена иднина за нашите деца	ЕУ програми - ИПА	496.500,00 EUR	2014	Тековен	Образование и обука за животна средина
Биди зелен, биди дел од Герила градинарскиот тим	ЕУ програми - ИПА	4.498,00 EUR	2014	Завршен	Образование и обука за животна средина

Проект	Донатор	Сума	Година на отпочнување	Статус	Сектор
Едукација за зачувување на природата на Брегалничкиот регион 2012-2015	Швајцарија	31.174.521,00 MKD	2012	Завршен	Образование и обука за животна средина
Пошумување и еколошки активности со ученици од основни училишта во општина Петровец	Јапонија	208.485,00 EUR	2011	Завршен	Образование и обука за животна средина
Организација на кампања за информирање: Да ти кажам една тајна за животната средина	ЕУ програми - ИПА	9.850,00 EUR	2011	Завршен	Образование и обука за животна средина
Образование, животна средина, Европа – Обединета Европа	ЕУ програми - ИПА	299.680,00 EUR	2011	Завршен	Образование и обука за животна средина
Проект за интеграција на еколошка едукација во македонскиот образовен сисетм	Швајцарија	1.970.037,00 CHF	2010	Завршен	Образование и обука за животна средина
Валоризација на обновливи извори на енергија во прекуграничната зона	ЕУ програми - ИПА	94.500,00 EUR	2013	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Природата за луѓето и луѓето за природата	ЕУ програми - ИПА	77.159,84 EUR	2013	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Проект за инвестиции во чиста енергија	САД	1.725.745,00 USD	2013	Во тек	Политика на животна средина и административен менаџмент
Подобрување на управувањето со националните и природни паркови во прекуграничната област	ЕУ програми - ИПА	203.335,00 EUR	2013	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Менаџирање со отпад за поздрава животна средина во Демир Капија	Јапонија	65.684,00 EUR	2013	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент

Проект	Донатор	Сума	Година на отпочнување	Статус	Сектор
Решавање на проблемот со собирањето на цврстиот отпад во Општина Кочани	Јапонија	51.541,00 EUR	2013	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Донација на камион за собирање на отпадоци	Турција	53.672,00 EUR	2013	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Овозможување активности за олеснување на раното делување на имплементацијата на Стокхолмската конвенција за перзистентни органски загадувачи	УНИДО	86.184,00 EUR	2013	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Интегрирано спречување и контрола на загадувањето во Македонија	Норвешка	5.130.000,00 NOK	2012	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Вклучување на неформалните собирачи на отпад во формалниот систем за управување со отпад во Македонија	ЕУ фондови	73.178,00 EUR	2012	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Заеднички структури за поддршка за мониторинг на квалитетот на водните ресурси и заштита на јавноо здравје	ЕУ програми - ИПА	137.720,00 EUR	2012	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Проект на УСАИД за општински стратегии за климатски промени	САД	1.500.000,00 USD	2012	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Био- Рурал Туризам	ЕУ Програми	30.968,00 EUR	2012	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Подготовка за конференцијата Рио+20	УНДП	20.000,00 USD	2012	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент

Проект	Донатор	Сума	Година на отпочнување	Статус	Сектор
Развој на финансиски модел за управување со тврд отпад, Југоисточна Европа	Германија	110.000,00 EUR	2012	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Локалните заедници во Еколошки акции-ЕНВИ	ЕУ програми - ИПА	111.556,00 EUR	2012	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Овозможувачки активности за олеснување на раното делување на спроведувањето на Стокхолмската конвенција за перзистентни органски загадувачи	УНИДО	86.184,00 USD	2012	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Лабораторија за следење на мерни податоци од автопатишта во делот на животната средина	ЕУ програми - ИПА	103.173,00 EUR	2011	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Енергијата е извор за сите	УНДП	540.000,00 MKD	2011	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Искористување на бугарското искуство во мониторинг, известување и верификација на емисиите на стакленички гасови кои се услов за учество во шемите за тргување со емисии на ЕУ	УНДП	40.000,00 EUR	2011	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Трет Национален Извештај кон Конвенцијата на Обединети Нации за климатски промени	ГЕФ	500.000,00 USD	2011	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Заедно градиме мулти еко доверба	УНДП	900.000,00 MKD	2011	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент

Проект	Донатор	Сума	Година на отпочнување	Статус	Сектор
Заедно за Натура 2000	ЕУ програми - ИПА	34.891,00 EUR	2011	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Заедно за почиста животна средина	УНДП	900.000,00 MKD	2011	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Набавка на опрема за информацискиот систем за управување ос отпад	ЕУ програми - ИПА	130.313,00 EUR	2010	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Меѓуопштинска база на податоци за управување со животната средина и мониторинг, пополнување и пешатење на ажуриран ЛЕАП за општините Неготино и Демир Капија	УНДП	612.700,00 MKD	2010	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Зголемени капацитети на општинската администрација за спроведување на надлежностите од областа на животната средина во општините Долнени и Кривопащани	УНДП	563.000,00 MKD	2010	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Имплементација и ратификација на Протоколот за тешки метали, Протоколот за POP и Гетерборшкиот протокол – имплементациона фаза	Холандија	94.500,00 USD	2010	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Зајакнување на капацитетите на локално и централно ниво на управување со животната средина во областа на квалитетот на воздухот	ЕУ програми - ИПА	1.000.000,00 EUR	2010	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
План за елиминација на HCFC	Мултилатерален фонд на Монреалскиот протокол	1.030.000,00 USD	2010	Во тек	Политика на животна средина и административен менаџмент

Проект	Донатор	Сума	Година на отпочнување	Статус	Сектор
Реализација на универзитетски кампус со мала емисија на гасови преку имплементација на климатски акционен план	Италија	400.000,00 EUR	2010	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
ЕУ политики и стратегии за животната средина во Југоисточна Европа: Градење на капацитетите за имплементација на ЕУ политиките и стратегиите во Македонија, Црна Гора и Србија	ЕУ програми - ИПА	11.929,00 EUR	2010	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Интегрирање на технички ЕУ стандарди во област на животна средина	Германија	250.000,00 EUR	2010	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Советодавни услуги за имплементација на Законот за води	Германија	250.000,00 EUR	2010	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Поддршка за спроведување стратегиска оценка на влијанието врз животната средина во Македонија	Холандија	295.000,00 EUR	2010	Завршен	Политика на животна средина и административен менаџмент
Еколошко одржлив и социо економски развој на руралните средини	ЕУ фондови	56.816,00 EUR	2012	Завршен	Рурален развој
Уживање во уникатна природа - велосипедски туризам за поддршка на природата	ЕУ програми - ИПА	98.964,00 EUR	2012	Завршен	Рурален развој
Поддршка на Република Македонија за ревизија на Националната Стратегија за биолошка разновидност со акционен план и изработка на Петтиот национален извештај кон Конвенција за биолошката разновидност	ГЕФ	220.000,00 USD	2013	Завршен	Биолошка разновидност
Традиционално знаење за одржливост - прекугранична мрежа за искористување и заштита на дивот и култивиран растителен диверзитет од Источна Македонија и Југозападна Бугарија	ЕУ програми - ИПА	88.525,68 EUR	2012	Завршен	Биолошка разновидност

Проект	Донатор	Сума	Година на отпочнување	Статус	Сектор
Промоција и заштита на биодиверзитетот на Малешевските планини		99.953,00 EUR	2012	Завршен	Биолошка разновидност
Проект за заштита на Преспанско Езеро	Швајцарија	4.100.000,00 CHF	2012	Во тек	Биолошка разновидност
Биоразноликост, Биоинформатика и Биотехнологија на морски микроорганизми-МајкроБиз	Програми на заедницата	295.120,00 EUR	2012	Завршен	Биолошка разновидност
Придонес кон зачувување на биодиверзитетот и поддршка на регионалната соработка во прекуграничниот регион Пелагонија/Преспа/Охрид	ЕУ програми - ИПА	42.819,00 EUR	2011	Завршен	Биолошка разновидност
Кригија преку Балканот: Подготовка на земјите од Западен Балкан за спроведување на директивата за диви птици на ЕУ	ЕУ програми - ИПА	21.484,00 EUR	2010	Завршен	Биолошка разновидност
Обнова на животната средина за поквалитетен живот	ЕУ програми - ИПА	499.199,96 EUR	2012	Завршен	Генерална заштита на животна средина
Заеднички истражувања со цел апликативна примена во зачувување на природните ресурси и заштита на животната средина во пограничниот регион меѓу општините Пехчево и Симитли	ЕУ програми - ИПА	99.244,74 EUR	2012	Завршен	Генерална заштита на животна средина
Програмата за зачувување на природата во Македонија	Швајцарија	4.888.635,00 CHF	2011	Во тек	Генерална заштита на животна средина
Разумно искористување на еко ресурсите на планините Голак и Влаина	ЕУ програми - ИПА	74.663,00 EUR	2011	Завршен	Генерална заштита на животна средина
УНЕП/ГЕФ Проект "Поддршка на имплементацијата на националната рамка за биосигурност на РМ"	ГЕФ	407.000,00 USD	2011	Завршен	Генерална заштита на животна средина
Интегриран одржлив менаџмент на околината со користење на систем за поддршка на одлучувањето	ЕУ програми - ИПА	43.040,00 EUR	2011	Завршен	Генерална заштита на животна средина
Активизам на дело-Зажакнување на учеството на Македонските НВО-а во донесување на политики и закони од областа на животната средина и набљудување на нивната имплементација	ЕУ програми - ИПА	42.973,00 EUR	2011	Завршен	Генерална заштита на животна средина

Проект	Донатор	Сума	Година на отпочнување	Статус	Сектор
Набавка на интегриран систем за раководење со квалитет на воздух, лот 3	ЕУ програми - ИПА	131.000,00 EUR	2011	Завршен	Генерална заштита на животна средина
Набавка на мониторинг станици за квалитет на воздух, лот 1	ЕУ програми - ИПА	329.600,00 EUR	2011	Завршен	Генерална заштита на животна средина
Набавка на опрема за квалитетот на воздухот, Лот 2: Набавка на метеоролошка мониторинг опрема	ЕУ програми - ИПА	62.340,00 EUR	2011	Завршен	Генерална заштита на животна средина
Глобален еколошки фонд Програма за мали грантови за Македонија – ГЕФ ПМГ Македонија	ГЕФ	1.200.000,00 USD	2010	Завршен	Генерална заштита на животна средина
Улогата на природните ресурси во оддржливото рурално живеење во западен Балкан – распределба на недостатоците и придобивките	Норвешка	360.000,00 NOK	2011	Завршен	Истражувања за животна средина
ПРОСИД	Програми на заедницата	46.729,00 EUR	2011	Завршен	Истражувања за животна средина
Статус, екологија и искористување на просторот на критично загрозенiot балкански рис (Lupx lupx marginoi) во Македонија и Албанија	Швајцарија	66.400,00 CHF	2010	Завршен	Истражувања за животна средина
Студија на сеизмички hazard за животни системи што минуваат преку македонско-бугарска граница	НАТО (Северноатлантска Алијанса)	20.000,00 EUR	2010	Завршен	Урбанистички развој и раководење

ПРИЛОГ 3

ЛИСТА СО ИСТРАЖУВАНИ МЕДИУМИ

Реден број	Медиум	Број на написи/ прилози
Електронски медиуми		
1	Мрт	19
2	Канал 5	67
3	Алсат М	25
4	Алфа	26
5	TV ART	6
6	Телма	20
7	Сител	87
8	21 ТВ	6
9	MRTV 2	4
10	СпектраТВ	5
11	Орбис	8
12	24 вести	30
13	ТВМ	6
14	Тера	12
Печатени медиуми		
1	Нова Македонија	21
2	ВЕСТ	11
3	Дневник	36
4	Вечер	60
5	Утрински	81
6	Слободен печат	30
7	Лајм	27
8	Коха	12
Дигитални медиуми		
1	Mia.mk	138
2	Libertas.mk	17
3	Inbox7.mk	2
4	Emagazin.mk	25
5	A1on.mk	41
6	mkd.mk	28
7	Novatv.mk	11
8	Scoop.mk	1
9	Fox.mk	32
10	Makfax.com.mk	40
11	Factor.mk	13
12	Localno.mk	23
13	Build.mk	8
14	Plusinfo.mk	43
15	Porta3.mk	21
16	Iris.mk	1

17	Relefrac.mk	24
18	Kapital.mk	6
19	Biznisvesti.mk	5
20	Republika.mk	17
21	Бизнис инфо	10
22	Lider.mk	83
23	Kurir.mk	43
24	Denesen.mk	12
25	Almakos.com	22
26	Setaliste.com.mk	8
27	Tocka.com.mk	28
28	Netpress.mk	37
29	Press23.mk	20
30	Radiomof.mk	15
31	Zdravstvo24.mk	10
32	Yllpress.mk	33
33	ldividi.com.mk	37
34	Tetovasot.mk	71
35	1.mk	2
36	Puls24.mk	25
37	Zhurnal.mk	9
38	Ina.com.mk	3
39	Portalb.mk	22
40	Akadenik.mk	1
41	Albeu.mk	3
42	Shkupi24.com	2
43	Shprehja.mk	2
44	Makdenes.org	12
45	Cooltura.mk	6
46	Vistina.mk	3
47	Kirilica.mk	3
48	Skopjeinfo.mk	8
49	Denar.mk	21
50	popularno	4
51	365.mk	1
52	Ohridnews.com	11
53	Botasot.info	4
54	10bez10.com.mk	2
55	Sky.mk	9
56	Pravdiko.mk	4
57	Mknews	3
58	Karas4training.com	3
59	Zase.mk	1
60	Falanga.mk	1
61	Undp.org	1
62	okno	4
63	Shkipmedia.com	8
64	Reporter.mk	24
65	brkajrabota	1
66	Off.net.mk	10
67	Aktuale.mk	2

68	mk.voanews.com	3
69	Ekonomija24.mk	4
70	24strumica.mk	2
71	On.net.mk	2
72	Dodajgas.mk	1
73	Brif.mk	3
74	Telegraf.mk	4
75	Kajgana.com.mk	1
76	Kumanovonews.com	3
77	lt.com.mk	2
78	Duma.mk	5
79	Pozitiv.mk	2
80	Motika.mk	4
81	Focus.mk	6
82	Automedia.mk	1
83	Fakulteti.mk	4
84	Kumanovskimuabeti.mk	2
85	dv.com.mk	1
86	Avtomagazin.mk	2
87	Zazabava.mk	1
88	Enauka.mk	1
89	Think.mk	1
90	Radiovala.com	7
91	Kanal77.mk	11
92	RadioMk.com	3
	Вкупно	1813

Период на анализа: февруари 2015 – март 2016 (заклучно со 13ти Март 2016 година)

Извор: Дигитални (web) архиви на електронските, печатените и дигитални медиуми од оваа листа

